

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

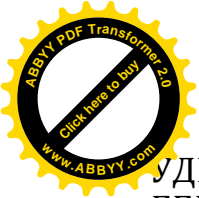
Інститут педагогіки і практичної психології

ПРОГРАМА ДЕРЖАВНОГО ЕКЗАМЕНУ

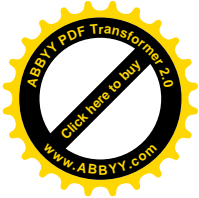
з підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня **спеціаліст**
зі спеціальності 7.03010301 **Практична психологія**
галузь знань 0301 **Соціально-політичні науки**

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ

Суми
Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
2013

УДК 159.9
ББК 88.4я73
П 54

Схвалено на засіданні кафедри практичної психології
(протокол № 8 від 22.02.2013 р.)
Рекомендовано до друку методичною радою
Інституту педагогіки і психології імені А. С. Макаренка
(протокол № 7 від 26.02.2013 р.)

Рецензенти:

Т. Б. Тарасова – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

С. О. Ніколаєнко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін УАБС

Укладачі:

Н. О. Єрмакова – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Л. Л. Дворніченко – кандидат філософських наук, доцент кафедри практичної психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Г. А. Стадник – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

І. М. Щербакова – кандидат філософських наук, доцент кафедри практичної психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

П54 Програма комплексного державного екзамену «Теоретичні основи психології» з підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» зі спеціальності 7.03010301 Практична психологія галузь знань 0301 Соціально-політичні науки / [уклад. : Н. О. Єрмакова, Л. Л. Дворніченко, Г. А. Стадник, І. М. Щербакова] – Суми : Вид-во СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 96 с.

УДК 159.9
ББК 88.4я73

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
РОЗДІЛ I. Основи знань з фундаментальних психологічних дисциплін	6
Загальна психологія.....	6
Історія психології	16
Психологія праці	20
РОЗДІЛ II. Основи знань з психології особистості	26
Вікова психологія	26
Акмеопсихологія.....	29
Життєві кризи особистості.....	31
Педагогічна психологія.....	33
Порівняльна психологія	35
Диференціальна психологія	37
Психологія особистості	39
Психотерапія.....	42
Психологія довіри	43
РОЗДІЛ III. Основи знань з соціально-політичних галузей психології	45
Соціальна психологія	45
Основи демографії	56
Психологія релігії.....	57
Юридична психологія	58
Психологія дитячої злочинності.....	61
Психологічна експертиза	62
Політична психологія	64
Психологія управління.....	68
РОЗДІЛ IV. Основи знань зі спеціальної та медичної психології	71
Психофізіологія	71
Основи патопсихології	74
Спеціальна психологія.....	77
Основи психогігієни та психосоматики.....	78
Основи клінічної психології	81
Реабілітаційна психологія.....	83
ПОЛОЖЕННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ ІЗ КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З «ОСНОВ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ» ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 7.03010301 ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ	86
ПИТАННЯ ДО ДЕРЖАВНОГО ЕКЗАМЕНУ З ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ПСИХОЛОГІЇ	88

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Соціально-економічні, політичні, культурні перетворення в Україні зумовлюють трансформації сучасної освіти. Перед вищими освітніми закладами постають нові завдання щодо підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців. У період реформування національної системи освіти України професійна підготовка майбутніх практичних психологів повинна максимально відповідати суспільним потребам і світовим стандартам. Оскільки основним критерієм ефективності роботи сучасного практичного психолога є раціональне поєднання теоретичних знань з умінням застосовувати їх на практиці, це підсилює актуальність розвитку на високому рівні у фахівця в галузі практичної психології вміння вести пошук ефективних форм і методів психодіагностичної, психопрофілактичної, психокорекційної, психоконсультативної роботи, навичок удосконалення програм, адаптації та розробки нових методик тощо.

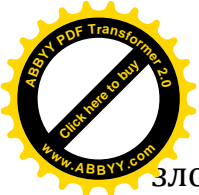
Психологія безперервно збагачується новими даними, формуються нові гіпотези та концепції, що відносяться до усіх областей її проблематики. У цих умовах зростають вимоги до більш глибокого засвоєння та усвідомлення студентами методологічних проблем психології та її загальної теорії. Сучасний фахівець-практичний психолог повинен мати системне, інтегральне професійне мислення, узагальнений критичний погляд на місце психології у системі інших наук про людини та на місце кожного психічного явища в загальній структурі психіки. Тому програма державного іспиту для студента-психолога, що отримує освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст» спрямована на виявлення рівня оволодіння системою теоретичних знань, вмінь та навичок у прикладних галузях психологічної науки.

Програма державного екзамену складається із чотирьох розділів:

Розділ 1. Основи знань з фундаментальних психологічних дисциплін („Загальна психологія“, „Історія психології“, „Психологія праці“)

Розділ 2. Основи знань з психології особистості („Вікова психологія“, „Педагогічна психологія“, „Акмеопсихологія“, „Життєві кризи особистості“, „Психотерапія“, „Порівняльна психологія“, „Диференціальна психологія“, „Психологія особистості“, „Психологія довіри“).

Розділ 3. Основи знань з соціально-політичних галузей психології („Соціальна психологія“, „Основи демографії“, „Психологія спілкування“, „Психологія релігії“, „Юридична психологія“, „Психологія дитячої

злочинності", „Психологічна експертиза", „Психологія управління", „Політична психологія".

Розділ 4. Основи знань зі спеціальної та медичної психології („Психофізіологія", „Основи патопсихології", „Спеціальна психологія", „Основи психогігієни та психосоматики", „Основи клінічної психології", „Реабілітаційна психологія".

Над укладанням посібника працював колектив викладачів кафедри практичної психології СумДПУ ім. А.С.Макаренка, зокрема розділ 1 підготували к.психол.н., доц. Стадник Г.А., к. філос. н., доц. Щербакова І.М., розділ 2 – к.психол.н., доц. Стадник Г.А., к.психол.н., доц. Єрмакова Н.О., к.психол.н., доц. Карпенко Н.В., к.психол.н., викл. Мотрук Т.О., ст.викл. Гільова Л.Л., викл. Усик Д.Б., розділ 3 - к.психол.н., доц. Єрмакова Н.О., к. філос. н., доц. Пасько К.М., к. філос. н., доц. Дворніченко Л.Л., викл. Харченко Т.Г., викл. Ричкіна Л.В., розділ 4 – к.психол.н., викл. Мотрук Т.О., викл. Усик Д.Б., викл. Харченко Т.Г., викл. Федорова Є.В.

Програма має великий перелік рекомендованої літератури, який треба розглядати як орієнтувальний: для підготовки до державного екзамену можна обмежитися більш вузьким переліком посібників, які відповідають вимогам даної програми.

РОЗДІЛ І

ОСНОВИ ЗНАНЬ З БАЗОВИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

«ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Визначення психології як науки, її значення, загальні завдання. Предмет психології.

Походження слова "психологія". Значення психологічних знань для розвитку людства і життєдіяльності людини. Роль психології у пізнанні свого "Я", у здійсненні нормального спілкування з людьми (друзями, у сім'ї, на виробництві). Значення психології для педагогічної діяльності працівників освіти.

Особливості психології як науки: а) психологія – наука про найскладніше, про психіку як властивість мозку; б) поєднання об'єкта та суб'єкта пізнання у психології; в) явища, які вивчаються психологією, притаманні усім людям; г) психологія як наука, що конструює людину. Загальні завдання психологічної науки: 1) науково-дослідні; 2) діагностичні; 3) корекційні. Визначення предмета психології. Розподіл психічних явищ на процеси, властивості та стани.

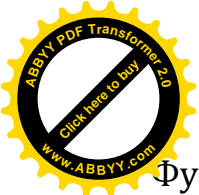
Поняття про психіку. Основні функції психіки. Будова нервової системи людини. Поняття про аналізатор. Будова головного мозку. Будова кори головного мозку. Співвідношення психічних явищ і роботи мозку. Теорія умовно-рефлекторного навчання І. П. Павлова. Вчення М. О. Бернштейна про участь психіки у регулюванні руху. Модель функціональної системи за П. К. Анохіним. Основні функціональні блоки мозку в керуванні поведінкою (теорія О. Р. Лурії). Проблема співвідношення фізіологічних і психічних процесів. Функціональна асиметрія півкуль.

Загальні властивості відображення. Система та рівні основних форм відображення. Життєві приклади властивостей відображення.

Тема 2. Сучасна психологія: її принципи, структура і місце в системі наук.

Сучасна психологія, її принципи: принцип детермінізму, принцип єдності свідомості й діяльності, принцип розвитку (С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонт'єв, Б.Г.Анан'єв, Б.М.Теплов та ін.)

Психологія як складна система наук, які пов'язані з основними видами людської діяльності. Загальні та спеціальні галузі психології.

Фундаментальні та прикладні області психологічної науки. Класифікація галузей психології за основними психологічними принципами (розвитку, єдності свідомості та діяльності, детермінізму). Коротка характеристика різних психологічних наук. Поняття про загальну психологію, її структуру.

Зв'язок психології з іншими науками за Б. Г. Ананьєвим, Б. Ф. Ломовим. Зв'язок психології з філософією, соціологією, історією педагогіки, технічними та природничими науками.

Тема 3. Методи сучасної психології.

Розмежування таких понять як метод, методологія, методика.

Класифікація методів за Б. Г. Ананьєвим: організаційні, емпіричні, методи опрацювання даних (кількісний і якісний метод), інтерпретаційні методи.

Коротка порівняльна характеристика основних і додаткових методів дослідження. Основні методи (спостереження, самоспостереження, експеримент), їх характеристика і різновиди. Бесіда, анкетування, інтерв'ю, біографічний метод, соціометрія, тести та інші додаткові методи, їх аналіз і класифікація.

Основні принципи проведення психологічних досліджень: об'єктивність, надійність, систематичність, генетичний принцип, самодіяльність, принцип різноплановості досліджень, принцип взаємовпливу.

Вимоги щодо організації психологічного дослідження до планування, місця проведення, технічного оснащення, добору випробовуваних, інструкції, протоколів, опрацювання результатів досліджень.

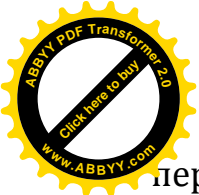
Основні етапи психологічного дослідження: підготовчий, збір фактичних даних, кількісне опрацювання, аналіз та інтерпретація даних.

Кількісний аналіз отриманого матеріалу щодо розподілу частоти, міри, центральної тенденції.

Тема 4. Розвиток психіки в процесі еволюції тварин і становлення людини.

Поява живих істот. Матеріалістичне й ідеалістичне розуміння сутності та походження психіки. Особливості матеріалістичного відображення. Виникнення нервової системи та її роль у розвитку психіки.

Розвиток психічного відображення у тварин (матеріалістичний підхід). Гіпотеза О. М. Леонт'єва "Про стадії та рівні психічного відображення у тварин" її уточнення і подальша розробка К. Є. Фабри. Стадія елементарної сенсорної психіки, її нижчий і вищий рівні. Стадія

перцептивної психіки, аналогічні рівні її розвитку, включаючи найвищий. Види інтелектуальної поведінки, що спостерігається у тварин. Виділення особливої орієнтовно-дослідницької фази в діяльності тварини. Ідеалістичне розуміння існування і розвитку психічного початку в світі: гіпотеза Т. де Шардена.

Основні форми розвитку поведінки у філогенезі: інстинкти, навички, інтелектуальна поведінка, їх характеристика.

Психіка та еволюція нервової системи. Тропізм, його сутність. Поняття про сітководну, гангліозну та трубчатую нервову систему.

Порівняння психіки тварин і людини. Пізнавальні процеси у тварин і людини (відчуття, сприйняття і пам'ять). Інтелект людини і тварини, уявлення та мислення в них. Емоційне життя тварин і людини. Мотивація поведінки у людини та тварин, особливості їх спілкування. Роль соціального і природного початку в індивідуальній суспільній поведінці людини.

Тема 5. Свідомість і несвідоме в життєдіяльності людини.

Свідомість як вищий рівень психічного відображення та саморегуляції. Основні ознаки свідомості. Структура свідомості. Взаємозв'язок розвитку мозку і свідомості людини.

Роль праці у формуванні та розвитку свідомості людини. Концепція О. М. Леонтьєва.

Поняття несвідомого. Види неусвідомлюваних психічних явищ. Зміст несвідомого за Ю. Б. Гіппенрейтер.

Несвідомі механізми свідомих дій, їх сутність. Концепція установки Д. М. Узнадзе.

Характеристика неусвідомлюваних збудників свідомих дій. Дослідження цього питання З. Фрейдом.

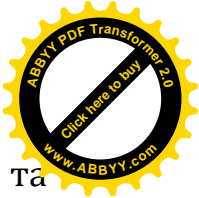
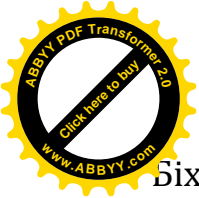
Поняття "надсвідомих" процесів. Ілюзія сприйняття, помилки установки, "фрейдівські" феномени.

Тема 6. Особистість.

Загальні поняття про особистість. Визначення поняття "особистість". Співвідношення понять "індивід", "особистість", "суб'єкт", "індивідуальність".

Структура особистості за К.К.Платоновим, Б.Г.Ананьєвим. Структура особистості за А.В.Петровським, К. К. Ковальовим.

Основні періоди розвитку психології особистості. Проблема особистості в працях античних філософів. Дослідження проблем особистості в ХІХ ст. (клінічний період). Класифікація теорій особистості Р.С.Немова, Б.В.Зейгарника. Теорії особистих рис (Ф.Олпорт, Дж.Кеттел).

Біхевіористичний підхід до розгляду проблеми особистості (Б.Скінер та ін.). Когнітивні концепції та проблема особистості. Психодинамічні теорії особистості (З.Фрейд, А.Адлер, К.Юнг, К.Хорні, Г.С.Салліван). Гуманістичний підхід до проблеми особистості (Ф. Перлз, К. Роджерс, А. Маслоу, Ш. Бюллер). Французька соціологічна школа. Концепція особистості П. Жане. Системно-діяльний та історико-еволюційний підходи (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, О.М. Леонт'єв, А. В. Петровський та ін.).

Поняття мотиву та мотивації. Класифікація мотивів. Система усвідомлюваних мотивів, інтереси, переконання, прагнення. Неусвідомлювані мотиви: установка, потяг. Види установок, їх структура.

Поняття про спрямованість особистості. Види спрямованостей. Мета особистості. Фрустрація.

Рівень претензії. Самооцінка особистості. Значення самооцінки і рівня претензії для розвитку особистості. Поняття самосвідомості, етапи її формування, структура і функції.

Тема 7. Діяльність.

Поняття про діяльність. Діяльність і активність. Основні відмінні риси діяльності. Потреби як джерело активності. Розподіл потреб за походженням і предметом.

Структура діяльності. Класифікація мотивів, дій, мети. Компоненти дій та їх функції. Інтеріоризація та екстеріоризація психічних дій у діяльності людини.

Освоєння діяльності. Навички та вміння, їх сутність і класифікація. Етапи формування навичок. Поняття про звички, їх види. Особливості формування звичок та їх роль в життєдіяльності людини.

Основні види діяльності. Ігрова діяльність. Її психологічні особливості. Роль гри в розвитку дитини. Спілкування як діяльність. Навчання як різновид діяльності. Психологічні компоненти трудової діяльності.

Залежність вирішення питань про розвиток особистості від того, з позиції якої теорії це розглядається. Концепція розвитку особистості Е.Еріксона. Розуміння особистого розвитку за Е. Фроммом.

Тема 8. Спілкування та мовлення.

Визначення спілкування та його різновиди. Єдність спілкування і діяльності.

Спілкування як обмін інформацією. Вербальні та невербальні засоби комунікації. Оптико-кінетична система знаків, її сутність. Паралінгвістика та електролінгвістика, їх значення. Поняття про проксеміку та візуальне спілкування.

Мова і мовлення. Фізіологічні основи мовлення. Основні види мовленнєвої діяльності. Усне (монолог, діалог і афективне мовлення) та письмове мовлення, їх характеристика.

Спілкування як розуміння людьми один одного. Механізми сприйняття людьми один одного, їх аналіз (ідентифікація, стереотипізація, рефлексія). Поняття про каузальну атрибуцію. Сутність "ефекту ореола". Зворотний зв'язок у спілкуванні. Техніка та прийоми спілкування. Тренінг спілкування.

Спілкування як взаємодія людей. Соціальний контроль і соціальні норми. Роль і рольові очікування в процесах спілкування. Такт і безтактовність.

Міжособистісний конфлікт. Педагогічне спілкування, його сутність і значення. Смыслові бар'єри і такт у педагогічному спілкуванні.

Тема 9. Увага.

Увага як психологічний феномен. Основні характеристики уваги. Увага та свідомість.

Психологічні теорії уваги. Класифікація теорій уваги за М. М. Ланге, теорія Т. Рібо. Концепція уваги П. Я. Гальперіна. Концепція Д. М. Узнадзе.

Фізіологічні механізми уваги. Види уваги: зовнішня та внутрішня. Колективна, групова та індивідуальна увага. Мимовільна увага та фактори, які її збуджують. Особливості довільної уваги. Післядовільна увага.

Основні властивості уваги. Психофізіологічні характеристики стійкості уваги та її основні умови. Концентрація та розподіл уваги. Методи вивчення стійкості та розподілу уваги. Переключення та об'єм. Неуважність, її причини. Уявна та справжня неуважність.

Основні етапи розвитку уваги дитини. Чинники розвитку уваги за Л. С. Виготським. Основні шляхи управління та формування уваги.

Тема 10. Відчуття.

Поняття про відчуття. Життєве значення відчуттів.

Фізіологічна основа відчуттів. Будова аналізатора за І. П. Павловим.

Класифікація відчуттів. Види відчуттів, їх характеристика. Зорові, слухові, вібраційні, смакові, нюхові, дотикові, органічні, статичні, кінестатичні відчуття, їх аналіз.

Основні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, локалізованість, тривалість, їх особливості.

Загальні закономірності відчуттів (пороги чутливості, адаптація, взаємодія, сенсibiliзація, контраст, синтезія), їх характеристика.

Тема 11. Сприймання.

Поняття про сприймання. Значення сприймання в життєдіяльності людини. Відмінність сприймання від відчуття.

Фізіологічна основа сприймання. Сутність "рефлексу на ставлення" за І.П.Павловим. Поняття про макромію та макронію.

Основні особливості сприймання (предметність, константність, аперцепція, осмислення та узагальнення, вибірковість, ілюзія), їх сутність.

Класифікація сприймання за провідним аналізатором. Види сприймання за ознакою форми існування матерії. Характеристика сприймання простору, часу та руху. Навмисне і ненавмисне сприймання, їх аналіз.

Перехід сприймання в спостереження. Сутність спостереження. Спостережливість, її визначення.

Індивідуальні особливості сприймання.

Тема 12. Пам'ять.

Поняття про пам'ять. Значення пам'яті в житті та діяльності людини, у навчанні, вихованні, спілкуванні з людьми.

Теорії пам'яті в психології. Асоціативна теорія пам'яті. Поняття про асоціації та її основні види: за змістом, сумісністю, подібністю і контрастом. Гештальт-теорія пам'яті. Смилова концепція пам'яті А. Біне та К. Бюллера. Психоаналітична теорія пам'яті. Механізми забування за З. Фрейдом. Біхевіоризм і проблема пам'яті. Теорія діяльності пам'яті (Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, П. І. Зінченко, П. Жане, А. О. Смирнов).

Фізіологічні основи пам'яті.

Основні види пам'яті. Класифікація окремих видів пам'яті: за характером психічної активності, за характером мети діяльності, за тривалістю закріплення та збереження матеріалу. Рухові, емоційні, образні, словесно-логічні види пам'яті, їх сутність. Короткочасна, довгострокова та оперативна види пам'яті, їх особливості. Характеристика довільної, мимовільної, післядовільної пам'яті.

Основні види запам'ятовування: довільне, мимовільне, логічне, механічне. Метод повторення. Цілісний, частковий і комбінований способи запам'ятовування. Умови ефективного запам'ятовування. Відтворювання як процес пам'яті. Види відтворювання. Пригадування. Пізнавання та відтворювання, їх відмінність. Забування як процес пам'яті, його сутність. Умови збереження. Закон забування Еббінгауза. Явище ремінісценції. Характеристика ретро- та проактивного гальмування. Поняття про ретроградну амнезію.

Швидкість, точність, міцність і готовність як індивідуальні відмінності в процесах пам'яті, їх характеристика. Типи пам'яті: зорова, слухова та рухова, їх сутність. Змішані типи пам'яті. Залежність типу пам'яті від особливостей виховання.

Основні порушення пам'яті. Амнезія. Прогресуюча амнезія, її особливості. Закон Рібо.

Тема 13. Мислення.

Основні характеристики мислення. Взаємозв'язок мислення та мови. Соціальна природа мислення. Фізіологічні основи мислення. Функції мислення.

Поняття як форма мислення. Зміст і обсяг понять, види понять, правила, їх визначення. Судження та умовиводи. Види суджень і умовиводів. Поняття про індукцію та дедукцію.

Логічні операції мислення: порівняння, аналіз, синтез, абстракція, узагальнення, конкретизація, їх характеристика.

Проблемна ситуація та задача. Поняття про проблемну ситуацію. Етапи вирішення задач.

Класифікація мислення: теоретичне, практичне, їх ступінь. Особливості основних видів мислення – понятійного, образного, наочно-образного, наочно-дійового, логічного.

Індивідуальні відмінності в мисленні людини: глибина, широта, гнучкість, самостійність, швидкість, послідовність як властивості розуму.

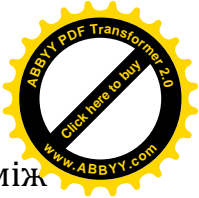
Основні етапи формування мислення. Філогенетичні та онтогенетичні аспекти розвитку мислення. Теорія розвитку інтелекту Ж. Піаже. Дослідження проблеми формування понять, проведені Л. С. Виготським і Л. С. Сахаровим. Інформаційна теорія інтелектуально-когнітивного розвитку Клара і Уоллеса.

Тема 14. Уява.

Поняття про уяву, її основні відмінності від образів пам'яті та сприйняття. Механізми процесу уяви. Роль уяви в житті людини. Фізіологічні основи уяви. Основні функції уяви.

Класифікація видів уяви. Мимовільна та довільна уяви, їх сутність. Характеристика відтворюючої та творчої уяви. Поняття про мрію. Особливості активної та пасивної уяви.

Аналітико-синтетичний характер уяви. Основні форми синтезування образів уяви: аглютинація, гіперболізація, підкреслення, схематизація, типізація. Їх аналіз.

Індивідуальні особливості уяви та її розвиток. Відмінність між людьми за ступенем розвитку уяви та за типом уявлень, якими вони найчастіше оперують більш за все. Характеристика ступеня розвитку уяви. Основні типи уяви. Етапи розвитку уяви. Індивідуальний характер розвитку уяви.

Загальне уявлення про творчість. Значення уяви для творчості. Концепція Т. Рібо. Етапи творчості за Г. Уоллесом. Рівні творчих задач за Г. С. Альтшуллером.

Тема 15. Емоції та почуття.

Значення емоцій і почуттів у життєдіяльності людини. Визначення емоцій і почуттів, спільне і відмінне між ними. Основні функції емоцій і почуттів.

Проблема емоцій у XVIII-XIX ст. Концепція У. Г. Гербата, В. Вундта. Концепція походження емоцій Ч. Дарвіна. Теорія емоцій Джемга-Ланге. Активаційна теорія Ліндсея-Хебба. Теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера. Інформаційна концепція емоцій П. В. Симонова. Фізіологічні основи емоцій. Роль другої сигнальної системи у формуванні емоцій.

Форми переживання почуттів. Поняття про афект. Стрес, його види та основні фази. Настрої, їх особливості. Емоції та почуття як основні форми переживання, їх сутність.

Класифікація емоцій за Б. І. Додоновим. Поняття про фундаментальні емоції згідно з К. Є. Ізарду. Почуття (у вузькому значенні слова), їх характеристика. Пристрасть, щастя, любов як особливі види стійких почуттів, їх особливості. Види вищих почуттів: моральні, інтелектуальні, естетичні, практичні. Їх сутність.

Тема 16. Воля.

Поняття про волю. Довільні та недовільні рухи. Особливості довільних рухів і дій. Характеристика вольових дій. Зв'язок волі та почуттів.

Проблема волі в працях античних філософів. Проблема волі в період середніх віків і епохи Відродження. Екзистенціалізм – "філософія існування". Підхід І. П. Павлова до розгляду проблеми волі. Концепція волі в працях М. А. Бернштейна. Психоаналітичні концепції волі.

Фізіологічні основи волі. Апраксія і абулія. Роль другої сигнальної системи у формуванні вольових дій. Значення потреб, емоцій, інтересів і світогляду у формуванні вольових дій.

Компоненти вольових дій. Роль потягів і бажань у формуванні мотивів і мети діяльності. Зміст, мета та характер вольових дій. Рішучість і

процес прийняття рішення. Типи рішучості за Джемсом. Боротьба мотивів і виконання прийнятого рішення.

Основні властивості волі. Самоконтроль і закономірності формування вольових дій у дитини. Роль свідомої дисципліни у формуванні волі.

Тема 17. Темперамент.

Поняття про темперамент. Темперамент як властивість особистості. Визначення темпераменту, його основних типів: холеричного, сангвінічного, флегматичного та меланхолічного.

Історія розвитку вчення про темперамент. Вчення про темперамент Гіппократа-Галена. Типологія Е. Кречмера. Вчення І. П. Павлова. Типи нервової системи, які досліджені Б. М. Тепловим, В. Д. Небиліциним, В. С. Мерліним.

Психологічні характеристики темпераменту та особливості діяльності особистості. Характеристика типів темпераменту за основними показниками. Роль темпераменту в праці та навчанні. Темперамент і проблеми виховання. Вимоги діяльності та тип темпераменту.

Тема 18. Характер.

Поняття про характер. Визначення характеру. Характер як прижиттєве утворення.

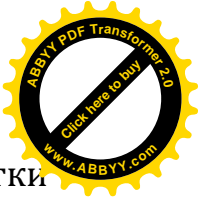
Структура характеру. Класифікація рис характеру. Прояв характеру через діяльність, ставлення до інших людей, інтереси, емоційність, волю. Мотиваційні та інструментальні риси особистості. Теоретичні та експериментальні підходи до дослідження характеру. Типологія характеру як центральна проблема експериментальних досліджень і теоретичних пошуків.

Різні напрямки "характерології". Концепції К. Леонгарда та О. Є. Лічка. Класифікація характеру за Е. Фроммом. Типологія характеру та темпераменту.

Особливості формування характеру в дитячому віці. Сенситивний період для формування характеру. Роль взаємодії дитини та дорослого у формуванні характеру. Особливості формування характеру в дошкільному та шкільному віці. Трансформація характеру протягом життя. Самовиховання. Роль праці у формуванні характеру.

Тема 19. Здібності.

Поняття про здібності. Важливі особливості здібностей. Визначення здібностей за Б. М. Тепловим. Класифікація здібностей. Теоретичні та практичні здібності. Навчальні та творчі здібності.

Основна класифікація рівнів розвитку здібностей. Природжені задатки та генотип. Розвиток задатків як соціально-обумовлений процес. Потенційні та актуальні здібності. Співвідношення загальних і спеціальних здібностей. Обдарованість. Компенсація здібностей. Майстерність і талант. Геніальність.

Перші теорії здібностей. Концепція здібностей Ф.Галля і Ф.Гальтона. Метод близнюків в дослідженні здібностей. Роль особливостей виховання для розвитку здібностей. Концепція здібностей К.А.Гельвеція. Біосоціальна природа здібностей людини.

Основні етапи розвитку здібностей. Роль гри у формуванні здібностей. Особливості сімейного виховання і розвиток здібностей. Умови макросередовища та розвиток здібностей.

Основна література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / Для студ. психол. і педагог. Спеціальностей. - К.: «Центр учбової літератури». – 2007. – 968 с.
2. Загальна психологія: Навч. посібник / за ред. Л. Долинської, О. Скрипченко. – К., 1999. – 463 с.
3. Загальна психологія / За заг. ред. С.Д. Максименка. Підручник. – Вінниця, 2004. – 704 с.
4. Основи психології / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. - К.: Либідь, 2002. – 632 с.
5. Психологія / За ред. Ю. Л. Трофімова - К.: Либідь, 1999. – 558 с.

Додаткова література:

1. Адлер А. О нервическом характере. – СПб.: Университетская книга, 1997. – 388 с.
2. Введение в психологию / под общ. ред. Проф. А.В. Петровского. – М.: Издательский центр «Академия», 1996. – 496 с.
3. Величковский Б.М. Основы психологии познания: в 2т. - Т. 1 – М.: Смысл: Издательский центр «Академия», 2006. – 448 с.
4. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. - М.: Изд-во ЧеРо, Омега - Л, 2006. – 336 с.
5. Гришина Н.В. Психология конфликта. – СПб.: Питер, 2003. – 464 с.
6. Маслоу А. Мотивация и личность. - СПб.: Евразия, 1999. - С.77–105.
7. Немов Р.С. Психология. Кн. 2. – М.: Владос, 1997. – 608 с.
8. Основи практичної психології. Підручник для студентів вищих закладів освіти / В. Панок та ін. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
9. Петровская Л.А. Компетентность в общении. – М., 1989. – 216 с.
10. Психология индивидуальных различий. Тексты / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романова. - М.: Изд-во МГУ, 1982. – 320 с.

11. Психология психических процессов / Сост. и общ. редакция Л.В. Куликова. – СПб.: Питер, 2001. – 480 с.
12. Психология сознания / Сост. и общ. редакция Л.В. Куликова. – СПб.: Питер, 2001. – 480 с.
13. Психические состояния / Сост. и общ. редакция Л.В. Куликова. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
14. Психология эмоций. Тексты. / Под ред. В.К. Вилюнаса, Ю.Б. Гиппенрейтер. - М.: Изд-во МГУ, 1984. – 288 с.
15. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2005. – 713 с.
16. Солсо Р. Когнитивная психология. – СПб.: Питер, 2002. – 592 с.
17. Франкл В. Человек в поисках смысла. - М.: Прогресс, 1990.
18. Фрейд З. О психоанализе [Текст] / З. Фрейд. - Х.: Фолио; М.: АСТ, 2001. - 704 с.
19. Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции. – СПб.: Питер, 2004. –384с.
20. Фромм Э. Психоанализ и этика [Текст] / Э. Фромм. - М.: Республика, 1993. - 415 с.
21. Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления. // Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.В. Петухова. - М. : Изд-во МГУ, 1981. – 400 с.
22. Хрестоматия по общей психологии. Психология памяти // Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романова. - М. : Изд-во МГУ, 1979. – 272 с.
23. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (основные положения, исследования и применение). – СПб: Питер, 2005. – 607 с.

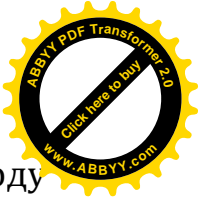
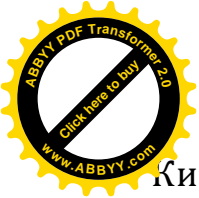
«ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ»

Тема 1. Предмет, завдання, періодизація історії психології. Методи, що використовуються в історії психології. Функції історії психології, її роль в розвитку знань.

Принципи періодизації історії розвитку психології. Періодизація історії психології. Контекстні фактори розвитку психології. Методологічні принципи та методи, що використовуються в історії психології. Персоналістична і натуралістична концепції дослідження історії науки. Персоніфіковані та деперсоніфіковані принципи побудови історіографічних досліджень. Проблема «презентизму» і «антикваризму» у дослідженні історії психології. Сучасний стан психологічної науки. Актуальні напрямки історично-психологічних досліджень в умовах сьогодення.

Тема 2. Розвиток психології в Стародавньому і Середньовічному світі.

Психологічні погляди в стародавньому Єгипті та Вавилоні. Психологічні погляди в Стародавній Індії. Психологія Стародавнього

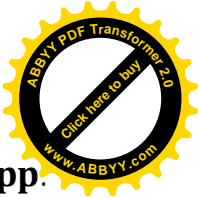
Китаю. Антична психологічна думка: погляди древніх греків на природу психічного. Характеристика зміни уявлень про душу у вченнях натурфілософів. Особливості розвитку античної психологічної думки «класичного» періоду античності. Психологічні погляди епохи еллінізму. Розвиток психологічних ідей в арабо-язичній науці. Психологія Середньовічної Європи. Вплив патристики, схоластики, томізму, номіналізму і реалізму на розвиток психологічного знання. Психологічні погляди епохи Відродження. Характеристика основних напрямків дослідження душі в Італії та Іспанії.

Тема 3. Психологічні вчення епохи Просвітництва і Нового часу.

Характеристика психологічних вчень XVII сторіччя. Психологія як наука про свідомість. Монадологія. Емпірична методологія та індуктивна логіка. Постдекартівська полеміка про природу людини і душі. Вчення про рефлекси і сенсорно-асоціативні процеси. Закладання основ емпіричної психології. Асоціативна психологія і психологія здібностей. Психологічні погляди німецьких філософів. Розвиток вчень про нервово-психічні функції. Матеріалістичний напрямок у французькій психології. Прогресивні психологічні концепції в США. Зародження ідеї про культурно-історичні закони духовного життя людей.

Тема 4. Розвиток психології як самостійної науки: психологія XIX–XX ст.

Природничо-наукові передумови зародження психології як самостійної науки. Класичні теорії асоціанізму. Розвиток експериментальної психології. Біологічний детермінізм. Зоопсихологія. Розвиток порівняльної психології. Розвиток психофізики, психофізіології, диференціальної психології, психометрії. Дослідження психічних процесів. Основні положення психофізіології. Розвиток психології у XIX ст.: розгалуження психології. Соціальна і культурно-історична психологія. Розвиток психіатрії і психоневрології. Розвиток психотехніки та експериментальної психології. Створення першої експериментальної лабораторії. Диференціальна психологія. Розвиток тестології. Психологія розвитку. Дитяча і педагогічна психологія. Передумови виділення вікової психології в самостійну наукову галузь. Педологія як наука про дітей. Педагогічна і вікова психологія. Етнопсихологія дитинства.

Тема 5. Розвиток психології до періоду відкритої кризи (60-і рр. XIX ст. – 10-і рр. XX ст.).

Передумови методологічної кризи психології. Теоретична боротьба періоду становлення психологія як самостійної науки. Програми створення нової, дослідної психології. Структуралізм. Вюрцбургська школа структуралізму. Періодизація розвитку структуралізму, його роль в історії психології. Функціоналізм: етапи розвитку. Функціоналізм в американській психології. Роль функціоналізму в історії психології. Французька соціологічна школа. Психіка і свідомість у дослідженнях гіпнологів. Духовно-наукова психологія.

Тема 6. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-і рр. XX ст. – сер. 30-х рр. XX ст.).

Криза психології. Періодизація кризи у розвитку психології. Загальна характеристика зарубіжної психології у період відкритої кризи (поч. 10-х – сер. 30-х рр. XX ст.). Розвиток біхевіоризму. Класичний біхевіоризм. Нео-біхевіоризм. Нео-нео-біхевіоризм. Гештальтизм як психологія цілісності. Гештальт-теорія як реакція проти атомізму традиційної психології. Нео-гештальтизм. Психоаналіз (глибинна психологія): предтечі, тенденції розвитку. Психоаналіз як теорія особистості; як метод лікування; як психологічна школа. Нео-фройдизм: «відступники» від психоаналізу. Нео-фройдизм: «послідовники» психоаналізу. Нео-фройдизм: розвиток психоаналізу у 30-50 рр. XX ст. Модифікація психоаналізу у д./п. XX ст.

Тема 7. Розвиток української психології у XIX ст. – XX ст.

Передумови виділення психології як самостійної науки. Розвиток емпіричної психології в Україні. Антропологічна психологія. Духовна психологія. Створення першої лабораторії експериментальної психології в Україні. Історична психологія. Розвиток теоретичної та експериментальної психологія. Рефлексологія як психологія поведінки. Західноукраїнська психологічна школа. Психологія Львівсько-Варшавської філософської школи. Розвиток української психології у радянський період. Харківська школа психології. Дефектологія. Історія психології. Вітчизняна психологія на сучасному етапі.

Основна література:

1. Данилюк І. Історія психології в Україні. – К.: Либідь, 2002. – 152 с.
2. Ждан А.Н. История психологии : от античности к современности: Учебник для вузов. – 4-е изд., перераб. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – 528 с.

3. Жуков С. М., Жукова Т. В. Історія психології. – К.: Кондор, 2009. – 232 с.
4. Корольчук М.С., Криворучко П.П. Історія психології: Навч. посібник: К.: Ельга, Ніка-Центр, 2010. – 248 с.
5. Маноха І.П., Роменець В.А. Історія психології ХХ століття: Навчальний посібник для ВНЗ. – К.: Либідь, 2003 – 990 с.
6. Марцинковская Т.Д. История психологии: Учеб. пос. для студ. высш. учеб. зав. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 544 с.
7. Лихи Т. История современной психологии. – СПб.: Питер, 2003. – 448 с.
8. Лучинин А.С. История психологии: Учебное пособие. – М.: Изд-во «Экзамен», 2005. – 288с.
9. Петровский А.В., Ярошевский М.Г. История и теория психологии. В 2-х т. – Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 1996. Т.1 – 416 с., Т.2. – 416 с.
10. Роменець В.А. Історія психології Стародавнього світу і середніх віків. – К.: Вища школа, 1983. – 416 с.
11. Роменець В.А. Історія психології епохи Відродження. – К.: Вища школа, 1988. – 408 с.
12. Роменець В.А. Історія психології епохи Просвітництва: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1993. – 568 с.
13. Роменець В.А. Історія психології ХІХ – початку ХХ століття. – К.: Вища школа, 1995. – 613 с.
14. Шульц Д.П., Шульц С.Э. История современной психологии. – СПб.: Изд-во «Евразия», 1998. – 528 с.
15. Якунин В.А. История психологии: Учеб. пособие. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2001. – 379.

Додаткова література:

1. Загальна психологія: Хрестоматія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2007. – 640 с.
2. История зарубежной психологии 30-е – 60-е годы ХХ века: Тексты / Под ред. П.Я. Гальперина, А.Н. Ждан. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1986. – 342с.
3. Малашкина М. Популярная история психологии. – М.: Вече, 2002. – 480 с.
4. Мироненко В.В. Хрестоматія по психології / А.В. Петровский. – М.: Просвещение, 1977. – 527 с.
5. Хрестоматія по возрастній і педагогічній психології. Роботи радянських психологів періода 1946 – 1980 гг. / Под ред. И.И. Ильёсова, В.Я. Ляудис. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 304 с.
6. Хрестоматія по історії психології: період відкритого кризи (початок 10-х – середина 30-х років ХХ в.) / Под ред. П.Я. Гальперина, А.Н. Ждан. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 296 с.
7. Хрестоматія по загальній психології. Психологія мислення. Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.В. Петухов. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 400 с.
8. Фрейджер Р., Фейдимен Д. Личность: теории, эксперименты, упражнения. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – С.523-631.

«ПСИХОЛОГІЯ ПРАЦІ»

Тема 1. Об'єкт, предмет, цілі та задачі психології праці.

Психологія праці як галузь психології, яка вивчає умови і розробляє шляхи та методи наукового обґрунтування вирішення практичних завдань у сфері функціонування і формування людини як суб'єкта праці. Предмет і об'єкт психології праці. Основні дослідницькі задачі психології праці. Прикладні завдання психології праці. Традиційні завдання психології праці. Принципи психології праці. Місце психології праці у системі наук. Суміжні галузі наукового психологічного і міждисциплінарного знання про людину і професії.

Тема 2. Історія, стан, перспективи розвитку психології праці, її місце в системі наук про людину як суб'єкта діяльності.

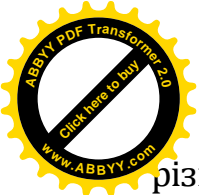
Психологія праці як галузь психологічного знання про працю і працюючих. Психологія праці у зарубіжних дослідженнях: характеристика психології праці у періоди промислової, енергетичної та інтелектуальної революцій. Перші наукові системи організації трудової діяльності: тейлоризм, психотехніка, індустріально-організаційна. Вітчизняна психологія праці XIX - XX ст. Характеристика психотехнічного напрямку вітчизняної психології праці. Характеристика основних напрямків вітчизняної психології праці XX ст.: психофізіологічного, інженерно-психологічного, експлуатаційного, педагогічного. Актуальні проблеми сучасної психології праці в умовах сьогодення.

Тема 3. Методологія психології праці: характеристика основних дослідницьких методів у психології праці.

Класифікація методів психологічного дослідження. Неекспериментальні методи психології праці. Експериментальні методи психології праці. Методи діагностики психологічних, психофізіологічних та особистісних характеристик суб'єктів праці. Методи аналізу й обробки емпіричних даних. Перетворюючі або конструктивні методи психології праці.

Тема 4. Психологічний аналіз професійної діяльності та класифікація професій.

Поняття «праця». Психологічні регулятори праці. Поняття «трудова діяльність», «професійна діяльність». Класифікація і види трудової діяльності. Трудовий процес та його структура. Об'єкт праці та його основні різновиди. Предмет праці. Цілі праці. Засоби, знаряддя праці та їх основні

різновиди. Психологічне розуміння професійної діяльності: психологічна структура професійної діяльності. Типологія професійної діяльності. Огляд психологічних класифікацій професії. Методи оцінки професійної діяльності.

Тема 5. Трудовий пост, робоче місце та професія.

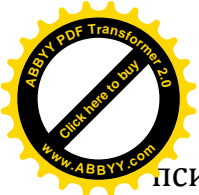
Поняття «суб'єкт праці». Структура суб'єкта праці. Зовнішня і внутрішня структура трудової діяльності. Індивідуальний стиль діяльності суб'єкта праці. Психологічна структура особистості працівника. Мотиви трудової діяльності. Теорії мотивації. Психологічні механізми вибору виду діяльності та її ефективності. Мотиви вибору професії. Мотиви вибору місця роботи. Чинники закріплення мотивів, пов'язаних з трудовою діяльністю. Професійно важливі якості суб'єкта праці. Періодизація розвитку людини як суб'єкта праці. Кризи професійного становлення. Чинники і фази криз професійного розвитку суб'єкта праці. Особливості сучасної мотивації праці. Професійні захворювання та професійні деструкції. Особливості професійної реабілітації.

Тема 6. Принципи, структурні компоненти, процедура професіографічного аналізу у психології праці.

Характеристика професіографії як розділу психології праці, який виявляє і вивчає вимоги, які професія висуває до особистісних якостей, психологічних здібностей і психофізіологічних можливостей людини. Характеристика часткової, комплексної, універсальної і спеціальної професіографії. Професіографування як основа пізнання світу професій. Класифікації і диференціації професіографування з позиції психологічної науки. Професіограми і психограми професій. Професіограма професії, її структура. Психологічні чинники професіограми. Характеристика класифікаційної картки професії. Характеристика основних розділів професіограми. Аналітична професіограма як засіб забезпечення професійної діагностики кадрів.

Тема 7. Формування професійних знань, умінь, навичок, образів виконання руху, дії, діяльності.

Психологічні механізми формування діяльності. Дія як елемент діяльності. Класифікація дій у психології праці. Структура і критерії цілісної дії. Характеристика операцій як конкретного способу виконання дій. Етапи формування операцій. Рух як конкретне виконання операцій. Характеристика трудових рухів: основні, поправочні, додаткові, аварійні, зайві, помилкові, економні – неекономні. Механічна, фізіологічна та

психологічна сторони робочих рухів. Механізми формування професійних умінь і навичок. Характеристика навичок як автоматизованих елементів свідомої дії. Загальна схема формування професійних навичок. Уміння як форма нового способу дії на основі знання.

Тема 8. Професійне самовизначення суб'єкта та професійна кар'єра.

Характеристика професійного самовизначення. Зміст професійного самовизначення. Компоненти вибору професії. Психологічна концепція розвитку особистості як суб'єкта праці. Стадії професійного становлення особистості. Особливості професійного самовизначення на різних стадіях становлення особистості. Чинники становлення професійної самосвідомості індивіда. Професійно-кваліфікаційне зростання та соціальні переміщення. Конфлікт, його структура, причина виникнення конфліктів у трудовому колективі. Кризи професійного розвитку особистості. Професійні деструкції суб'єктів праці. Характеристика професійних деформацій, акцентуацій, стогнації. Рівні соціально-психологічної підтримки працездатності суб'єктів праці. Соціально-психологічне гарантування надійної та безпечної діяльності спеціалістів. Соціально-психологічні, організаційні і психологічні заходи щодо збереження працездатності у звичайних та екстремальних умовах. Професійна кар'єра. Механізми кар'єрного зростання. Принципи кар'єрного просування індивіда по службі.

Тема 9. Професійний стрес та технології ресурсозбереження.

Фактори (зовнішні і внутрішні), які зумовлюють працездатність людини. Критерії оцінки працездатності. Стрес у професійній діяльності суб'єктів праці. Характеристика фізіологічного і психологічного стресів. Види психологічного стресу: інформаційний, емоційний. Форми психологічного стресу у суб'єктів праці. Дистрес. Стадії розвитку стресу («стадія тривоги», резистентності, «виснаження»). Формули боротьби зі стресами. Психологічні фактори нормалізації стресу. Закономірності змін працездатності у процесі праці. Психологічний комфорт як умова психічного здоров'я суб'єктів праці. Методи діагностики функціонального стану і засоби зниження професійної втоми і підвищення професійної працездатності (режим праці і відпочинку, чергування операцій, нормування праці тощо). Психологічні методи корекції і профілактики несприятливих функціональних станів. Методи дослідження і способи оптимізації соціально-психологічного клімату у трудовому колективі.

Тема 10. Професійна придатність та психологічні механізми адаптації.

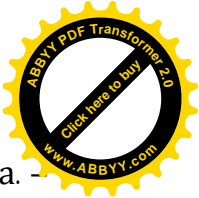
Теорія і практика професійного відбору. Теоретичні та організаційно-практичні аспекти психологічного профвідбору. Принципи і технології професійного відбору/добору. Умови організації ефективного психологічного профвідбору. Професійна придатність як основне поняття профвідбору. Критерії професійної придатності у профвідборі. Психологічна характеристика складових частин поняття «профпридатність». Динамічність і градуальність як аспекти профпридатності. Об'єктивні методи встановлення профпридатності. Адаптація та її значення в системі соціально-психологічного забезпечення діяльності. Види адаптації. Психологічні закономірності та чинники професійної адаптації. Критерії і методи оцінки адаптації робочих кадрів. Атестація персоналу як компонент соціально-психологічного забезпечення професійної діяльності. Атестація і психологічні критерії відбору кандидатів під час працевлаштування на роботу. Схема роботи психолога під час атестації кандидатів для працевлаштування на роботу. Особливості діагностики професійних кадрів під час атестації.

Тема 11. Методи оцінки професійного потенціалу суб'єктів праці.

Професійно-прогностична діагностика. Діагностика професійних уподобань особистості. Діагностика психологічних бар'єрів у професійному самовизначенні особистості. Критерії і методи діагностики рівня сформованості основних структурних компонентів суб'єкта діяльності. Психічні регулятори професійної праці людини, методи їх вивчення і способи формування. Особливості методів діагностики професійно важливих якостей суб'єктів праці. Тести здібностей. Діагностика професійних здібностей, індивідуального стилю діяльності, рівня професійної готовності людини. Методи психодіагностики в системі профвідбору. Психодіагностика мотиваційних чинників працевлаштування.

Основна література:

1. Баклицький І. О. Психологія праці : підруч. / І. О. Баклицький. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Знання, 2008. – 655 с.
2. Боронова Г. Х. Психологія труда : конспект лекцій / Г. Х. Боронова, Н. В. Прусова. – М. : ЭКСМО, 2008. – 160 с.

3. Григорьева М. В. Психология труда : конспект лекций / М. В. Григорьева. – М. : Высш. образование, 2006. – 192 с.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург : УГППУ, 1997. – 244 с.
5. Карпенко Г. В. Психологія праці та вибір професії : навч.-метод. посіб. / Г. В. Карпенко. – Суми : Унів. кн., 2008. – 167 с.
6. Климов Е. А. Введение в психологию труда : учеб. для вузов / Е. А. Климов. – М. : Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. – 350 с.
7. Крушельницька Я. Фізіологія і психологія праці : підруч. / Ярослава Крушельницька. – К. : КНЕУ, 2003. – 367 с.
8. Носкова О. Г. Психология труда : учеб. пособие [для студ. высш. учеб. завед.] / О. Г. Носкова. – М. : Академия, 2004. – 384 с.
9. Побірченко Н. А. Людина і праця : навч. посіб. [для профіл. навчання 10-го кл. загальноосвіт. навч. закл.] / Побірченко Н. А., Сергеевкова О. П., Підтілок І. В. – К. : Наш час, 2006. – 178 с.
10. Прусова Н. В. Психология труда / Н. В. Прусова, Г. Х. Боронова. – М. : ЭКСМО, 2008. – 200 с.
11. Пряжников Н. С. Психологический смысл труда : учеб. пособие / Н. С. Пряжников. – М. : «Институт практической психологии» ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. – 352 с.
12. Рибалка В. В. Психологія праці особистості : навч.-метод. посіб. / В. В. Рибалка. – К. : Київ. міськ. пед. ун-т ім. Б. Д. Грінченка, 2006. – 59 с.
13. Романова Е. С. 99 популярных профессий: психологический анализ и профессиограммы / Е. С. Романова. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 460 с.
14. ТехноТолочек В. А. Современная психология труда : учеб. пособие / В. А. Толочек. – СПб. : Питер, 2005. – 479 с.
15. Щербакова І. М. Психодіагностика професійного самовизначення особистості : навч.-метод. посіб. / І. М. Щербакова, Г. А. Стадник. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – 324 с.

Додаткова література:

1. Арефьев И. П. Опорные схемы по классификации профессий / И. П. Арефьев // Школа и производство. – 2005. – № 1. – С. 15–23.
2. Колісник-Гуменюк Ю. Професійна адаптація: чинники впливу / Ю. Колісник-Гуменюк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2008. – № 1. – С. 174–182.
3. Корольчук М. С. Теорія і практика професійного психологічного відбору: навч. посіб. [для слухачів та студ. вищ. навч. закл.] / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 532 с. : іл.
4. Коропецька О. М. Профорієнтація та профвідбір : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. М. Коропецька. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2005. – 234 с.

5. Малхазов О. Професійний відбір та впровадження новітніх технічних засобів у роботі з персоналом / О. Малхазов, О. Кокун // Соціальна психологія. – 2005. – № 4. – С. 84–90.

6. Павлов Ю. Втрата роботи як психологічна проблема безробітних: [аналіз результатів анкетування безробітних] / Ю. Павлов // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2005. – Вип. 3/4. – С. 153–159.

7. Професіограми і психограми професій : метод. посіб. Кн. 9 / [підгот. В. В. Синявський ; відп. за вип. В. Є. Скульська] ; Держ. центр зайнятості, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К. : [б. в.], 2004. – 187 с.

8. Синявський В. В. Професіограми і психограми робітничих професій : метод. посіб. / В. В. Синявський, Д. В. Гоменюк. – К. : Київ. Русь, 2008. – 77 с.

9. Удовенко Л. Психологічна професіографія: [комплекс способів і технічних засобів, за допомогою яких визначають всі творчі чинники, що мають вплив на фахівця, окрім психічних] / Л. Удовенко // Персонал. – 2007. – № 9. – С. 67–72.

10. Шурко М. Й. Проблема класифікації професій у психології праці / М. Й. Шурко // Бюлетень Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України. – 2005. – № 1. – С. 32–34.

РОЗДІЛ II

ОСНОВИ ЗНАНЬ З ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ

«ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Предмет та методи вікової психології.

Предмет та основні завдання вікової психології. Зв'язок вікової психології з іншими науками. Основні принципи психологічних досліджень. Спостереження та експеримент. Методи вікової психології: основні методи (спостереження та експеримент). Спостереження, умови та вимоги до його використання; експеримент та його види, особливості проведення. Допоміжні методи (бесіда, анкетування, аналіз продуктів діяльності, автобіографічний метод, соціометрія, тести, метод близнюків, інтерв'ю та ін.). Історичний нарис виникнення і розвитку вікової психології.

Тема 2. Закономірності та динаміка психічного розвитку особистості в онтогенезі.

Роль біологічного та соціального у розвитку психіки. Основні закономірності та напрями психічного розвитку. Теорія розвитку вищих психічних функцій Л. С. Виготського. Проблема зв'язку навчання та психічного розвитку. Поняття про рівень актуального розвитку та зону найближчого розвитку. Поняття про віковий період та вікову періодизацію психічного розвитку: поняття про соціальну ситуацію розвитку, провідну діяльність та основні психічні новоутворення; механізм зміни вікових періодів та поняття про психологічну кризу; періодизація вікового розвитку Д. Б. Ельконіна. Нерівномірність психічного розвитку, її причини. Поняття про сенситивні періоди. Інтеграція як основна закономірність психічного розвитку. Пластичність і компенсація, їхня сутність.

Тема 3.Періодизація розвитку особистості.

Джерела психічного розвитку за теорією З. Фрейда. Розвиток класичного психоаналізу у працях А. Фрейд. Дитячий психоаналіз М.Кляйн. Епігенетична теорія розвитку особистості за Е. Еріксоном. Розвиток моральної свідомості за Л. Колбергом. Періодизація розвитку особистості за А. В. Петровським. Поняття про вікову кризу та періодизація психічного розвитку особистості згідно основним віковим кризам за Л.С.Виготським. Періодизація інтелектуального розвитку Ж. Піаже. Егоцентризм дитячого мислення та феномени Ж. Піаже. Інтелектуальний розвиток дитини за Дж. Брунером.

Тема 4. Особливості пренатального розвитку людини.

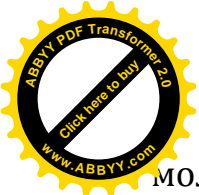
Процес запліднення, його характеристика. Характеристика гермінальної фази пренатального розвитку. Ембріональна фаза, її особливості протікання. Фетальна фаза як заключний період пренатального розвитку. Кризисні періоди пренатального розвитку. Тератогени, їх негативний вплив на розвиток ембріона і плода (ліки, наркотики, алкоголь, куріння, хімічні агенти, гормони). Резус-фактор як фактори впливу на пренатальний розвиток дитини, хвороби та вік майбутньої матері. Процес пологів, три стадії (прелімінарна, власно пологи та зігнання посліду), їх характеристика. Характеристика новонародженого. Психологічна готовність подружжя до батьківства; усвідомлення та відповідальність.

Тема 5. Психологічні особливості розвитку дитини від народження до вступу в школу.

Періодизація психічного розвитку дитини в дошкільному віці. Характеристика періоду новонародженості. Суть кризи новонародженості. Безумовні рефлекси та їх значення для розвитку дитини. Комплекс пожвавлення. Слухове та зорове зосередження дитини. Розвиток дитини протягом першого року життя. Основні досягнення фізичного розвитку немовля. Когнітивні особливості. Розвиток сприймання дитини. Відчуття. Особливості емоційної сфери на першому році життя. Причини відхилень в емоційному розвитку дитини за Н.М.Аксаріною. Емпатія, її розвиток. Мова немовляти. Домовний етап, його характеристика. Криза першого року життя. Особливості психічного розвитку в ранньому дитинстві (1-3 роки): розвиток предметної діяльності, пізнавальних процесів, мови. Криза 3-х років. Особливості психічного розвитку дошкільнят. Сюжетно-рольова гра як провідний вид діяльності (ПВД) дітей даного віку. Елементи навчання та трудової діяльності дошкільнят. Розвиток мовлення та спілкування. Криза 6-7 років. Готовність дитини до навчання у школі, її характеристика та складові.

Тема 6. Молодший шкільний вік як етап психічного розвитку.

Анатомо-фізіологічні особливості молодшого школяра. Особливості соціальної ситуації розвитку молодшого школяра. Основні новоутворення: довільність всіх психічних процесів, рефлексія та внутрішній план дій, їх характеристика. Навчальна діяльність як провідний вид діяльності учнів молодших класів. Структура провідного виду діяльності. Мотивація навчальної діяльності. Проблема оцінювання у першому класі. Особливості розвитку пізнавальної сфери в молодшому шкільному віці. Емоційна сфера

молодшого школяра. Формування особистості в даний віковий період: засвоєння суспільних норм і цінностей; психосоціальний розвиток; формування самосвідомості молодшого школяра. Особливості спілкування молодшого школяра з однолітками та дорослими.

Тема 7. Психологія підлітка.

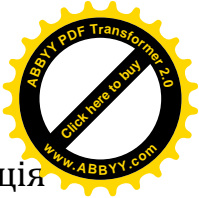
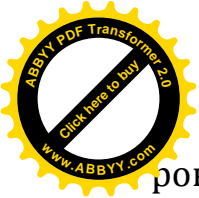
Особливості соціальної ситуації розвитку підлітка. Фактори, що стимулюють та гальмують розвиток дорослості. Анатомо-фізіологічні особливості підлітків. Основні новоутворення в підлітковому віці: почуття дорослості, потреба в самоствердженні серед однолітків, самооцінка і самосвідомість. Показники та види дорослості підлітків. Пізнавальний розвиток у підлітковому віці. Розвиток мислення, пам'яті, уваги, уяви, мовлення. Особливості взаємовідносин підлітка з однолітками і батьками. Особливості відношення до вчителів та учбової діяльності в підлітковому віці. Проблеми підліткового віку: соціальний простір особистості, статева ідентифікація, підлітки з акцентуаціями характеру, підлітки «групи ризику», підліткова суїцидальність, підліткова субкультура тощо. Загальна характеристика девіантної поведінки. Акцентуації характеру як причина девіантної поведінки. Проблема шкільної психологічної дезадаптації: симптоми, причини та методи діагностики дезадаптації. Проблема аддиктивної поведінки.

Тема 8. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.

Соціальна ситуація розвитку юнаків. Фізичне дозрівання та соціалізація в ранній юності. Характеристика основних новоутворень юнацького віку: світогляд, професійні інтереси, відкриття «Я». Формування світогляду, його основні компоненти. Особливості пізнавальної діяльності старших школярів і відношення юнаків до школи та вчителів. Якісні зміни в пізнавальних процесах старшокласників. Життєві плани та професійне самовизначення в юнацькому віці. Самосвідомість та особливості її розвитку в юнацтві. Концепція «Я» та її структура. Відкриття власного «Я», його особливості. Особливості взаємовідносин юнаків з дорослими. Автономія від дорослих, її показники та види. Дружба та любов в юнацькому віці. Основні функції дружби в юнацтві.

Тема 9. Психологія дорослості і старості.

Молодість як організаційна фаза розвитку людини. Характеристика основних ліній онтогенезу у період молодості. Соціальна ситуація розвитку. Професійна і суспільна діяльність молодої людини. Криза 30

років. Проблема сенсу життя. Поняття про період дорослості. Періодизація дорослості. Когнітивний розвиток у період дорослості. Психосоціальний розвиток дорослих. Фізичний розвиток дорослих. Здоров'я і хвороби. Проблема самореалізації та сенсу життя. Умови розвитку та періодизація пізнього віку. Вікові закономірності й психологічні особливості нормального старіння. Діяльність у похилому віці. Творчість як спосіб самореалізації. Старість і мудрість досвіду життя.

Основна література:

1. Кулагина И. Ю., Колюцкий В. Н. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека. Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. - М.: ТЦ Сфера, при участии "Юрайт", 2003. - 464 с.
2. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. вузов. -М.: Издательский центр "Академия", 2000. - 456 с.
3. Немов Р. С. Психология: В 3-х т. - Т.2 (будь-яке видання)
4. Обухова Л. Ф. Возрастная психология. Учебник. - М.: Педагогическое общество России, 2001. - 442 с.
5. Фельдштейн Д. И. Возрастная и педагогическая психология. Избранные психологические труды. - М.: Изда-тельство Московского психолого-социального институ-та; Воронеж: Изд-во НПО "МОДЭК", 2002. - 432 с.

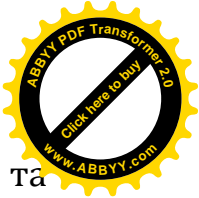
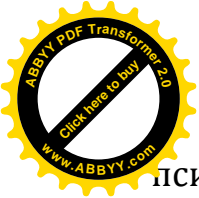
Додаткова література:

1. Аверин В. А. Психология детей и подростков: Учебное пособие. - Спб.: Изд-во Михайлова В. А., 1998. - 379 с.
2. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии. - Спб.: СОЮЗ, 1997.-220 с.
3. Наши дети: Сборник / Сост. Ю. Ф. Змановский и И. В. Гребенников; Предисл. Д. Колесова. - М.: Финансы и статистика, 1988. - 383 с.
4. Спок Б. Разговор с матерью: Книга о воспитании: Пер. с англ. - М.: Политиздат, 1990. - 589 с.
5. Эльконин Д. Психическое развитие в детских возрастах: Избранные психологические труды / Под ред. Д.И. Фельдштейна. - М.: Ин-т практич. психологии; "Модэк", 1995. - 416с.

«АКМЕОПСИХОЛОГИЯ»

Тема 1. Акмеология - наука XXI століття. Принципи класифікації акмеологічних наук за А.А. Бодальовим. Загальна, професійна та прикладна акмеологія. Їх завдання та характеристика.

Тема 2. Місце акмеопсихології в системі вікової психології. Психологічна періодизація зрілого віку в акмеології та в системі вікової

психологічної періодизації. Провідна діяльність особистості зрілого віку та особистісна зрілість як її новоутворення.

Тема 3. Акмеокризи у вікових кризах дорослості. Психологічні кризи особистості (детермінанти, протиріччя, потреба, симптомокомплекс та новоутворення) з позицій акмеології. Механізми реалізації психічної статі особистості у зрілому віці з позиції завдань акмеовіку.

Тема 4. Страх як проблема акмеопсихології. Детермінанти страху. Страх особистості активного працездатного віку в світлі акмеопсихології. Профілактика дидаскалогенних страхів як елемент реалізації компетентнісного підходу. Особливості видів страху у жінок і чоловіків зрілого віку. Професійні страхи особистості.

Основна література:

1. Акмеологія - наука XXI століття: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Ред.колегія: З.Ф. Сіверс, Е.В. Белкіна, Г.С. Данилова та ін. - К.: КМПУ ім. Грінченка. 2005.-412 с.

2. Акмеологія - наука XXI століття: розвиток професіоналізму: Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції. - К.: КМПУ ім. Грінченка, 2008.-496 с

4. Малкіна-Пых И.Г. Возрастные кризисы и взрослости. - М.: Изд-во Эксмо, 2005. - 416 с. - (Справочник практического психолога).

5. Швалб Ю.М., Данчева О.В. Одиночество: Соц.-психол.пробл. - К.: Изд-во «Украина», 1991.-270 с.:ил. -Библиогр.: с. 265-268

6. Деркач А.А. Методолого-прикладные основы акмеологических исследований. - М. - 1999;

7. Деркач А.А., Заикін В.Г. Акмеометодология: учебное пособие. - Спб: Питер. -2003.

9. Карпенко Н.В. Страх як проблема акмеопсихології //ЗБ.наук.пр.: КМПУ ім Д.Б.Грінченка.- Акмеологія – наука XXI століття.-2006.-С.30-39.

10. Карпенко Н.В. Особливості видів страху у жінок і чоловіків зрілого віку//Наука: теорія і практика-2007.-Психологія і соціологія.-Том 9.-Przemysl Nauka I studia.-2007.-С.70-82.

11. Карпенко Н.В. Особливості прояву окремих видів страху в особистості зрілого віку // Актуальні проблеми психології. - Том X.- Частина I.-Київ-2007.- С.106-112.

12. Карпенко Н.В. Страх особистості активного працездатного віку в світлі акмеопсихології //Акмеологія наука XXI століття: розвиток професіоналізму.- Київ.-2007.-С.27-35.

13. Карпенко Н.В. Дослідження страху особистості зрілого віку в контексті інформаційного здоров'я суспільства як джерела глибинної екології свідомості // Стратегія психологічного, біомедичного та соціального розвитку особистості. - Миколаїв. - 2007.-С.54-64.

Додаткова література:

1. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни. - М. - 1991
2. Акмеология РАГС. - М. – 2002.
3. Акмеология: учебник / под. ред. Деркач А.А.. - М. – 2002.
4. Акмеология: Личностное и профессиональное развитие человека. - М.-2001.
5. Анисимов О.С, Деркач А. А. Основы управленческой акмеологии. - М.- 1996.
6. Богданов Е.Н., Зазыкин В.Г. Введение в акмеологию. - Калуга. -2000.
7. Бодалев А.А. Психология об акмеологии личности. - М. - МГУ. -1998.
8. Бранский В.П., Пожарский С.Д. Социальная синегретика и акмеология. - СПб. – 2002.

«ЖИТТЄВІ КРИЗИ ОСОБИСТОСТІ»

Тема 1. Особистість і криза.

Внутрішньоособистісні протиріччя, кризи і конфлікти. Критерії кризового стану: поняття психологічної кризи; негативні зміни в результаті кризи (ускладнені кризи). Типологія криз: травматичні кризи; кризи становлення; кризи розвитку; кризи життя. Внутрішні та зовнішні кризи. Емоційні стани в кризі.

Тема 2. Кризовий розвиток особистості.

Теорії нормативних криз. Стадії розвитку кризи: дезорганізація і реорганізація особистості. Негативні наслідки кризи. Особистісні кризи як можливість розвитку.

Тема 3. Загальні підходи до надання психологічної допомоги при особистісних кризах.

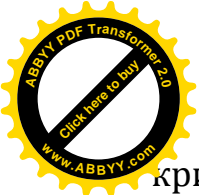
Цілісне ставлення до здоров'я. Освітні методи. Соціальна підтримка. Власне психологічна допомога. Проблема подолання криз в контексті різних психологічних шкіл і концепцій.

Тема 4. Вікові кризи дитинства.

Підліткова криза та її особливості. Роль сім'ї та батьківського програмування у виникненні кризових ситуацій. Взаємодія сім'ї та школи з профілактики й подолання кризових станів у дітей та підлітків.

Тема 5. Вікові кризи дорослості.

Вікові завдання розвитку, особливості емоційної сфери, спілкування, психосоціальний розвиток. Психологічна допомога під час переживання

кризи 30-33 років. Криза середини життя та її особливості. Індивідуальне психологічне консультування літніх людей. Криза «Я» інтеграції: супровід людини похилого віку.

Тема 6. Психотехнології роботи з кризовими станами

Принципи кризової інтервенції. Техніки екстреної психологічної допомоги; програма кризової допомоги як моделі вирішення проблем. Методи кризової терапії. Профілактика и конструктивне ви рішення кризових ситуацій. Методи когнітивно-поведінкової терапії кризових станів.

Тема 7. Стрес, травматичний стрес та посттравматичне стресове порушення (ПТСП).

Концепція стресу Г. Сельє. Поняття травматичного стресу. Діагностичні критерії посттравматичного стресового розладу. Психологічні механізми виникнення посттравматичного стресу. Фактори ризику розвитку ПТСП. Індивідуальна вразливість та психологічні наслідки травми. Методи діагностики ПТСП. Методи корекції та терапії ПТСП. Метод десенсибілізації та переробки рухами очей (ДПДГ). Ослаблення травматичного інциденту (ОТІ). Візуально-кінестетична дисоціація (ВКД). Психологічний дебрифінг.

Тема 8. Кризові стани. Стан горя.

Визначення горя. Стадії горя. Типові симптоми переживання горя. Нетипові (патологічні) симптоми горя. Ситуації, що викликають реакцію горя. Психологічна допомога при переживанні горя; хворобливі реакції горя; прогноз типу та гостроти реакції горя. Що слід і чого не слід робити при наданні допомоги клієнту, що знаходиться в стані горя. Етапи психологічної допомоги. Переживання втрати при розлученні.

Тема 9. Суїцидальна поведінка як форма кризового реагування

Чинники суїцидального ризику. Соціально-демографічні фактори. Індивідуально-психологічні чинники. Медичні фактори. Індикатори суїцидального ризику. Ситуаційні індикатори. Поведінкові індикатори суїцидального ризику. Комунікативні індикатори. Когнітивні індикатори. Емоційні індикатори. Консультування суїцидальних клієнтів.

Тема 10. Сімейна кризова психотерапія

Сімейний конфлікт як причина психологічної кризи. Установки партнерів, які звернулися за терапевтичною допомогою. Етапи роботи з сімейною групою.

Основна література:

1. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации – М.: Эксмо, 2005. – 960 с. (Справочник практического психолога).
2. Пергаменщик Л.А. Кризисная психология. Учебное пособие. – Мн.: Высшая школа, 2004.– 288 с.
3. Ромек В. Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. – СПб. : Речь, 2005. – 256 с.
4. Самоукина Н.В. Психология оптимизма – М. : Институт психотерапии, 2001. – 240 с.
5. Титаренко Т. Життєві кризи: технології консультування. Перша частина – К. : Главник, 2007. –144 с. (Серія «Психол. Інструментарій»).
6. Титаренко Т. Життєві кризи:технології консультування. Друга частина. – К.: Главник, 2007. – 176 с. (Серія «Психол. Інструментарій»).
7. Юрьева Л.Н. Кризисные состояния –Днепропетровск, Арт-прес, 1998. – 164 с.

Додаткова література:

1. Вебер Г. Кризисы любви: Системная психотерапия Берта Хеллингера – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 304 с.
2. Мак Маллин Р. Практикум по когнитивной терапии.– СПб.: Речь, 2001. – 560 с.
3. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапия. – М.: Смысл, 1993. – 231 с.
4. Фонтана Д. Как справиться со стрессом / Дэвид Фонтана , Гленис Пери, Аннабел Брум, Хелен Джеллико : пер. с англ. Т. М. Марютиной. – М. : Педагогика Пресс, 1995. – 352 с.
5. Шихи Г. Возрастные кризисы. Ступени личностного роста – СПб. : Ювента, 1999. – 436 с.

«ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Порівняльна психологія та еволюція.

Тварини та люди. Спрямування та традиції у сучасній порівняльній психології. Теорії еволюції. Філогенез. Соціобіологія. Шлях до людини: значення середовища та поведінки. Генетично детермінована поведінка. Гідравлічна модель К. Лоренца. Навчання у тварин. Класичне обумовлення. Оперантне обумовлення. Інсайт та установка на навчання. Критичні та сенситивні періоди. Пошуки механізмів пам'яті .

Тема 2. Поведінка тварин.

Залицяння, спарювання. Залицяння як спосіб зменшення загрози для життя учасників спарювання; як демонстрація пристосованості. Репродуктивна та батьківська поведінка тварин. Прихильність, імпритінг, пізнавання окремих осіб. Організація спілок. Агресивна поведінка. Моделі агресії. Агресія як фрустрація, типи агресії. Функціональна значимість агресії. Територіальність. Сезонна територіальність. Місця проживання. Застосування теорії ігор для пояснення територіальності. Захист от хижаків та оборонна поведінка. Примирення.

Тема 3. Комунікація та інформація.

Отримання інформації. Видоспецифічна комунікація. Комунікація у вищих ссавців. Символічна комунікація. Тварини та мова. Навмисність комунікацій. Здатність розуміти. Спілкування добровільне та вимушене. Мова та знаки – регуляція довільної поведінки. Ритуали. Пташина мова та пташине мовлення. Ознаки мови за Хоккетом. Пізнання у тварин. Пізнавальна мотивація. Дослідницька поведінка. Здатність знаходити шлях додому.

Основна література:

1. Вагнер В.А. Сравнительная психология. – М. : Ин-т практической психологии, 1998. – 192 с.
2. Губко О.Т. Основи зоопсихології. Навчальний посібник / за ред. С.І. Болтвця. – К.: Світогляд, 2006, - 190 с.
3. Правотворов Г.В. Зоопсихология для гуманитариев. – М. : ЮКЭА, 2005. – 391 с.
4. Сравнительная психология и зоопсихология. Хрестоматия. Питер.-2003.
5. Хейс Н. Принципы сравнительной психологии. – М.: Когито-центр, 2006. – 304 с.

Додаткова література:

1. Зорина З.А., Полетаева И.И. Элементарное мышление животных. – М.: Аспект Пресс, 2002.- 320 с.
2. Лоренц К. Агрессия. Так называемое "зло". – М.: Прогресс, Универс, 1994. – 219 с.
3. Мак-Фарленд Д. Поведение животных. – М. : Мир, 1988. – 520 с.
4. Новоселова С.Л. Генетически ранние формы мышления. – М.– Воронеж, 2002. – 320 с.
5. Прайор К. Не рычите на собаку! О дрессировке животных и людей. –М. : Селена+, 1995. – 416 с.

«ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Предмет, завдання педагогічної психології та етапи її розвитку.

Педагогічна психологія як галузь психології. Структура педагогічної психології. Предмет психології навчання. Предмет психології виховання. Предмет психології викладання. Основні проблеми педагогічної психології. Завдання педагогічної психології. Етапи розвитку педагогічної психології.

Тема 2. Методи педагогічної психології.

Методологія як система принципів і способів організації дослідження. Основні методи психолого-педагогічних досліджень: спостереження, бесіда, інтерв'ю, анкетування, тестування, експеримент. Особливості навчального, або формуючого експерименту.

Тема 3. Научіння й навчання.

Навчання, його психологічний зміст та сутність. Рушійні сили розвитку особистості. Головні лінії розвитку учня в процесі навчання. Педагогічні умови, закономірності та періоди розвитку учня в процесі навчання. Навчання як доцільна зміна діяльності. Навчання як активна взаємодія між вчителем та учнем, головні результати цієї взаємодії. Ненавмисне навчання та його ефективність. Категорія навчання та її показники. Навчання навичкам. Умови та процес формування навичок. Шляхи навчання навичкам.

Тема 4. Навчання й розвиток.

Проблема співвідношення навчання й розвитку як центральна проблема педагогічної психології. Біогенетична, соціогенетична й персоногенетична точка зору на розвиток людини. Погляди на співвідношення навчання та розвитку Е.Торндайка, Дж.Уотсона, К.Коффкі ("навчання – це розвиток"), В.Штерна ("навчання йде за розвитком"), Ж.Піаже ("розвиток не залежить від навчання"), Л.С. Виготського.

Тема 5. Мотиви навчання.

Проблема мотивів діяльності як зона з стрижневих проблем у психології. Поняття мотиву в психології навчання. Особливості навчальної мотивації. Побудники навчальної діяльності. Стійкість і динаміка навчальної мотивації. Функції навчальних мотивів. Інтерес як один з інтегральних проявів складних процесів мотиваційної сфери. Мотиви досягнення успіху й запобігання невдачі. Розвиток внутрішньої мотивації навчання

Тема 6. Навчальна діяльність.

Сутність навчальної діяльності. Результат навчальної діяльності. Освітній процес. Основне джерело становлення й розвитку пізнавальної активності людини. Характеристики теоретичного мислення. Структура навчальної діяльності в загальнопсихологічній теорії діяльності. Формування та становлення навчальної діяльності учня.

Тема 7. Засвоєння знань, вмінь і навичок.

Навчальне знання, навчальна інформація, наукове знання. Навчальна дисципліна як адаптована форма наукового знання. Основні характеристики знання. Етапи навчального пізнання. Розуміння навчальної інформації. Цілі навчання. Загальнонавчальні та вузькопредметні уміння й навички. Проблема формування дій із заданими властивостями як центральна психологічна проблема навчання.

Тема 8. Учень як суб'єкт виховання.

Поняття виховання у педагогічній психології. Виховання й навчання, типи взаємозв'язків. Моральність як основа виховання людини. Рівні моральності. Шляхи впливу на процеси виховання. Методи формування свідомості, методи формування поведінки, методи формування почуттів і ставлення. Методи самовиховання й самоосвіти. Прийоми виховання. Основні принципи виховання.

Тема 9. Психологія вчителя.

Загальна характеристика педагогічної діяльності. Здібності в структурі суб'єкта педагогічної діяльності. Структура педагогічних здібностей. Характеристика основних функцій та педагогічних умінь. Стили педагогічної діяльності.

Основна література:

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – С. 281-413.
2. Габай Т.В. Педагогическая психология: Учеб. пособие. – М., 1995.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология. - Ростов-на-Дону, 2000.
4. Продайко В.М., Учитель І.Б. Педагогічна психологія. Ч.1. Вступ до педагогічної психології. Педагогічна психологія як психологія навчання. модуль: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008. – 54 с.
5. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. – Ростов-на-Дону, 2000.
6. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология. - М., 1998.

Додаткова література:

1. Аминов Н.А. Диагностика педагогических способностей. – М., 1998.
2. Амонашвили Ш.А. Здравствуйте, дети. – М., 1983.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М., 1996.
4. Гальперин П.Я. Методы обучения и умственного развития ребенка. – М., 1985.
5. Давыдов В.В. Проблемы развивающегося обучения. – М., 1986.
6. Давыдов В.В. Теория развивающегося обучения. – М., 1996.
7. Ильясов И.И. Структура процесса учения. – М., 1986.
8. Крутецкий В.А. Основы педагогической психологии. – М., 1972.
9. Лишин О.В. Педагогическая психология воспитания. – М., 1997.
10. Маркова А.К. Психология труда учителя. – М., 1993.
11. Макарова А.К. Формирование мотивации учения. – М., 1990.
12. Осницкий А.К. Саморегуляция деятельности школьника и формирование активной личности. – М., 1986.
13. Профессиональная культура учителя / Под ред. В.А. Сластенина. – М., 1993.
14. Психологический анализ учебной деятельности: Сб. научн. трудов / Под ред. В.Д. Шадрикова и др. – М., 1991.
15. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб., 2001.
16. Чуприкова Н.И. Умственное развитие и обучение. – М., 1995.
17. Шакуров Р.Х. Социально-психологические проблемы руководства педагогическим коллективом. – М., 1995.
18. Унт И.Э. Индивидуализация и дифференциация обучения. – М., 1990.
19. Цетлин В.С. Предупреждение неуспеваемости учащихся М. – 1989.
20. Якунин В.А. Педагогическая психология. – СПб., 1988.

«ДИФЕРЕНЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Біологічні, морфологічні та фізіологічні аспекти статевої диференціації.

Статева характеристика чоловіків і жінок як біологічних істот. Поняття про хромосомний апарат людини – 22 аутосоми та 1 пара статевих хромосом. Механізм утворення статі ембріону. Початок статевої диференціації. Головні етапи та компоненти статевої диференціації.

Поняття про гонадну стать, гаметну стать, гормональну стать та зовнішню і внутрішню морфологічну стать. Розбіжності у швидкості розвитку чоловічого та жіночого ембріонів. Порушення розвитку статі.

Тема 2. Особистісні особливості чоловіків і жінок

Різні види організації мотивації у чоловіків і жінок – зовнішня та внутрішня. Вплив соціальних стереотипів. Соціально бажані характеристики чоловіків і жінок. Різниця у прояві конформізму чоловіків і жінок. Прийняття суспільних норм та вимог. Потреби чоловіків і жінок. Мотив (потреба) досягнень. Досягнення перемоги, професійної кар'єри. Відповідність мотиву ціннісній орієнтації. Різні точки зору на прояв досягнень у чоловіків і жінок. Статеві розбіжності у мотиваторах. Різниця у цінностях – вікові та статеві розбіжності. Гроші як цінність. Розбіжності в інтересах та перевагах. Інтереси до ігор, художніх творів та перегляду фільмів.

Тема 3. Особливості спілкування у чоловіків і жінок

Значущість спілкування для чоловіків і жінок. Суб'єктивна значущість взаємовідносин з іншою людиною. Більший розвиток соціально перцептивних здібностей у жінок. Кроскультурні дослідження сприймання інших людей студентками різних країн. Сприймання обличчя, фізичних характеристик та особистісних якостей. Точність та кількість характеристик, що дають чоловіки і жінки. Фізичні умови привабливості.

Тема 4. Особливості поведінки чоловіків і жінок

Схильність до прояву гніву, агресії та руйнування у хлопчиків і дівчат. Статеві розбіжності. Прояв прямої і непрямой фізичної агресії та прямої і непрямой вербальної агресії у чоловіків і жінок. Причини розбіжностей. Вплив комп'ютерних ігор на прояв агресії. Теорії прояву агресії. Емоційне напруження. Розбіжності у прояві кримінальних нахилів чоловіків і жінок.

Основна література:

1. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология. - СПб.: Питер, 2001. - 464 с.
2. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. - СПб.: Питер, 2003. - 544 с.
3. Либин А. В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций: учебное пособие / А. В. Либин. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Эксмо, 2006. – 544с.
4. Хьелл Л. Зиглер Д. Теории личности. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 607с.
5. Обозов Н.Н. Мужчина + женщина = ? – СПб.:Питер, 1995 – 328 с.

Додаткова література:

1. Гидденс Э. Трансформация интимности. Сексуальность, любовь и эротизм в современных обществах. – Спб.: Питер, 2004. – 134с.
2. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999. – 345 с.
3. Имелинский К. Сексология и сексопатология. –М.: Медицина, 1986. – 344с.
4. Келли Г. Основы современной сексологии. – С-Пб.: Питер, 2000. – 255с.
5. Кон И. С. Введение в сексологию. – М.: Медицина, 1998. – 327с.

«ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ»

Тема 1. Поняття про особистість, психологічна характеристика особистості.

Поняття про індивідуальність, психологічний аналіз індивідуальності. Поняття про структуру особистості. Структура особистості за А.В. Петровським. Структура особистості за О.Г. Ковальовим та К.К. Платоновим. Структура особистості за С.Д.Максименко та узагальнена структура особистості.

Тема 2. Потребо-мотиваційна сфера як стрижнева основа особистості.

Поняття про потреби та мотиви особистості. Класифікація мотивів особистості. Види потреб особистості. Поняття про спрямованість особистості. Види спрямованості. Поняття про самооцінку. Рівень домагань особистості. Взаємозв'язок самооцінки та рівня домагань особистості. Поняття про самосвідомість особистості. Структура та основні етапи розвитку самосвідомості особистості.

Тема 3. Психоаналітична теорія особистості З.Фрейда.

З. Фрейд – історичний нарис. Структура особистості за З.Фрейдом. Характеристика "Его", "Ід", та "Супер-Его". Стадії психосексуального розвитку дитини за З.Фрейдом. Основні механізми захисту за З. Фрейдом. Інстинкти – рушійна сила поведінки особистості.

Тема 4. Аналітична психологія К.Юнга.

К.Юнг – історичний нарис. Структура особистості за К. Юнгом. Поняття про колективне бессвідоме та архетипи. Поняття про інтроверсію та екстраверсію. Психічні функції за К. Юнгом: мислення, почуття, відчуття, інтуїція, відчуття. Процес індивідуації за К. Юнгом, його сутність та структура.

Тема 5. Теорія особистості А. Адлера.

А. Адлер – історичний нарис. Почуття неповноцінності та компенсація за А. Адлером. Комплекс неповноцінності та його джерела. Прагнення до переваги як основний мотив за А. Адлером. Поняття про стиль життя та типи особистості. Концепція соціального інтересу за А. Адлером. Роль матері та батька у виникненні соціального інтересу. Порядок народження дитини та його вплив на формування соціальних установок.

Тема 6. Гештальт – психологія і гештальт – терапія Ф. Перлза.

Ф.Перлз – історичний нарис. Поняття про гештальт. Відношення фігури та фону. Усвідомлення потреб та зосередження на теперешньому. Основні механізми захисту за Ф.Перлзом. Інтроекція, проєкція, ретрофлексія, дефлексія як основні механізми захисту.

Тема 7. Феноменологічний напрям в теорії особистості К.Роджерса.

К. Роджерс – історичний нарис. Поняття про Я-концепцію. Безоцінкове прийняття та безумовна позитивна увага як основні поняття феноменологічного напрямку. Поняття про конгруентність та самоактуалізацію за К. Роджерсом.

Тема 8. Біхевіористичний напрям в теорії особистості Б.Ф. Скіннера.

Б.Скінер – засновник теорії оперантного навчання – біографічний нарис. Основні положення вчення Б. Скіннера (свобода, творчість, гідність, обумовлення та підкрєплення). Навчання навичкам спілкування, впевненості в собі.

Основна література:

1. Аверин В.А. Психология личности: Учебное пособие. - СПб.: Изд-во Михайлова В.А. – 1999. – 89с.
2. Варій М. Й. Психологія особистості: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 592 с.
3. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций ЧеРо: Юрайт, 2002. – 332с.
4. Копець Л.В. Психологія особистості: Навч. посіб. для студ. навч. закладів. –К.:Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – 458с. – С. 14-20.
5. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навч. Посібник.-К.: "Центр навчальної літератури", 2004. – 272с.
6. Общая психология: Курс лекций для первой степени пед. образования/Сост. Е.И. Рогов.-М.:Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС,2000. – 448с.

7. Первин Л., Джон О. Психология личности: Теория и исследования. М.: Аспект Пресс, 2000. – 607. – с. 98-144.
8. Психология личности. Учебное пособие / Под ред. проф. П.Н. Ермакова, проф. В.А. Лабунской. – М.: Эксмо, 2007. – 435 с.
9. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П. П. Горностая. - К.: Рута, 2001.-320с.
10. Реан А. А. Психология изучения личности: Учебное пособие. - СПб., 1999.-208 с.
11. Столяренко О.Б. Психологія особистості. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
12. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. - СПб.: Питер, 1999. - 608с.

Додаткова література:

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии - СПб.: Питер, 2003.-265 с.
2. Булюбаш И.Д. Руководство по гештальт-терапии.- М.: Психотерапия, 2008.- 768с.
3. Гингер С. Гештальт: искусство контакта. М.: Академический проект, 2010. – 191с.
4. Олпорт Г.В. Личность в психологии [Текст] / Г.В. Олпорт. - М.: КСП; СПб.: Ювента, 1998. - 345 с.
5. Ф.Перлз Внутри и вне помойного ведра: Радость. Печаль. Хаос. Мудрость.- М.: Психотерапия, 2010.-208с.
6. Психология личности в трудах зарубежных психологов / Сост. и общая ред. Реана А. А. - СПб.: Питер, 2000. - 320 с. (Серия «Хрестоматия по психологии»).
7. Психология личности в трудах отечественных психологов / Сост. Куликов В. В. - СПб.: Питер, 1999. - 480 с. (Серия «Хрестоматия по психологии»).
8. Психология личности и время жизни человека / Отв. ред. В. И. Ковалев. - Черновцы, 119-156 с.
9. Психология индивидуальных различий. Тексты / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер. - М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1982. - С.129-138.
10. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции. - М.: Наука, 1991. - 456 с.
11. Фрейд З. Толкование сновидений – Мн.: Попурри, 2003. - 576 с.
12. Фрейд З. «Я» и «Оно». Труды разных лет. В 2-х томах. Т.1 - Тбилиси: Мерани, 1991.-400 с.
13. Юнг К. Архетип и символ. - М. Ренессанс, 1991. - 304 с.
14. Юнг К.Г. Психологические типы. – Мн.: ООО «Попурри», 1998. – 656с.

«ПСИХОТЕРАПІЯ»

Тема 1. Генеза невроза у психоаналізі З.Фрейда.

Ідея психічного розвитку особистості через трансформацію енергії «Ід», «Его», «Супер-Его». Катектована енергія. Мета і завдання психоаналітичної психотерапії.

Тема 2. Структура особистості в аналітичній теорії К.Юнга.

Основні архитипи. Визначення невротичного розвитку в аналітичній психології. Індивідуація як мета розвитку особистості. Мета і завдання аналітичної психології К.Юнга.

Тема 3. Основні ідеї і базові поняття індивідуальної психотерапії А.Адлера.

Базисне почуття меншовартості, схема аперцепції; стиль життя. Умови розвитку та фактори, за яких формується невротичний стиль життя. Гіперкомпенсація. Соціальний інтерес як умова здорового розвитку особистості.

Тема 4. Основні ідеї і мета когнітивної психотерапії А.Бека.

Причини виникнення автоматичних дезадаптивних думок. Показання до когнітивної психотерапії та обмеження в її застосуванні. Метод А,В,С як спосіб розпізнання дезадаптивних думок.

Тема 5. Загальна характеристика поведінкового напрямку в психотерапії.

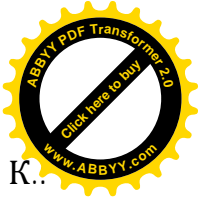
Основна ідея біхевіоризму. Неадаптивна, невротична поведінка – як результат невірного науління. Мета поведінкової психотерапії оволодіння новими адаптивними, еталонними способами поведінки.

Тема 6. Психологія самореалізації А.Маслоу та недирективна клієнт-центрована психотерапія К.Роджерса.

Структура особистості в клієнт-центрованій терапії К.Роджерса. Я – ідеальне, Я – реальне, Самість. Умови цінності особистості. Роль і значення міжособистісних відносин і ставлення до дитини у сім'ї як механізм розвитку невроза, і як умова продуктивного розвитку особистості.

Основна література:

1. Александров А. А. Современная психотерапия: Курс лекций. – СПб. : Академический проект, 1997. — 335с.

2. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – К.: Укртехпрес, 1997. – 215 с.
3. Бурлачук Л.Ф., Кочарян А.С., Жидко М.Е. Психотерапия: учебник для вузов (психологические модели). – СПб.: Питер, 2003. – 472 с.
4. Карвасарский Б.Д. Психотерапия.- М.: Медицина, 1985.-303 с.
5. Кондрашенко В.Т., Донской Д.И. Общая психотерапия.-Мн.: Высш. шк., 1997.-464 с.

Додаткова література:

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии - СПб.: Питер, 2003.-265 с.
2. Блум Г. Психоаналитические теории личности: Пер. С англ.. – М.:КПС+, 1996. – 247 с.
3. Бьюдженталь Дж. Искусство психотерапевта. - СПб.: Питер, 2001 .- 304 с.
4. Групповая психотерапия/ под. ред. Б.Д.Карвасарского и С.Ледара.- М.: Медицина, 1990.- 384 с Рудестам К. Групповая психотерапия.- М.: Прогресс, 1990.-368 с.
5. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека/ Пер. с англ. -М.: Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1994.- 480 с.
6. Роджерс К. О групповой психотерапии/ Пер. с англ.-М.: Гиль-Эстель, 1993.- 224 с.
7. Роджерс К. Клиенто-центрированная терапия/ Пер. с англ.-М.: "Рефл-бук", К.: "Ваклер", 1997.-320 с.
8. Перлс Ф. Внутри и вне помойного ведра/ Пер. с англ.- СПб.: Изд-во "Петербург - XXI век", 1995.- 448 с.
9. Юнг К. Тэвистокские лекции: Аналитическая психология: ее теория и практика / Пер. с англ. и предисл. В.И.Менжулина - К: Синто, 1995. - 326 с.

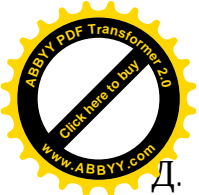
«ПСИХОЛОГІЯ ДОВІРИ»

Тема 1. Довіра як предмет психологічного аналізу.

Структура довіри як соціально-психологічного явища. Механізми встановлення та збереження довірчих відносин між людьми. Вивчення довіри у зарубіжній та вітчизняній психології.

Тема 2. Експериментально-психологічні методи дослідження та корекції довірчих відносин особистості.

Методика Т.П. Скрипкіної „Рефлексивний опитувальник довіри до себе” та „Довіра до інших”. Можливості використання методик С. Джуларда, адаптованих Н.В. Амягою з метою діагностики саморозкриття як фактору довірчих відносин. Особливості використання методики

Д. Джонсона для вимірювання довірчих відносин у групі. Використання „Методики дослідження самоствавлення” (МДС) С.Р. Панталеєва з метою вимірювання довіри до себе особистості.

Вправи з психосинтезу Р. Асаджолі для розвитку довіри особистості до себе та до інших. Використання технік гештальттерапії з метою розвитку гармонійної довіри до себе та корекції довірчих взаємин у групі. Техніки гуманістичної психології з метою корекції довіри до себе та довіри до інших. Соціально-психологічний тренінг довіри, запропонований Д.Джонсоном.

Основна література:

1. Джонсон Д. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування: Пер.з англ. В. Хомика. – К.: Видавничий дім "КМ Академія", 2003. – 288 с.
2. Зинченко В.П. Психология доверия. – Самара: Издательство СИОКПП, 2001. – 104 с.
3. Опросник личностной ориентации (ЛиО). Практическое руководство. – М.: Генезис, 2002. – 96 с.
4. Панталеєв С.Р. Методика исследования самоотношения. – М.: Смысл, 1993. – 32 с.
5. Панталеєв С.Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система. – М.: МГУ, 1991. – 110 с.
6. Скрипкина Т.П. Психология доверия: Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 2000. – 264 с.
7. Фрейджер Р., Фрейдимен Д. Личность: теории, эксперименты, упражнения. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 864 с.

Додаткова література:

1. Осухова Н.Г. Осознайте свою самооценку и уникальность: Методич. Рек-ии для студентов и учителей. – Астрахань: Изд-во Астраханского пединститута, 1992. – 37 с.
2. Перлз Ф. Гештальт-семинары: Гештальт-терапия дословно: Пер с англ. – М.: Ин-т Общегуманитарных Исследований, 1998. – 325 с. (Современная психология: теория и практика. Тексты гештальт-терапии).
3. Психосинтез. Теория и практика /Сост. и перев. В. Данченко. – 2-е изд. – К.: PSYLIB, 2003. – 298 с.
4. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1998. – 480 с
5. Сарджвеладзе Н.И. Личность и её взаимодействие с социальной средой. – Тбилисси: Мецниереба, 1989. – 187 с.
6. Сидоренко Е. В. Тренинг влияния и противостояния влиянию. – СПб.: Речь, 2004. – 265 с.
7. Сидоренков А. В. Психологические особенности доверия дошкольников. – Ростов-на-Дону: Изд-во РГУ, 2001. – 134 с.

РОЗДІЛ III

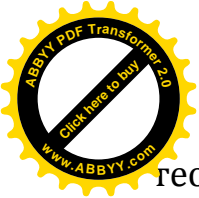
ОСНОВИ ЗНАНЬ З СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ГАЛУЗЕЙ ПСИХОЛОГІЇ

«СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Предмет, об'єкт, завдання та структура соціальної психології

Поняття про соціальну психологію як окрему галузь психологічної науки. Причини виникнення соціальної психології. Три основні підходи у визначенні предмета соціальної психології: *соціологічний* (В. Колбановський, А. Горячева, А. Баранова, Б. Поршнев, П. Якобсон, О. Ковальов) - дослідження суспільної психології – 20 рр. ХХ ст.; *психологічний* (Є. Кузьмін, В. Селіванов, К. Платонов, Є. Шорохов) - дослідження психології особистості – 50-60 рр. ХХ ст.; *синтезуючий* (Б. Паригін, Н. Мансуров, Д. Угринович) - вивчення масових психічних процесів і становище особистості у групі – 70 - 90 рр. ХХ ст. *“Соціальна психіка” як об'єкт дослідження соціальної психології* (В. Вичев, О. Ковальов, В. Єрмолін): специфічні закономірності безпосереднього спілкування (відношення між засобами і способами взаємовпливу людей, механізми наслідування, навіювання, переконання та ін.); групові психічні явища, стани, процеси, які виникають в результаті спілкування (колективні почуття, настрої, потреби, думки, потяги, орієнтири та ін.); стійкі психічні особливості різних соціальних груп (національні, професійні, демографічні, які знаходять вираження в установках, ціннісних орієнтаціях, стійких соціальних почуттях та ін.); обумовлені груповими явищами психічні стани індивіда в групі, соціально-психологічні механізми контролю за його поведінкою (санкції, рольові вимоги, правила, норми та ін.).

Завдання та основні напрямки дослідження соціальної психології: взаємодія у системі “Я-інший”; проблеми соціалізації індивіда; активність особистості в соціумі; взаємодія в системі “група-група” та ін. *Структура соціальної психології за А. Петровським*: соціально-психологічні явища у макросередовищі – велика група (психологія класів, націй, закономірності поширення чуток, моди; масова комунікація); мікросередовищі – мала група (проблеми сумісності, стосунків, розуміння) та соціально-психологічні прояви особистості в колективі (ролі, статус, активність). *Структура соціальної психології за Б. Д. Паригіним*: методологія (основні положення філософії; принципи, закони і категорії соціальної психології;

теоретичні передумови для методів, методик і технік конкретних досліджень); *феноменологічні основи* (проблеми особистості, спілкування та взаємодії у великих і малих спільнотах (сім'я – людство); *праксиологічні теорії* (прикладні галузі психології).

Тема 2. Методи дослідження в соціальній психології

Рівні дослідження соціальної психології; експериментально-емпіричний; теоретичний; філософсько-методологічний. *Методологічні основи соціальної психології*: загальна методологія; спеціальна методологія; методологія як сукупність конкретних методичних прийомів. *Методика та основні етапи дослідження*: програма дослідження (мета, об'єкт, предмет, гіпотеза, завдання); вибіркова (залежні і незалежні змінні) та генеральна сукупність; пілотажне дослідження (збір первинної інформації); збір фактичних даних; інтерпретація даних (кількісне та якісне їх опрацювання); звіт про отримані результати дослідження. *Специфіка наукового дослідження в соціальній психології та проблема якості соціально-психологічної інформації*: репрезентативність, надійність, валідність, стійкість і точність.

Основні групи методів дослідження в соціальній психології:

- **методи збору інформації** (спостереження, експеримент, опитування, тестування, вивчення документів та ін.);
- **методи обробки інформації** (кореляційний аналіз, факторний аналіз, побудова типологій та класифікацій та ін.).

Загальна характеристика конкретних методів соціально-психологічного дослідження:

- **соціально-психологічне спостереження**: включене-невключене; відкрите-приховане; природне-лабораторне; самоспостереження та опис значущих ситуацій. Поняття про моніторинг. Переваги та недоліки і особливості проведення та застосування методу спостереження в соціальній психології;

- **соціально-психологічний експеримент**: природній, лабораторний. Відмінність експерименту від спостереження: довільне введення експериментатором незалежних змінних та контроль за ними; спостереження за змінами залежних змінних; виділення контрольної і експериментальної груп; можливості і особливості застосування експерименту в соціально-психологічних дослідженнях.

- **Опитування**: опосередковане (анкетування) - безпосереднє (інтерв'ю, бесіда); групове - індивідуальне; очне - заочне; усне - письмове. Вимоги до формулювання запитань при опитуванні.

- Соціометрія, референтометрія, аутосоціометрія – визначення соціометричного статусу, установок, взаємостосунків у групі та ін.

- **Тест:** для вимірювання соціально-психологічних особливостей груп, міри вираженості групових феноменів; диференціації груп на підставі їх соціально-психологічних характеристик. Види тестів: особистісні тести; тести креативності, проєктивні тестові методики, тест семантичного диференціала Ч.Осгуда (метод вимірювання соціальних установок), діагностичні шкали та ін.

- **Метод вивчення документів** (аналіз продуктів людської діяльності): за способом фіксації інформації (письмові, друковані, комп'ютерні записи); за мірою персоніфікації (листи, протоколи, програми, статuti); залежно від статусу джерела (офіційні і неофіційні).

- **Контент – аналіз** (кількісний і якісний аналіз письмових джерел при дослідженні масових комунікацій).

Група „активних” соціально-психологічних методів:

- **Методи соціально-психологічного тренінгу:** тренінг соціальної чутливості; дискусійний тренінг; ігровий тренінг; театралізований тренінг; психодраматичний тренінг та ін.

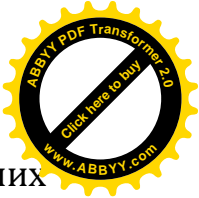
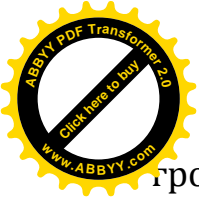
- **Методи культурно-психологічного тренінгу:** видовищно-ігровий; ритуально-ігровий; спортивно-ігровий; танцювально-ігровий; карнавальний-ігровий та ін.

- **Методи соціальної психорегуляції:** метод соціально-психологічної трансформації; метод емоційного насичення; метод емоційної напруги; метод катарсису; метод діяльнісного переключення та ін.

Тема 3. Особистість в соціальній психології. Проблеми соціалізації особистості на сучасному етапі суспільного розвитку

Основні сучасні підходи до пізнання феномена особистості у соціальній психології. Соціально-психологічні якості та атрибути особистості: свідомість, динамічність, активність, неповторність та ін. *Поняття соціалізації особистості.* Первинна та вторинна соціалізація особистості. Структура процесу соціалізації. Різні підходи до визначення етапів соціалізації. Зміст процесу соціалізації в різних наукових напрямках. Критерії соціалізованості особистості. Формування свідомості та самосвідомості у процесі соціалізації.

Інститути соціалізації як транслятори соціального досвіду. Роль сім'ї та дитячих закладів у первинній соціалізації людини. Школа як засіб соціалізації через систему освіти та виховання. Середні та вищі навчальні заклади як інститути вторинної соціалізації. Трудові колективи та

громадські організації як інститути соціалізації. Вплив великих і малих соціальних груп на процес соціалізації.

Основні механізми соціалізації. Стихійні та цілеспрямовані механізми соціалізації. Механізми «зсування мотиву на ціль», ідентифікація, наслідування, прийняття та засвоєння соціальних ролей, навіювання, переконання, соціальна фасилітація, конформність. Залежність механізмів соціалізації від характеру соціальних відносин. Соціалізація, розвиток, виховання та адаптація особистості. Поняття соціального потенціалу особистості. Формування захисних функцій особистості у процесі соціалізації.

Соціальні ролі особистості. Конвенціональні (формалізовані – закріплені у суспільстві і визначені позицією індивіда в соціальній взаємодії) та міжособистісні (їх визначають учасники соціальних відносин) соціальні ролі. Ролі задані на включення людини в соціальні структури і групи та досягнуті завдяки особистісним зусиллям.

Соціальний ранг особистості. Чинники, що визначають ранг: продуктивність праці, ставлення до роботи, комунікабельність, уміння відстоювати свою точку зору, професійні здібності тощо.

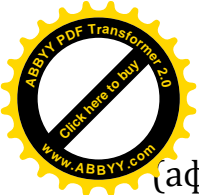
Тема 4. Механізми соціальної регуляції поведінки особистості. Структура та функції соціальних настанов особистості.

Поведінка як форма зв'язку організму з умовами існування. Суспільна спрямованість поведінки людини. Соціальна поведінка, її регуляція суспільними нормами права і моралі. Міжособистісна взаємодія як результат соціальної поведінки. Роль спілкування у соціальній регуляції поведінки.

Структура соціальної поведінки: поведінковий акт, дія, вчинок. Соціальні і асоціальні дії. Суб'єкти регуляції соціальної поведінки (широкий клас зовнішніх регуляторів – суспільна думка, суспільні відносини, соціальні рухи; духовні морально-етичні норми суспільства, менталітет, субкультура, ідеали, цінності ЗМІ, світогляд, традиції, звички, стереотипи; вузький клас зовнішніх регуляторів – великі соціальні групи (етнос, класи, професії тощо), малі соціальні групи – спільності, колективи тощо), групові явища (соціально-психологічний клімат, колективні уявлення, згуртованість, референтність групи тощо).

Загальні регулятори соціальної поведінки (символи, традиції, норми, уподобання, мода, чутки, реклама, стереотипи, комунікація). Особистісні складові соціально-психологічних регуляторів поведінки (соціальний престиж, позиція, статус, авторитет, соціальна бажаність, установка).

Внутрішні регулятори соціальної поведінки – психічні процеси (внутрішня мова, судження, умовиводи, інтуїція тощо), психічні стани

(афекти, тривожність, фрустрація, релаксація, депресія, агресія, відчуженість тощо) і психічні якості особистості (оцінки, установки, життєва позиція, почуття любові, ненависті, страху, сорому).

Соціальні установки як основні утворення, що регулюють поведінку людини. Відмінність у розумінні понять «установка» (Д. Узнадзе) і «соціальна установка» (В. Ядов). Модель диспозиційної структури особистості за В. Ядовим. Дослідження атитюдів у зарубіжній соціальній психології (Л.Терстоун, Ю. Чейв, Г.Олпорт, І. Кец, М. Сміт). Властивості (певний стан свідомості, зумовленість попереднім досвідом, готовність до реакції), функції (егозахисна, адаптивна, пізнавальна, ціннісна), структура (афективний, когнітивний, поведінковий компоненти) атитюда.

Тема 5. Особливості міжособистісних стосунків. Типи міжособистісних стосунків. Феномен міжособистісного впливу. Соціально-психологічні механізми міжособистісного сприймання.

Поняття про міжособистісні стосунки. Соціальні (формальні) і міжособистісні стосунки. Переваги і недоліки неформальних взаємин.

Теорія людських відносин Е.Мейо.

Типи міжособистісних стосунків. Критерії їх виокремлення (глибина, вибірковість, функції стосунків).

Класифікація міжособистісних стосунків за М. Обозовим: знайомство, приятелювання, товариські, дружні, любовні, подружні, родинні, деструктивні.

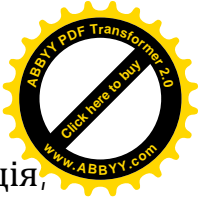
Дружба та самотність як приклади протилежних за змістом міжособистісних стосунків.

Феномен міжособистісного впливу. Чотири напрямки, за якими може класифікуватися міжособистісний вплив: вплив однієї людини на іншу; вплив багатьох людей на одного індивіда, вплив однієї людини на багатьох та вплив багатьох на багатьох.

Вплив однієї людини на іншу:

- теорія обміну (Келлі, Тібот). Принципи реципрокності (взаємності) та «віддати та отримати». Феномени «нога у дверях» та «дверима у лоб» (Р. Чалдіні) як форми маніпуляції, що ґрунтується на почутті соціальної заборгованості. Ефект очевидця.

- некеровані правилами обміну стосунки (Кларк, Мілз): безкорисливий альтруїзм (донорство, благодійництво тощо). Просторова близькість та фізична привабливість як фактори, що викликають атракцію (потяг однієї людини до іншої).

Вплив багатьох людей на одного індивіда: соціальна фасилітація, соціальна інгібіція, конформність, підпорядкування. Форми та особливості їх прояву. Експерименти С. Аша, С. Мілграма, Ф. Зімбардо. Фундаментальна помилка атрибуції.

Вплив однієї людини на багатьох: лідерство; керівництво. Харизматичність як риса, притаманна лідерам. Роль особистості і ситуації у ході впливу однієї людини на багатьох.

Вплив багатьох на багатьох: поведінка натовпу. Деіндивідуалізація, ірраціональність поведінки.

Соціально-психологічні механізми міжособистісного сприймання. Поняття перцепції. Основні чинники міжособистісної перцепції (рівень розвитку самосвідомості, ступінь саморозкриття та інші). Основні механізми міжособистісного сприймання: ідентифікація, емпатія, стереотипізація, рефлексія, каузальна атрибуція. Ефекти, що впливають на успішність міжособистісного сприймання (ефект первинності, ефект новизни, ефект першого враження (установки), ефект ореолу, ефект надуманої згоди).

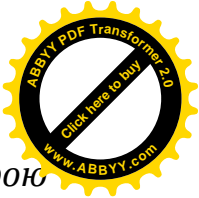
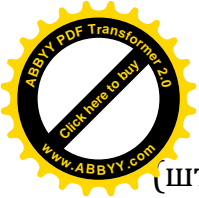
Тема 6. Мала група, її основні соціально-психологічні характеристики. Класифікація малих груп.

1. *Поняття та головні ознаки малої групи*: цілі і завдання діяльності; зміст і характер спільної діяльності; усвідомлення членами групи своєї належності до неї; певний тип стосунків між членами групи; визначеність ролей, які виконують певні індивіди; виділення лідерів ін. *Функції групи*: соціалізації, інструментальна, експресивна, підтримуюча та ін.

2. *Основні параметри групи*: композиція (склад) групи; система ролей; статус (позиція) в групі; структура групи.

3. *Проблеми дослідження групи*. Великі і малі групи. Теоретичні підходи до дослідження групи у зарубіжній та вітчизняній психології: теорія К. Левіна; інтеракціоністська концепція; теорія систем; соціометричний напрям; психоаналітична концепція З. Фрейда; загальнопсихологічний підхід Р. Л. Кричевського, Е. М. Дубовської; емпірико-статистичний напрям Р. Кеттела; формально-модельний підхід; теорія підкріплення (Д. Хоманс, Д. Рібо, Г. Келлі); діяльнісний підхід (А. В. Петровський, М. Г. Ярошевський, Г. М. Андреева); параметрична концепція; організаційно-управлінський підхід (Є. С. Кузьмін).

4. *Класифікація груп*: за розміром: малі – великі; за мірою опосередкованості: умовна (номінальна) – реальна; за тривалістю взаємодії: тимчасові – постійні; за суспільним статусом: формальні (офіційні) – неформальні (неофіційні); за способом функціонування: лабораторна

(штучна) – природна; *за мірою відкритості*: відкриті – закриті; *за мірою значущості міжособистісних стосунків*: первинні – вторинні; групи членства – референтні групи; *за рівнем розвитку*: дифузна група; асоціація (просоціальні, асоціальні); група-кооперація (автоматична, традиційна, спонтанна, директивна, контрактні форми); корпорація, колектив.

5. *Поняття про референтну групу*. Теорії референтних груп Т. Хаймена, Ч. Кулі, В. Джеймса; А. В. Петровський про референтність як феномен міжособистісних стосунків.

Тема 7. Динаміка групоутворення. Лідерство і керівництво у малих групах.

1. *Групова згуртованість як складний психологічний механізм*. Фактори, що впливають на процес згуртованості групи. А. Лотт і Б. Лотт про згуртованість як міжособистісну аттракцію та причини її виникнення. Згуртованість за Д. Картрайтом як результат мотивації групового членства. Згуртованість за А. В. Петровським як ціннісно-орієнтаційна єдність.

2. *Міжособистісна сумісність як показник згуртованості групи, злагодженості, спрацьованості*. М. Шоу про потребу та поведінкову сумісність; М. М.Обозов і А. М. Обозова про структурну і функціональну сумісність; Р. М. Кричевський та І. Б. Антонова про сумісність пов'язану з двома видами групової діяльності: інструментальною та емоційною.

3. *Поняття про групову динаміку та групові процеси*. Механізми групової динаміки: розв'язання внутрішньогрупових суперечностей; "ідіосинкразичний кредит"; психологічний обмін.

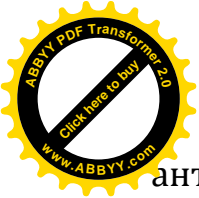
4. *Основні елементи групової динаміки*: цілі групи; норми групи; структура групи (соціометрична, комунікативна, статусна (влади)); проблема лідерства, керівництва; групова згуртованість; фази розвитку групи.

5. *Поняття про лідерство* як процес організації малої соціальної групи неофіційним лідером. Керівництво як суто управлінський феномен. Динаміка лідерства та керівництва.

Теорії походження лідерства і керівництва. Особистісна теорія лідерства (теорія рис, теорія великих людей). Харизматичний лідер. Ситуаційна теорія лідерства. Проблема лідерства і поведінка керівника. Синтетична теорія лідерства.

Стилі лідерства і керівництва. Авторитарний стиль, демократичний стиль, ліберальний (потуральний) стиль. Модель типології лідерства Б.Д.Паригіна. Типологія лідерства К.Левіна. Модель керівництва Ф.Фідлера.

6. *Фактори групової динаміки*: параметричний підхід до динаміки групового розвитку Л. І. Уманського (група-конгломерат, колектив,

антиколектив); фази розвитку групи за І. Ялом і К. Хеком: фаза адаптації, фаза активної роботи, фаза цілеспрямованої діяльності; фази розвитку групи за А. В. Петровським та В. В. Шпалінським.

Тема 8. Групові норми і нормативна поведінка. Дослідження нормативного впливу більшості і меншості на групу.

1. *Групові норми і нормативна поведінка як стандартизовані правила поведінки; соціальні санкції.* Причини виникнення групової норми: переслідування спільної мети, прагнення до збереження стабільності групи, наслідування інших груп, страх перед санкціями.

2. Дослідження нормативного впливу групової більшості; експерименти М. Шеріфа, С. Аша. Поняття «конформізм», «конформність». Г. Келмен про три рівні конформної поведінки: підпорядкування, ідентифікацію та інтерналізацію. Поняття "нонконформізм" та самостійність, незалежність особи.

3. *Вплив меншості на групу.* Поняття про інтеракціоністську модель групового впливу (меншість може виступати у групі провідником зовнішніх соціальних впливів). Умови впливу меншості на групу та її тактичні засоби.

Тема 9. Соціально-психологічний клімат у колективі і його регуляція.

1. Поняття соціально-психологічного клімату колективу (СПК). СПК як психологічний настрій, переважаючий у колективі (К.К. Платонов, Б.Д. Паригін, Н.Л. Коломінський). Основні складові та чинники СПК.

2. Моббінг як конфліктна комунікація у колективі, мета якої – виключити певну людину (або групу людей) з трудових відносин. Особливості горизонтального та вертикального моббінгу.

3. Чинники успішності міжособистісних стосунків у колективі.

4. Мережа Томаса-Кілмена про п'ять типових стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях. Позитивна і деструктивна функції конфлікту. Способи регуляції конфліктів у колективах. Практика медиаторства (залучення «третьої» сторони) як ефективний спосіб розв'язання конфліктів.

Тема 10. Соціальна психологія великої групи. Різновиди, структура та особливості функціонування великих груп.

1. *Різновиди великих соціальних груп* (випадкові, стихійно сформовані / стійкі, довготривалі за своїм існуванням). Загальні ознаки великих груп (за Г.М. Андрєєвою, Л.Е. Орбан-Лембрик).

2. *Структура великої групи*: динамічні елементи (потреби, інтереси, настрої); стійкі утворення (традиції, звичаї, ментальність та ін.).

3. *Утворення великої соціальної групи та механізми її функціонування*. Сталі спільності: етноси, нації, народи, соціальні класи, професійні та вікові групи тощо. Поняття про стихійну групу (натовп, юрба, публіка). Способи впливу в стихійних групах (зараження, навіювання, наслідування).

4. *Особливості психології великої соціальної групи*. Афективна, когнітивна, мотиваційна, регулятивно-вольова сфери великих груп. Негативний вплив урбаністичного середовища на групову поведінку: гіпотеза урбаністичного перевантаження, ефект очевидців (С. Мілграм), феномен інформаційного соціального впливу, анонімність і знеособленість (Ф. Зімбардо).

5. *Спілкування у великих групах*. Масова комунікація як різновид міжгрупового спілкування. Особливості масової комунікації. Масове маніпулювання як засоби психологічного впливу з метою зміни громадської думки у великих групах.

Тема 11. Психологічні особливості етнічних груп.

1. *Етнічна група та нації*. Етнопсихологія про національну самосвідомість, національні почуття, національний характер, модальну особистість, етнічну особистість, ментальність.

2. *Дослідження психологічних особливостей етнічних груп* (В.Вундт, Л. Гумільов, М.Мід та ін.)

3. *Психологічні особливості українського національного характеру*. Дослідження М.Костомарова, В.Липинського, Д.Чижевського, Ю.Липи, Ю.Кульчицького та ін. про український національний характер.

Тема 12. Психологія соціальних рухів.

1. *Соціальні рухи як формовияв соціальної активності великої маси людей*. Види соціальних рухів (релігійні, расові, суспільно-політичні; революційні /реформаторські; національно-культурні, культурно-виховні, професійні рухи, фонди, спільноти короткочасної оперативної дії).

2. *Соціально-психологічні ознаки та стадії розвитку рухів*.

3. *Мотиви* (фундаментальні та тимчасові) приєднання до соціальних рухів. Теорія відносної депривації та мобілізації ресурсів про основні причини приєднання до соціальних рухів.

4. *Психологічні особливості різних соціальних рухів*.

Тема 13. Психологія великих стихійних груп (публіка, аудиторія, натовп).

1. *Поняття про великі стихійні групи* як тимчасові об'єднання представників різних організованих груп, мета перебування в яких не повністю усвідомлюється їх членами.

2. *Психологічні особливості публіки як великої стихійної групи* (вікові, статеві, сезонних відмінностей тощо). Піддатливість до навіювання як важлива властивість публіки. Прийоми керування публікою.

3. *Психологічні особливості аудиторії як великої стихійної групи.* Дослідження Н. Триплета, Р. Зайонца, ефект «страху оцінки» Н. Котрела, «теорія конфлікту уваги» Р. Берона про ефекти соціальної фасилітації / інгібіції, що мають значний вплив на аудиторію.

4. *Соціальна психологія натовпу.* Перші дослідники (Г. Лебон, З. Фрейд, Г. Тард) та сучасні психологи про причини виникнення, соціально-психологічні характеристики, різновиди, етапи формування натовпів. Головні характеристики натовпу; етапи формування натовпу; соціально-психологічні характеристики натовпу (анонімність, однорідність, навіюваність); чутки, психічне зараження у натовпі.

Основна література:

1. Андреева Г. М. Социальная психология. Учебник для высш. учеб. завед. – М: Аспект Пресс, 2008. – 363 с.

2. Андреева Г. М., Богомолова Н.Н., Петровская Л.А. Зарубежная социальная психология.- Учеб. пособие для вузов. –М.: Аспект Пресс, 2001. – 288с.

3. Ануфрієва Н.М., Зелінська Т.М., Єрмакова Н.О. Соціальна психологія: Навч. - метод. посібник. – К.: Каравела, 2011. – 296 с.

4. Аронсон И. Общественное животное. Введение в социальную психологию. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 288с.

5. Битянова М.Р. Социальная психология: Учеб. пособие.2-е изд.- СПб.:Питер, 2008. – 368с.

6. Джонсон Д. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування. Перекл. з англ.- К.: „КМ Академія“, 2003.- 288 с.

7. Немов Р., Алтунина И. Социальная психология: Краткий курс. – СПб.: Питер, 2007. – 208 с.

8. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Навч. посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.

9. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія :Підручник: У 2 кн. Кн.1: Соціальна психологія особистості і спілкування. –К.:Либідь, 2004. – 576с.

10. Орбан-Лембрик Л.Е.Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн.2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. - К.: Либідь, 2005. – 560 с.

Додаткова література:

1. Андреева Г.М. Психология социального познания. Учеб. пособие для высш. Учеб. завед.-М.: Аспект Пресс, 2000. – 288с.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта. – СПб.: Питер, 2004. – 464 с.
3. Діловий етикет. Етика ділового спілкування /Авт.-уклад. І. Афанасьєв. – К.: Альтпрес, 2003. – 368 с.
4. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние. – СПб.: Питер, 2000. – 448 с.
5. Ложкин Г. В., Повякель Н. И. Практическая психология конфликта. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
6. Майерс Д. Социальная психология. – СПб.: Питер, 2007. – 794 с.
7. Пайнс Э., Маслач К. Практикум по социальной психологии. – СПб. : Питер, 2000. – 528 с.
8. Панкратов В. Н. Манипуляции в общении и их нейтрализация: Практическое руководство. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2001. – 208 с.
9. Парыгин Б. Д. Социально-психологический климат коллектива: пути и методы изучения /под. ред. В.А. Ядова. – Л.: Наука, 1981. – 192 с.
10. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли других по их жестам. – М.: Эксмо-Пресс, 2002. – 272 с.
11. Практикум по социальной психологии. Под.ред .Клециной И.С. - СПб.: Питер, 2008. – 255с.
12. Росс Л., Нисбет Р. Человек и ситуация. Уроки социальной психологии. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 429с.
13. Руденский Е.В. Социальная психология: Курс лекцій. – М.: ИНФРА-М; Новосибирск: НГАЭиУ, 1997. – 224 с.
14. Савчин М.В. Соціальна психологія. –Дрогобич: Відродження, 1998. – 208 с.
15. Словарь-справочник по социальной психологи. В.Крысько.- СПб.: Питер, 2003. – 345 с.
16. Социальная психология. 7-е изд. Под ред. Московичи.-СПб.: Питер, 2007. – 592 с.
17. Социальная психология : Ш.Тейлор, Л.Пипло, Д.Сирс. –СПб.: Питер, 2004. – 764 с.
18. Социальная психология: ключевые идеи. Берон Р., Бири Д., Джонсон Б.- СПб.: Питер, 2003.- 345с.
19. Спаланска А. Школа виживання. // Контракты. - 2006. - № 29. – С. 46-48.
20. Чалдини Р. Психология влияния. – СПб.: Питер, 2000. – 272 с.
21. Шейнов В.П. Скрытое управление человеком. – Мн.: Харвест, 2001. – 848с.
22. Шибутани Т. Социальная психология. Пер. с англ. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 544 с.

«ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ»

Тема 1. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації.

Поняття «ментальність». Структурні компоненти ментальності: емоційний (емотивний), когнітивний (вербальний), поведінковий (конативний). Роль ментальності у етносі, зазначити основні внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на становлення та розвиток менталітету. Основні риси, характерні для українського менталітету.

Тема 2. Структура сучасної демографії.

Основні розділи сучасної демографії, обумовлені її співпрацею з іншими науками: теоретична демографія, демографічна статистика, математична демографія, історична демографія, етнічна демографія, соціологічна демографія тощо. Методи дослідження.

Тема 3. Психологічна сутність поняття «нація», значення та основні етнічні і культурологічні особливості націй.

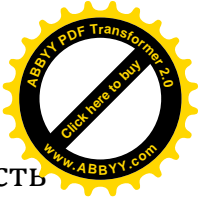
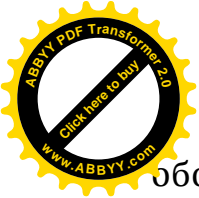
Поняття «нація». Основні етнічні і культурологічні особливості нації: спільність мови, спільність території, спільність економічного життя і економічна зв'язаність, усвідомлення своєї приналежності до певного політичного утворення. Значення нації. Поняття «національна ідентифікація» та «традиції».

Тема 4. Поняття «шлюб». Дошлюбні фактори, що корелюють зі стабільністю шлюбу.

Поняття «шлюб», «шлюбність», «шлюбний ринок», «шлюбне коло» та «шлюбний вибір». Основні дошлюбні фактори, що прямо та зворотно впливають на стабільність шлюбу (вища освіта чоловіка, тривалість дошлюбного знайомства, залицяння, знайомство в ситуації робота – навчання, ранній вік вступу до шлюбу і чоловіків і жінок, гетерогенність соціального положення подружжя тощо).

Тема 5. Поняття «шлюб» та «шлюбність» в демографії. Шлюбні фактори, що корелюють зі стабільністю шлюбу.

Специфіка визначення понять «шлюб» та «шлюбність» в демографії. Основні шлюбні фактори, що впливають прямо та зворотно на стабільність шлюбу (високі репродуктивні установки жінок, спільне проведення подружжям вільного часу, наявність голови в сім'ї, розходження установок подружжя на розподіл господарсько-побутових

обов'язків, зловживання алкоголем одного з подружжя, обмеженість спілкування, захоплень, інтересів тощо.)

Основна література:

1. Борисов В.А. Демографія - М.: Издательский дом NOTABENE, 2001. - 272 с.
2. Демографія. Учебник / Под общ. ред. Н.А. Волгина. - М.: Изд-во РАГС, 2003. - 384 с.
3. Медов В.М. Демографія: Учебное пособие. Серия "Учебники и учебные пособия". - Ростов-на-Дону: "Феникс", 2002. - 448 с.
4. Савицька О.В., Співак Л.М. Етнопсихологія: навч. посібн. – К.: Каравела, 2011. – 264 с.

Додаткова література:

1. Стефаненко Т.Г. Етнопсихологія. 3-е изд. испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 368 с.
2. Казьмина О.Е., Пучков П.И. Основы этнодемографии. Учеб. пособие. - М.: Наука, 1994. - 253 с.
3. Практическая демография. Под ред. Рыбаковского Л.Л., М.: ЦСП, 2005. – 199 с.
4. Саградов В.А, Ионцев А.А. Введение в демографию. - М.: ТЕИС, 2003.- 629 с.
5. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / упоряд. М. Шафовал.- 3-тє вид., стер. – К. Знання, 2006. – 341 с.

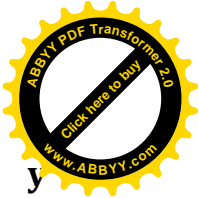
"ПСИХОЛОГІЯ РЕЛІГІЇ"

Тема 1. Феномен релігійної віри в психології релігії.

Поняття "релігія", "релігійні культи", "релігійна свідомість", "релігійна віра". Стадії розвитку віри у людини за Дж. Фоулером. Специфіка релігійного фанатизму. Особливості контролю свідомості аддиктивних особистостей (за Р.Лифтоном).

Тема 2. Релігійні почуття як компонент релігійно-психологічного комплексу.

Визначення поняття "релігійні почуття". Властивості релігійних почуттів: амбівалентність, полярність, активність, інтенсивність, глибина релігійних почуттів, тривалість релігійних почуттів. Зв'язок релігійних почуттів із соціально-психологічними механізмами. Складові релігійних почуттів за Т.Рібо.

Тема 3. Особливості використання релігійної молитви у психотерапевтичному напрямку.

Поняття "молитва". Психологічне значення молитви за П.Джонсоном. Стадії розвитку молитви. Основні типи молитов. Особливості роботи психотерапевта з молитвою та специфіка задіяння трьох модальностей (візуальної, аудіальної, кінестетичної) у структурі релігійної молитви.

Основна література:

1. Лубський В.І., Предко О.І. Психологія релігії: Підручник і хрестоматія. – Ч.1.: Київ: «Центр учбової літератури», 2004. – 208 с.
2. Москалець В.П. Психологія релігії: Посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 240 с.
3. Предко О.І. Психологія релігії: Підручник. – К.: Академвидав, 2008. – 344 с.
4. Психологія релігії: навч.-метод. посіб. [для студ. спец. «Практична психологія» денної та заочної форм навч.] / укл. К. М. Пасько. – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – 112 с.
5. Сарапін О. В. Психологія релігії // Академічне релігієзнавство. Підручник / За наук. ред. проф. А. Колодного. – К.: Світ Знань, 2000. – С. 152-157.

Додаткова література:

1. Воронецький Ор. Я. Повнота молитви: Пер. з пол. Н. Попач. – Варшава: Кайрос, 1997. – 188 с.
2. Гриндер Д., Бэндлер Р. Из лягушек в принцы. Воронеж: НПО МОДЭК, 1993. – 208 с.
3. Грюн А. Шляхи до свободи: Духовне життя як вправління у внутрішній свободі/ Пер. з нім. О. Конкевича. – Львів: Свічадо, 2005. – 96 с.
4. Изард К. Е. Психология эмоций: Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
5. Спарк М. Начальные навыки эриксоновского гипноза / Пер. с англ. – Новосибирск: Фирма Имидж-Контакт, 1991. – 80 с.
6. Щербаков М.А. 7 путешествий в структуру сознания. М.: Институт развития личности, 1998. – 304 с.

«ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Становлення і сучасний стан психологічної служби в правоохоронній системі та основи її функціонування.

Історія становлення психологічної служби в правоохоронній системі. Досягнення та проблеми психологічної служби МВС України. Концептуальні основи функціонування психологічної служби. Наказ № 842 МВС України «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України»).

Тема 2. Структура і функції правосвідомості.

Право як фактор соціальної регуляції особистості. Визначення поняття «правосвідомість» та його основа. Формування правосвідомості. Види правосвідомості. Правозастосувальна поведінка.

Тема 3. Психологічні фактори та характеристики злочинної поведінки.

Психологічні передумови злочинної поведінки. Психологія особистості злочинця. Психологічна характеристика різних категорій злочинців, що скоїли корисливі, насильницькі, необережні злочини.

Тема 4. Психологія злочинних груп і кримінальних спільнот.

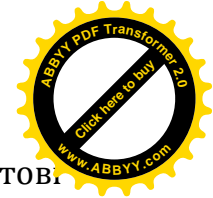
Види злочинних формувань. Психологічна характеристика організованих злочинних груп. Характеристика лідера організованої злочинної групи. Найбільш небезпечні злочинні формування.

Тема 5. Змістовно-модельні характеристики діяльності пенітенціарного психолога.

Предмет і задачі пенітенціарної психології. Проблеми і перспективи розвитку соціально-психологічної служби пенітенціарної системи України. Діяльність пенітенціарного психолога: професійні принципи діяльності, основні завдання та функції пенітенціарного психолога.

Основна література:

1. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология [текст]: учебн. / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. – К.: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2003.- 640 с.
2. Бедь В.В. Юридична психологія [текст]: навч. посіб. / В.В. Бедь. - К.:«Каравела»; Львів: «Новий світ-2000», «Магнолія плюс», 2005.-376 с.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология [текст]: учебн. для вузов / В.Л. Васильев. - М.: Юрид. лит., 2007.-546 с.
4. Еникеев М.И. Юридическая психология [текст]: учебн. для вузов: [с основами общей и социальной психологии] / М.И. Еникеев: 3-е изд., перераб. – М.: Юрид. лит., 2007.-657 с.
5. Коновалова В.О., Шепітько В.Ю. Юридична психологія [текст]: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – К.: Концерн Видавничий Дім «Ін. Юре», 2005. – 424 с.
6. Будіянський М.Ф. Кримінальна психологія [текст]: навч. посіб. / М.Ф. Будіянський. Одеськ. нац. ун-т ім. І.І.Мечникова: вид. 2-е, зм. і доп. - О.:Фенікс, 2006.-368 с.

7. Пригунов П.Я. Юридична психологія [текст]: навч. – мето. посіб.: тестові завдання / П.Я. Пригунов. - К.: КНТ, 2006. - 100 с.
8. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология [текст]: учебн. для вузов / Ю.В. Чуфаровский. - М.: Юристъ, 2005.-354 с.
9. Юридична психологія [текст]: підруч. / за заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. - К.: КНТ, 2007. - 360 с.
10. Юридична психологія [текст]: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / В.Г.Андресюк, Л.І.Казміренко, Я.Ю.Кондратьєва та ін. // за заг. ред. Я.Ю.Кондратьєва. - К.: Видавничий Дім «Ін. Юре», 2005.- 423 с.
11. Юридична психологія [текст]: термінологічний словарь / сост. Бандурка А.М., Венедиктов В.С.,Тимченко А.В., Христенко В.Е., Калиновский В.Б. // под. ред. А.М. Бандурки. – Х.: Тимченко. 2005. – 432 с.

Додаткова література:

1. Професійна психологія в ОВС [текст]: загальна частина / [Андресюк В.Г., Казміренко Л.І., Юхновець Г. О. та ін.]. - К.: НАВСУ, 2000.- 254 с.
2. Андресюк В.Г. Психологія слідчої діяльності [текст] / В.Г Андресюк. - К.: Укр. акад. внутр. справ, 1994.- 231 с.
3. Васильев В. Л. Юридическая психология [текст]: учеб. для вузов / В.Л.Васильев: 5-е изд., перераб. и доп. - СПб.: Питер, 2003.- 656 с.
4. Гуров А.И. Профессиональная преступность. Прошлое и современность [текст] / А.И. Гуров. - М.: Наука, 1990. – 297 с.
5. Еникеев М.И. Юридическая психология [текст]: учебн. для вузов / М.И. Еникеев. - М.: Издат. группа «Норма-ИНФРА М», 2000.–296 с.
6. Еникеев М. И. Практикум по юридической психологии [текст] / М.И. Еникеев. - М.:Изд-тво «НОРМА», 2001. -592 с.
7. Лукашевич В.Г. Тактика общения следователя с участниками следственных действий [текст] / В.Г.Лукашевич. - К.: Укр. акад. внутр. справ, 1998.- 341 с.
8. Моїсєєв Є. М., Джула О. М. Проблеми кримінальної віктимології [текст] / Є.М.Моїсєєв, О.М.Джула. - К.: Укр. акад. внутр. справ, 1998.- 371 с.
9. Ольшанский Д.В. Психология терроризма / Д.В. Ольшанський.-СПб.: Питер, 2002.-228 с.
10. Пирожков В.Ф. Криминальная психология [в 2 т.] / В.Ф. Пирожков. - М.: Ось-89, 1998. - Кн.1 - 453 с., Кн.2 - 512 с.
11. Прикладная юридическая психология [текст] / учеб.пособ. для вузов. / под ред. проф. А. М. Столяренко. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.-639 с.
12. Ситковская О.Д. Психология уголовной ответственности [текст] / О.Д. Ситковская. - М.: Юрид. лит, 1998.-342 с.
13. Сундиев И.Ю. Психология социальных групп и межличностных отношений, значение ее анализа для совершенствования правоохранительной деятельности [текст] / И.Ю. Сундиев. - М.: Юрид. лит, 1990. -312 с.

14. Сухов А.Н. Социально-психологические явления в среде осужденных [текст] / А.Н. Сухов. - Рязань, : РГУ, 1991. - 328 с.
15. Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань [текст] / О.Г.Фролов. - К.: КНТ, 1997. – 417 с.
16. Хохряков Г.Ф. Парадоксы тюрьмы [текст] / Г.Ф. Хохряков. – М.: Печатное дело, 1991. - 327 с.
17. Чуфаровский Ю.В. Психология оперативно-розыскной деятельности [Текст] / Ю.В. Чуфаровский. - М.: Изд-тво «МЗ-Пресс», 2001. - 208 с.
18. Энциклопедия юридической психологии [текст] / [под общ. ред. проф. Столяренко А. М.]. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. - 607 с.

«ПСИХОЛОГІЯ ДИТЯЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ»

Тема 1. Кримінально-психологічні особливості злочинності неповнолітніх.

Динаміка злочинності неповнолітніх. Груповий характер підліткової злочинності. Ступінь організованості злочинності неповнолітніх.

Тема 2. Умови та причини виникнення відхилень у поведінці підлітків.

Значущі криминогенні умови. Особливість конкретної ситуації злочину. Особливості особистісних властивостей підлітків. Роль сім'ї у розвитку особистості дитини.

Тема 3. Соціально-психологічна характеристика зв'язку підліткового алкоголізму із злочинністю неповнолітніх.

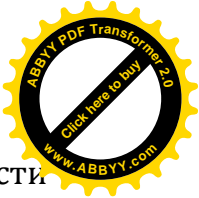
Підлітковий алкоголізм і злочинність. Соціально-психологічні механізми зв'язку алкоголізму і групових злочинів підлітків. Типологія неповнолітніх за їх ставленням до алкоголю та мотивації його вживання. Специфіка профілактичної роботи з підлітками, що вживають алкоголь.

Тема 4. Співвідношення неорганізованої, самоорганізованої та організованої форм злочинності неповнолітніх.

Характеристики неорганізованої, самоорганізованої та організованої злочинності неповнолітніх. Ступінь суспільної небезпечності неорганізованих, самоорганізованих та організованих злочинних груп підлітків. Підліткова злочинність і мода.

Основна література:

1. Башкатов И. П. Психология неформальных подростково-молодежных групп. М.: Информпечать, 2000. – 336 с.

2. Долгова А.И. Социально-психологические аспекты преступности несовершеннолетних. – М.: Юрид.лит., 1981. – 159с.
3. Пирожков В.Ф. Законы преступного мира молодежи: Криминальная субкультура. – Тверь: Приз, 1994. – 323с.
4. Пирожков, В.Ф. Криминальная психология. Психология подростковой преступности / В.Ф. Пирожков – кн. 1-я; М.: «Ось-89», 1998. – 304с.
5. Пирожков, В.Ф. Криминальная психология. Подросток в условиях социальной изоляции / В.Ф. Пирожков – кн. 2-я; М.: «Ось-89», 1998. – 296с.
6. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности. М.: Мир, 1994 - 320 с.

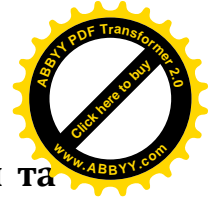
Додаткова література:

1. Гурьева В. А., Дозорцева Е. Г.. Дискуссионные вопросы ограниченной вменяемости несовершеннолетних. // Ограниченная вменяемость. / Под ред. Б. В. Шостаковича. – М.: РИО ГНЦ ССП им. В. П. Сербского, 1996. – с. 40-46.
2. Данилин Е.М. Организационные и психолого-педагогические проблемы исполнения наказания в отношении несовершеннолетних осужденных: Учебное пособие / Данилин Е.М., Поздняков В.И., Саблина Л.С. – М.: ВНИИ МВД России, 1994. – 80с. – (Библиотека работника ИТУ).
3. Емельянов В. П. Преступность несовершеннолетних с психическими аномалиями. Саратов: СГУ, - 1980. – 97 с.
4. Криминология. / Под ред. А. И. Долговой. – М.: Норма, 2003. – 843 с.
5. Кримінальний кодекс України. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2011. – 176 с. – (Кодекси України).
6. Кримінально-процесуальний кодекс України. – Х: ТОВ «Одіссей», 2011. – 232 с.
7. Макаренко А.С. Собрание сочинений. В 4-х т. Т.1. – М.: Правда, 1987. – 575 с.
8. Синьов В.М. Пенітенціарна педагогіка: в основних запитаннях і відповідях: Навчальний посібник / Синьов В.М., Кривуша В.І. – К., 2000. – 123с.
9. Ситковская О. Д. Психология уголовной ответственности. М.: Норма, 1998. – 285 с.

«ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА»

Тема 1. Погляд на особистість судово-психологічною експертизою.

Основні характеристики людини: «індивід», «особистість», «індивідуальність». Поведінка людини як зовнішній прояв її діяльності. Психічний гомеостаз. Адаптаційний потенціал. Базові емоційно-вольові компоненти особистості: тривога, фрустрація, установки, потребнісно-мотиваційні характеристики особистості. Емоційний стрес. Особливості психологічного захисту особистості. Копінг-стратегії поведінки.

Тема 2. Класифікація видів судово-психологічної експертизи та питання, які вирішує експерт-психолог.

Два основних види СПЕ. Класифікація видів СПЕ за М.М.Коченовим. Класифікація за змістовно-психологічною спрямованістю СПЕ, в якій розглядаються емоційні, регуляторні, інтелектуальні та комунікативні механізми поведінки особистості. Компетенція СПЕ.

Тема 3. Призначення СПЕ емоційних станів. Поняття «афект», «фізіологічний афект», «патологічний афект», «душевне хвилювання, що виникло раптово».

Задачі СПЕ емоційних станів. Питання, які вирішує СПЕ емоційних станів. Порівняння статей Кримінального Кодексу України 115-ої та 121-ої зі статтями 116-ою та 123-ою. Фази фізіологічного афекту. Відмінності фізіологічного афекту від патологічного.

Тема 4. Фактори, що впливають на повноту та правдивість показань.

Врахування психологом-експертом віку свідка: вік свідка; специфіка об'єкта сприйняття; характер зовнішніх умов, за яких здійснювалось сприйняття; індивідуально-психологічні характеристики самого свідка; особливості психічного розвитку молодшого дошкільника; особливості психічного розвитку старшого дошкільника; особливості психічного розвитку молодшого школяра; особливості психічного розвитку підлітка.

Тема 5. Судово-психологічна експертиза у справах сексуального насильства і статевої недоторканності.

Об'єкт і призначення СПЕ безпорадного стану. Визначення поняття «безпорадний стан». Значення для експерта-психолога понять «усвідомлення ситуації» та «осмислення ситуації». Особистість жертви сексуального насильства: емоційний стан жертви, віктимна поведінка жертви, психічна адаптація жертви, особливості поведінки потерпілої.

Основна література:

1. Васильев В. Л., Мамайчук И. И., Смирнов В. П. Использование психолога в качестве консультанта, специалиста и эксперта на предварительном следствии. — СПб.: Речь, 1997. – 220с.
2. Енгальчев В. Ф., Шипшин С. С. Методические указания к практическим занятиям по курсу «Судебно-психологическая экспертиза» / КГПУ. — Калуга-Москва: КГПУ, 1997. — 27 с.
3. Костицкий М.В. Судебно-психологическая экспертиза. – Львов: Высшая школа, 1987. – 122 с.

4. Сафуанов Ф. С. Судебно-психологическая экспертиза в уголовном процессе. – М.: Гардарики, Смысл, 1998. – 192 с.

5. Ситковская О.Д. Аффект: Криминально-психологическое исследование. – М.: Юрлитинформ, 2001. – 240 с.

Додаткова література:

1. Алексеев А.И. Психологические особенности показаний очевидцев. – М.: Юрид. лит-ра 1973. – 104 с.

2. Галимов О.Х. Малолетние лица в уголовном судопроизводстве.– СПб.: Питер, 2001. – 224 с.

3. Иванов А.А., Мазуркевич В.В., Мельник В.В., Яковлев Л.М. Судебно-психологическая экспертиза при расследовании транспортного происшествия. – Саратов: Саратов. Гос. ун-т, 1993. – 236 с.

4. Квтко Н.И., Потоцкий Н.К, Холопова Е.Н. Правовые основы судебно-психологической экспертизы по факту самоубийства. – М.: ЦЮЛ «Щит и меч», 2001. – 172 с.

5. Китаев Н.Н. Китаева В.Н. Экспертные психологические исследования в уголовном процессе. – Иркутск: БГУЭП, 2002. – 432 с.

6. Кудрявцев И. А. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза. М.: Изд-во МГУ, 1999. – 497 с.

7. Кудрявцев И. А. Комплексные судебные психолого-психиатрические экспертизы // Руководство по судебной психиатрии. / Под ред. Т. Б. Дмитриевой, Б. В. Шостаковича, А. А. Ткаченко. – М.: Медицина, 2004. – с. 380-404.

8. Метелица Л.Ю. Судебно-психиатрическая экспертиза потерпевших. – М.: Юрид. лит-ра, 1990. – 208 с.

9. Мельник В.В., Яровенко В.В. Теоретические основы судебно-психологической экспертизы. Владивосток: ДВУ, 1991. 160 с.

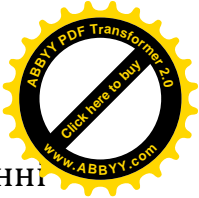
10. Ситникова Е.А, Ермолин А.В. Представленность в сознании структуры мотива как предмет судебно-психологической экспертизы: Монография. СПб. РГПУ им. А.И. Герцена, 2002. – 118 с.

«ПОЛІТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Політична психологія як перспективна галузь дослідження в світовій політичній науці.

Особливості виникнення і розвитку політичної психології в різних політичних системах.

Становлення західної політичної психології. Передісторія - визначні ідеї Арістотеля, Макіавеллі, Руссо, Гоббса та ін. Сучасний стан політичної психології. Початок фундаментальних і систематичних теоретичних розробок з психології політики в 60-ті роки у США. Товариство політичних психологів (1979 рік).

Прикладне використання психології політики у вирішенні конфліктних ситуацій, в підготовці політичних лідерів до парламентських та президентських виборів, для аналізу минулого та розробки стратегії.

Необхідність і можливості розвитку політичної психології в Україні. Створення Асоціації політичних психологів в Україні (1995 рік). Стан викладання політичної психології в українських університетах. Перспективи використання фахівців з політичної психології.

Тема 2. Предмет і методи політичної психології

Поняття політичної психології. Психологічні компоненти як невід'ємна частина політичного процесу. Особливість і суперечливість політичної психології.

Міждисциплінарний характер політичної психології. Використання категорій політичної філософії, соціології, соціальної психології, антропології, політології.

Стійкі (установка, політичний стереотип, тип політичного мислення, психологічний тип особистості) та рухомі (емоції, ефекти, почуття, настрої) елементи у структурі політичної психології.

Методи політико-психологічних досліджень. Домінування методологічної терпимості та плюралізму. Метод аналізу статистичних даних, метод масових опитувань, фокусних інтерв'ю та фокус груп. Контент-аналіз, метод дистанційного аналізу, експертних оцінок. Психобіографічний підхід.

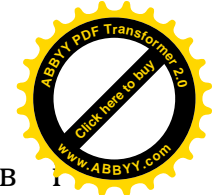
Функції політичної психології: пізнавальна; адаптивна; мотиваційна.

Тема 3. Психологія влади

Предмет психологічного аналізу кратології - не владні відносини самі по собі, а їхні суб'єктивні фактори: сприйняття інститутів влади, установки по відношенню до владних постатей. Проблема психологічних механізмів влади.

Легітимність влади - перш за все психологічне поняття, яке формує умови стабільності та ефективності владних відносин. Примус, як показник ступеня легітимності.

Макс Вебер про три типи легітимності: легітимність засновану на традиції, на праві та на харизмі. Фактори легітимності влади: час, успіх, спосіб формування владних інститутів, уява про божественність походження влади, асоціація влади з національними символами, атрибутами, суверенністю.

Влада і злагода. Фактори досягнення злагоди: захист прав і інтересів громадян і суспільства, можливість і бажання громадян зробити раціональний вибір носіїв влади, месіанство, відчуття (реальне чи уявне) небезпеки.

Тема 3 Психологія політичної свідомості

Дослідження політичної свідомості засобами політичної психології - намагання об'єднати аналіз політичного змісту із індивідуальними та груповими механізмами її функціонування і формування.

Політична свідомість як сприйняття суб'єктом тієї частини реальності, яка пов'язана з політикою.

Поняття менталітету та історична психологія. Леві-Брюль, А.Февр, М.Блох. Менталітет суспільства та особи.

Ознаки політичної свідомості: характер і міра здійснення влади; ставлення людей до влади; статус горизонтальних соціальних структур; характер заборон; характер політичних ідеалів.

Тема 4 Психологія політичного лідерства

Проблема політичного лідерства як одна із центральних проблем сучасної політичної психології.

Специфіка розуміння лідерства в радянській соціальній психології. Західні концепції політичного лідерства. Теорія рис, концепція лідерської поведінки. Ситуативна теорія лідерства Фідлера. Теорія очікування взаємодії (Дж.Хоманс, С.Еванс). Мотиваційна теорія С.Мітчела. Концепція атрибутивного лідерства. Теорія харизматичного лідерства. Концепція лідерства ради змін.

Основні вимоги до особистості лідера. Професійний політик як лідер.

Напрямок аналізу політичного лідера: особа; послідовники; відносини між лідером і послідовниками; контекст в якому лідерство має місце. Потреби і мотиви лідерів, що впливають на політичну поведінку: потреби у владі; у контролі над подіями і людьми; у досягненні успіху; у бажанні отримати схвалення групи до якої належить лідер.

Імідж політичного лідера. Роль служб *Public relations* та соціально-психологічних служб у становленні позитивного іміджу політичного лідера.

Проблеми відбору і формування політичних лідерів.

Тема 5. Психологія політичного спілкування

Спілкування як соціально-політичний феномен. Специфіка політичного спілкування і основні його принципи.

Психологічні особливості різних видів політичного спілкування.

Психологічні фактори, які впливають на здійснення усного політичного спілкування. Психологічні принципи підготовки усної промови. Мовлення та стиль політичної промови.

Психологічні особливості політичного спілкування за допомогою засобів масової комунікації, наочної агітації та політичної реклами.

Комунікативні бар'єри в політичному спілкуванні.

Тема 6. Психологія політичного насилля

Історія і культурні традиції, політична та економічна ситуація, розвинутість або відсутність структур громадянського суспільства - чинники, які визначають відношення до насилля з боку держави і суспільства.

Види політичного насилля. Загальна характеристика наступних видів політичного насилля: колективне структуроване насилля, неструктуроване колективне насилля, структуроване індивідуальне насилля, неструктуроване індивідуальне насилля.

Особливий вид політичного насилля - геноцид та масові вбивства. Психологія геноциду.

Психологія політичного тероризму. Політичний тероризм - одна з головних проблем світового співтовариства. Внутрішня структура та особливий склад терористичних груп як основна детермінанта їх діяльності.

Тема 7. Психологічні основи ведення виборчої кампанії

Роль психологічних факторів у веденні виборчої кампанії.

Основні стратегії ведення виборчої кампанії.

Психологічні закономірності побудови засобів наочної агітації в процесі ведення виборчої кампанії. Психологічні основи усної взаємодії в умовах виборчої кампанії.

Роль і вплив іміджмейкерів у виборчій кампанії.

Соціально-психологічна характеристика електорату. Маніпулювання як один з інструментів іміджології.

Роль психологів-консультантів у підвищенні ефективності ведення виборчих кампаній.

Основна література:

1. Абизов В.Є. Політичне рішення: механізм прийняття / В.Є. Абизов, В.Г.Кремень. – К., 1995.
2. Авторханов А. Технологія влади / А. Авторханов. – М., 1991.
3. Бандурка А.М. Психологія влади: Учеб. посібник для вузів / А.М.Бандурка, В.А. Друзі. – Харків, 1998.

4. Варій М.Й. Політико-психологічні передвиборчі та виборчі технології / М.Й. Варій. – К., 2003..
5. Гозман Л.Я. Политическая психология / Л.Я. Гозман, Е.Б. Шестопап – Ростов-на-Дону, 1996.
6. Головатий М.Ф. Політична психологія / М.Ф. Головатий. – К., 2006.
7. Ольшанский Д.В. Основы политической психологии Д.В.Ольшанский. – Екатеринбург, 2001.

Додаткова література:

1. Дегтярев А.А. Основы политической теории / А.А. Дегтярев. – М., 1986.
2. Зимичев А. Психология политической борьбы / А. Зимичев. - К., 1992.
3. Кирилук Ф.М. Психология и политика: Учеб. пособие / Ф.М.Кирилук, В.Г. Кремень, Ю.В. Ирхин. – К., 1993.
4. Лебон Г. Психология народов и масс / Г.Лебон. – М., 1995
5. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу / В.В.Москаленко – К., 2007.
6. Московичи С. Век толп / С.Московичи. – М, 1996.
7. Общественное мнение и власть: механизм взаимодействия.- К., 1993.
8. Паблик рилейшнз. - М., 1998.
9. Психология масс. Хрестоматия.- Самара, 1989.
10. Свенцицкий А.Л. Социальная психология управления А.Л. Свенцицкий. – Л., 1986.
11. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я» / З.Фрейд // Преступная толпа. – М., 1998..
12. Цуладзе А.М. Формирование имиджа политика в России / А.М. Цуладзе. – М., 1999.
13. Чалдини Р. Психология влияния / Р. Чалдини. - СПб., 2000.
14. Щёкин Г.В. Социальная теория и кадровая политика / Г.В.. Щёкин. – К., 2000.
15. Хмелин В.Н. Соціологія політики / В.Н. Хмелин. – М., 1992

«ПСИХОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ»

Тема 1. Поняття соціального управління.

Управління як система. Суб'єкт і об'єкт управління. Управлінські стосунки як предмет науки управління. Характеристика предмета психології управління. Історія становлення науки управління. Основні етапи розвитку психології управління в країнах із ринковою системою, що розвивається сама. Сучасні теорії управління. Розвиток системного, ситуаційного й емпіричного підходів до аналізу управління. Порівняння основних управлінських культур. Специфіка радянської управлінської культури. Значення й задачі психології управління на сучасному етапі розвитку нашого суспільства.

Тема 2. Психологічні аспекти управлінської діяльності.

Специфічні особливості управлінської діяльності. Основні соціальні ролі менеджера. Функціональний аналіз управлінської діяльності. Поняття управлінської відповідальності. Прийняття управлінського рішення. Делегування керівником частини своїх повноважень виконавцям. Вимоги до функції контролю.

Тема 3. Психологічні закономірності управлінського впливу

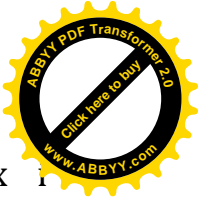
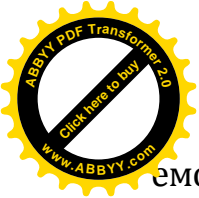
Поняття психологічного впливу. Сутність і структура управлінського впливу. Умови ефективності навіювання й переконання. Характеристика методів психологічного впливу керівника на персонал організації. Психологічні механізми управлінського впливу. Розпорядження керівника як форма управлінського впливу. Типологія віддачі наказів і розпоряджень. Психологічні правила формування усного розпорядження.

Тема 4. Соціально-психологічні закономірності управління процесами групової динаміки в організації.

Прийняття до уваги сформованої в організації системи соціальних зв'язків і контактів, групових норм, традицій, думок і настроїв. Управління груповими феноменами згуртованості, групового прийняття рішень, групового тиску на особистість, впливу меншості, групової поляризації й т.д. Управління інноваційними процесами в організації. Зовнішні й внутрішні причини нововведень. Поняття інноваційного потенціалу організації. Психологічні бар'єри в персоналу організації при впровадженні нововведень і шляхи їх подолання.

Тема 5. Особистість керівника як фактор підвищення ефективності управлінської діяльності.

Суперечливість і різноманітність науково-практичних підходів до аналізу професійно важливих якостей керівника. Характеристика особистісних особливостей керівника, що перешкоджають ефективному управлінню. Аналіз соціально-типологічних особливостей конформного й ригідного керівників. Сугестивність і авторитарність як риси, що поєднують конформну й ригідну особистості. Характеристика особистості авторитарного керівника. Концепція особистісних обмежень у діяльності керівника. Явище маккіавелізму в управлінні. Вимоги до моральності керівника. Соціально-психологічний портрет ефективного керівника. Активність керівника як систематичне самовиховання й самоконтроль. Значення орієнтації керівника на оточуючих людей як на джерело інформації для ефективності управління. Психологічні вимоги до інтелектуальних і

емоційно-вольових якостей керівника. Прийняття до уваги вікових і гендерних особливостей керівника в управлінській діяльності.

Основна література:

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами. 8-е изд. / Пер. с англ. – СПб.: «Питер», 2004. – 824 с.
2. Самыгин С. И., Столяренко А. Л. Психология управления. – М., 1997.
3. Свергун О., Пасс Ю., Дьякова Д., Новикова А. HR-практика. Управление персоналом: Как это есть на самом деле. – СПб.: Питер, 2005. – 319 с.
4. Хміль Ф. І. Управління персоналом: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академвидав, 2006. – 488 с.
5. Урбанович А. А. Психология управления. – Мн.: Харвест, 2003.

Додаткова література:

1. Арская Л. П. Японские секреты управления. – М., 1991.
2. Десслер Г. Управление персоналом. Пер. с англ. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2004.
3. Егоршин А. П. Управление персоналом: Учебник для вузов. – Н. Новгород: НИМБ, 2005.
4. Кочеткова А. И. Психологические основы современного управления персоналом. – М., 1999.
5. Кричевский Р.Л. Если вы – руководитель. Элементы психологии менеджмента в повседневной работе.– М., 1996.
6. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: Навч. посіб. – К.: "Кондор", 2005.
7. Музиченко В. Мастер-класс по управлению персоналом. Серия: Management Pro. – Изд-ва: ГроссМедиа, РОСБУХ, 2009 г. – 648 с.
8. Потеряхин А. Л. Психология управления. – Киев, 1999.
9. Свенцицкий А.Л. Психология управления организациями. – СПб., 1999.
10. Ронгинский М. Ю., Тутушкина М. К. Практическая психология для руководителей. – СПб., 1992.
11. Тарасов В. К. Персонал-технология: отбор и подготовка менеджеров. – Л., 1989.
12. Третьяченко В. В. Колективні суб'єкти управління: формування, розвиток та психологічна підготовка. – Київ, 1997.
13. Файоль А. и др.. Управление – это наука и искусство. – М., 1992.
14. Фишер Р., Юри У. Путь к согласию, или Переговоры без поражения. – М., 1990.
15. Швалб Ю. М., Данчева О. В. Практична психологія в економіці та бізнесі. – Київ: Лібра, 1998.
16. Шепель В. М. Имиджелогия. Секреты личного обаяния. – М., 1994.
17. Щёкин Г. В. Практическая психология менеджмента. – Киев, 1994.
18. Юри У. Преодолевая НЕТ, или Переговоры с трудными людьми. – М., 1993.
19. Якокка Л. Карьера менеджера. – М., 1991.

РОЗДІЛ IV

ОСНОВИ ЗНАНЬ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА МЕДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

«ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ»

Тема 1. Психофізіологія як наука.

Предмет та об'єкт науки психофізіологія. Зв'язок психофізіології з іншими науками. Сучасні уявлення про співвідношення психічного і фізіологічного. Взаємозв'язок психіки і мозку. Необхідність вивчення фізіологічних показників роботи нервової системи. Властивості фізіологічних показників: надійність, універсальність, точність. Електрофізіологічні методи дослідження. Реєстрація імпульсної активності нервових клітин: принципова схема реєстрації імпульсної активності нейрона; електроенцефалографія – принцип методу, ритмові коливання. Окулографія, електроміографія, кардіографія та ін.

Тема 2. Психофізіологія сенсорних процесів

Сенсорна система. Елементи сенсорної системи. Загальні принципи організації роботи сенсорної системи: багат шаровість, багатоканальність, наявність сенсорних воронки. Зорова система. Акомодація. Зіниця та зіничний рефлекс. Сітчатка. Центральна ямка. Кольоросприйняття. Вплив основних кольорів на психіку. Сприйняття простору – гострота зору, бінокулярний зір. Слухова система. Структура, функції зовнішнього, середнього та внутрішнього вуха. Слухові відчуття: тональність, слухова чуттєвість, адаптація, бінауральний слух. Вестибулярна система. Соматосенсорна система. Нюхова система. Смакова система. Вісцеральна сенсорна система.

Тема 3. Психофізіологія свідомості

Три підходи до вивчення проблеми свідомості. Метод «світлої плями». Повторний вхід, збудження та інформаційний синтез. Мозкова основа відчуттів. Механізми мислення. Локалізація фокусів взаємодії при вирішенні задач на образне, просторове та абстрактно-вербальне мислення. Зв'язок свідомості з мовою. Роль нижньолобових відділів лівої півкулі. Зв'язок свідомості з абстрактним мисленням. Внутрішня мова.

Тема 4. Психофізіологія функціональних станів організму. Психофізіологічна характеристика стану функціональної напруги

Функціональний стан та діяльність людини. Нормальний, крайній та патологічний стан організму. Функціональна напруга. Стан втоми. Стани організму при фізичній та розумовій діяльності. Функціональні зміни організму при перенапрузі та перевтоми.

Тема 5. Психофізіологія стресу.

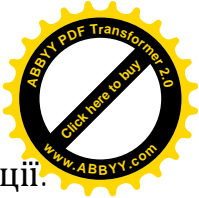
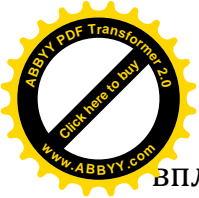
Визначення стресу, стресорів, стресової реакції та дистресу. Механізми стресу. Дистрес та здоров'я. Свідоме управління рівнем стресу.

Тема 6. Психофізіологія сну та сновидінь.

«Активні» та «пасивні» теорії сну. Нейрогуморальні теорії сну. Стадії повільного сну. Швидкий сон. Цикли нічного сну. Активність мозку під час сну. Сон в онто- і філогенезі: особливості сну немовлят, дітей, дорослих, людей похилого віку; особливості сну ссавців, його пристосувальний характер. Потреба в сні: ефект накопичення нехватки сну. Небезпечність хронічного недосипання. Функціональне значення повільного та швидкого сну для здоров'я. Депривація сну. Сновидіння. Дослідження сновидінь. Патологія сну. Сомнамбулізм. Нарколепсія.

Тема 7. Вікова психофізіологія.

Пренатальний період розвитку. Ознаки активності плоду: рух, шаговий автоматизм, робота сенсорних систем, спонтанна активність. Психофізіологічна взаємодія матері і плоду. *Постнатальний період онтогенезу.* Імітаційний період. Перцептивні можливості немовляти. Найбільш зрілі відділи головного мозку дитини на момент народження. *Вік до одного року.* Зміни у дозріванні головного мозку дитини, здатність до довільної регуляції поведінки. Вік до двох місяців – активізація вроджених програм поведінки – підкірковий рівень мозкової інтеграції. Антигравітаційні реакції немовлят. *Дошкільний вік.* Механізми удосконалення керування рухами (дозрівання первинних ділянок кори до 3 років, асоціативних до 7 років). Значення мозочка, червоного ядра. Розвиток вищих психічних функцій – сприйняття, уваги, мислення, мови. *Молодший шкільний вік.* Головне новоутворення віку - здатність до довільної регуляції психічних функцій, діяльності та поведінки в цілому. *Підлітковий вік.* П'ять стадій статевої зрілості – інфантилізм, іпофізарна, активації статевих залоз, максимальний стероїдогенез та стадія остаточного формування репродуктивної системи. Відмінності нервової системи підлітків та дорослих. Тимчасове підвищення значення симпатичної ланки, перевага збуджуючого

впливу підкірки, вплив підкоркових процесів на когнітивні функції. Гормональні зміни віку – роль гіпоталамуса, гіпофізу, статевих гормонів. *Період дорослості*. Біологічна дорослість. Оптимум функціонування. Віковий системогенез. Порушення психофізіологічного стану в процесі старіння. Функціональна перебудова організму під час старіння. Фактори, які можуть знижувати інтенсивність старіння організму.

Основна література:

1. Алейникова Т. В. Возрастая психофизиология. – Ростов на/Д: Феникс, 2002. – 288 с.
2. Кроль В. М. Психофизиология человека. – СПб.: Питер, 2003. – 304 с.
3. Безруких, М. М. Возрастная физиология (физиология развития ребенка): учебное пособие для студентов высших пед. уч. заведений/М. М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д. А. Фарбер - М.: Изд. Центр «Academa», 2003. - 416 с.
4. Кокур О.М. Психофізіологія. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 184 с.
5. Каменская В.Г. Детская психология с элементами психофизиологии. – М.: Форум, 2005. – 288 с.
6. Маклаков А.Г. Общая психология. – СПб., 2008. – 583 с.
7. Марцинковская Т.Д. Психология развития. М.: Академия, 2007. – 528 с.
8. Психофизиология под ред. Александрова Ю.И. – СПб.: Питер, 2003. – 464 с.
9. Филипов М.М. Психофизиология функциональных состояний. – К.: МАУП, 2006. – 240 с.

Додаткова література:

1. Анохин П. К. Очерки по физиологии функциональных систем. – М.: Медицина, 1975. – 447 с.
2. Атлас по психологии под ред. Гамезо М.В. и Домашенко И.А. – М.: Педагогическое общество России, 2004 - 276 с.
3. Данилова Н. И. Психофизиологическая диагностика функциональных состояний: Учеб. пособие. – М.: Изд-во МГУ. 1992. – 192 с.
4. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. – К.: Ельга, Ніка-центр, 2003. – 400 с.
5. Селье Г. Стресс без дистресса. – М.: Прогресс, 1982. – 123 с.
6. Симмерницкая Э.Г. Мозг человека и психологические процессы в онтогенезе – М.: МГУ, 1985. – 190 с.
7. Филипов М. М. Концепция психофизиологической подготовки будущих практических психологов // Актуальные проблемы профессиональной подготовки практических психологов: Прил. к журн. "Персонал". – К.: МАУП, 2000. – С. 29-31.

«ПАТОПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Предмет і завдання патопсихології.

Зв'язок патопсихології з суміжними науками. Основні функції патопсихолога. Причини виникнення психічних порушень. Етапи розвитку психіатрії та патопсихології. Заслуги видатних вітчизняних та зарубіжних патопсихологів.

Тема 2. Клінічні методи дослідження.

Клінічне дослідження. Лабораторні методи дослідження. Апаратні методи дослідження.

Психологічні методи дослідження. Тест. Проективні методики. Експеримент.

Деонтологічний аспект діяльності патопсихолога.

Тема 3. Концепція внутрішньої картини хвороби.

Характеристика нормальних варіантів нозогнозій. Характеристика патологічних варіантів нозогнозій. Поняття про плацебо-ефект та ятро (соро) генії.

Тема 4. Розлади сприйняття.

Відчуття та сприйняття в нормі. Систематика розладів сприйняття. Агнозії. Ілюзії. Клінічні характеристики ілюзій. Галюцинації. Структура галюцинацій. Форми галюцинацій за належністю до аналізаторів. Розлади відчуттів. Клінічні характеристики психосенсорних розладів.

Тема 5. Розлади пам'яті.

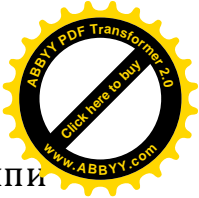
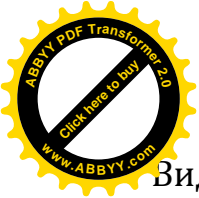
Розвиток пам'яті в нормі. Розлади пам'яті. Амнезія (ретроградна, антероградна, ретроантероградна, істерична, повна, прогресуюча, фіксаційна амнезії). Гіпермнезія, гіпермнезія часткова. Гіпомнезія, гіпомнезія минуща, стійка. Парамнезії (кріптомнезії, конфабуляції, ремінісценції). Методи дослідження пам'яті.

Тема 6. Розлади інтелекту.

Розлади інтелекту. Види слабоумства. Причини розвитку олігофренії та деменції. Ступені олігофренії (дебільність, імбецильність, ідіотія). Деменція. Форми деменції (лакунарна, парціальна, тотальна, маразм).

Тема 7. Розлади мислення. Розлади уваги.

Розвиток мислення в нормі. Розлади мислення за швидкістю перебігу асоціативних процесів (прискорене, уповільнене, розірване, шперунг).

Види інертного мислення (в'язке, персеваторне, стереотипне). Інші типи розладів мислення (резонерське, паралогічне, інкогерентне, символічне).
Методи дослідження мислення.

Поняття про увагу. Форми порушень уваги. Методи дослідження уваги.

Тема 8. Розлади емоційної сфери та вольові порушення. Маячний стан.

Загальні відомості про емоції. Систематика емоційних розладів. Ейфорія. Дисфорія. Апатія. Легкодухість. Благодушність. Депресія. Манія.

Розлади волі. Абулія. Гіпобулія. Гіпербулія. Парабулія.

Визначення та ознаки маячення. Механізми утворення маячення. Структура маячення. Форми маячення за змістом.

Тема 9. Сексуальні порушення та розлади потягів.

Загальні відомості про сексуальність людини.

Девіації психосексуального розвитку. Порушення статевої самосвідомості (трансексуалізм). Порушення статево рольової самосвідомості. Порушення психосексуальних орієнтацій за об'єктом (нарцисизм, ексгібіціонізм, вуайєризм, фетишизм, зоофілія, некрофілія). Порушення психосексуальних орієнтацій за віком (педофілія, ефебофілія, геронтофілія). Порушення психосексуальних орієнтацій за статтю (гомосексуалізм).

Розлади потягів. Розлади харчового потягу. Мономанії.

Тема 10. Розлади свідомості.

Ступені приголомшеної свідомості. Обнубіляція. Сомноленція. Сопор. Кома. Види потьмареної свідомості. Делірій. Сутінкова свідомість. Аменція. Онейроїд.

Тема 11. Розлади особистості.

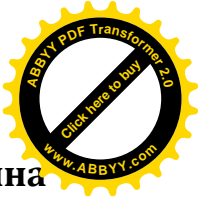
Розлади особистості (психопатії). Збудлива, істерична, хитлива, астенична, психастенична, паранойяльна, шизоїдна психопатії.

Тема 13. Шизофренія.

Причини виникнення шизофренії. Види перебігу шизофренії.

Тема 14. Неврози. Суїцидальна поведінка.

Причини і сутність неврозів. Види невротичних розладів. Суїцидальна поведінка. Динаміка суїцидальної поведінки.

Тема 15. Судово-психіатрична та судово-психологічна експертизи.

Психіатрична експертиза. Види експертиз. Симуляція психічного захворювання.

Основна література:

1. Абашев-Константиновский А.П. Психопатология при опухолях головного мозга. – М.: Медицина, 1973. – 200 с.
2. Авербух Е.С. Расстройства психической деятельности в позднем возрасте. – Л.: Медицина, Ленингр.отд., 1969. – 285 с.
3. Блейхер В.М. Крук И.В. Толковый словарь психиатрических терминов. Ростов на Дону, Феникс, 1996.- 2 т.
4. Волошко Наталія Іванівна. Психологічна культура здоров'я: навч.-метод. посібник / АПН України; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. — К.: Науковий світ, 2008. — 163с.
5. Краткий словарь психиатрических и психологических терминов (для студентов 4 курса мед. факультета). Сост.А.В.Кустов. Сумы, СумГУ, 1996.
6. Левченко И.Ю. Патопсихология: теория и практика. М.: Академия, 2000.
7. Международная классификация болезней (10-пересмотр): Классификация психических и поведенческих расстройств: Клинические описания и указания по диагностике. – С.Пб.: Адис, 1994. – С.131; 150 - 172.
8. Справочник по психологии и психиатрии детского и подросткового возраста. СПб.: Питер, 2000.
9. Эмоциональные нарушения в детском возрасте и их коррекция / под ред.В.В.Лебединского – М.: Моск. ун-т, 1990. – 195 с.

Додаткова література:

1. Бочариков И.Е., Петрик П.Т. Лечение психиатрических расстройств различной этиологии. – Харьков: Основа, 1995. – 150с.
2. Врачебно-трудовая экспертиза при психических болезнях. – Минск: Беларусь, 1990. – 199с.
3. Каплан Г., Сэдок Б. Клиническая психиатрия.– Т. 1,2. – М., 1994. – С. 75-77.
4. Морозов Г.В. Ромасенко В.А. Нервные и психические болезни с основами медицинской психологии. М.: Медицина, 1982.
5. Психодиагностика и коррекция детей с нарушениями и отклонениями развития. Хрестоматия. Ред. Астапов В.М.- С. Петербург, «Питер», 2001.- 320с.- (Коррекционная педагогика).
6. Справочник детского психиатра и невропатолога. К.: Здоровья, 1985.

«СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Норма психічного розвитку.

Визначення «ступеня нормальності» людини: середньостатистична норма психосоціального розвитку, функціональна норма психосоціального розвитку, ідеальна норма психосоціального розвитку. Критерії нормальності, які необхідно враховувати при оцінці нормальності або аномальності дітей і підлітків за Лідією Пожар; Фактори психічного розвитку людини: умови, необхідні для нормального розвитку дитини, сформульовані Г. М.Дульневим і О. Р.Лурією, механізми генетичних впливів, соматичний фактор, індекс ушкодження головного мозку, соціальні фактори ризику виникнення недоліків у психофізичному й індивідуально-соціальному розвитку.

Тема 2. Первинні та вторинні дефекти розвитку.

Особливості розвитку пізнавальної сфери розумово відсталих дітей. Особливості уваги. Особливості відчуття і сприйняття. Особливості пам'яті. Особливості мови. Особливості мислення.

Тема 3. Особливості розвитку особистості та емоційно-вольової сфери дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР).

Особливості темпераменту як психофізіологічної основи особистості у дітей із ЗПР. Особливості сприйняття і розуміння емоцій людини. Особливості комунікації. Особливості мотиваційної сфери. Особливості образу Я при ЗПР.

Основна література:

1. Астапов В.М. Психология детей с нарушениями и отклонениями психического развития: хрестоматия. /В.М.Астапов, Ю.В.Микадзе. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 384с.
2. Выготский Л.С. Основы дефектологии // Собр. соч.: В 6т. – М.: Педагогика, 1983. Т.5 – 500 с.
3. Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. М.: Изд-во МГУ, 1985. – 167с.
4. Специальная психология: Учебное пособие / Лубовский В.И., Розанова Т.В., Солнцева Л.И. и др.; Под ред. В.И.Лубовского. – 3-е изд.; стереотип. – М.: АCADEMiA, 2006. – 461с.
5. Усанова О. Н. Специальная психология. – СПб.: Питер, 2006. – 395с.

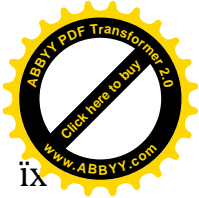
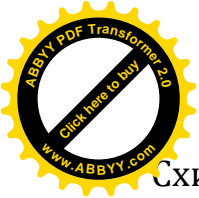
Додаткова література:

1. Борякова Н.Ю. Ступеньки розвитку. Рання діагностика і корекція затримки психічного розвитку у дітей. Учебно-методическе посібня.– М.: Гном-Пресс, 2002 – 64 с.
2. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии. – М.: Просвещение, 1995 – 527с.
3. Дети с задержкой психического развития/ Под ред.Т.А. Власовой, В.И. Лубовского, Н.А. Цыпиной. – М.: Педагогика, 1994. – 256с.
4. Калягин В.А. Логопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.А. Калягин, Т.С. Овчинникова. – М.: Академия, 2006. – 320 с.
5. Литвак, А.Г. Психология слепых и слабовидящих: учеб. пособие / А.Г. Литвак; Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. – СПб.: Изд-во РГПУ, 1998. – 271 с.
6. Основы специальной психологии: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений/Л.В. Кузнецова, Л.И. Переслени, Л.И. Солнцева и др.; Под ред. Л.В. Кузнецовой.– М.: Издательский центр «Академия»,2002.–480 с.
7. Пожар, Л. Психология аномальных детей и подростков – патопсихология / под общ. ред. А.И.Подольского. – М. : Моск. психолого-социальный ин-т, 1996. – 128с. – (Библиотека школьного психолога).
8. Психодиагностика и коррекция детей с нарушениями и отклонениями развития /Сост. и общ. ред. В.М Астапова, Ю.В. Микадзе. – СПб.: Питер, 2001. – 256 с.
9. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого школьника. – М.: Просвещение, 1986. – 192с.
10. Синьов В.М. Психологія розумово-відсталого дитини: підручник / В.М. Синьов, М.П. Матвеева, О.П. Рохліна. – К.: Знання, 2008. – 359 с.
11. Синьова Є.П. Тифлопсихологія: підручник / Є.П. Синьова. – К.: Знання, 2008. – 365 с.
12. Скороходова О.И. Как я воспринимаю, представляю и понимаю окружающий мир. – М.: Педагогика, 1972. – 448 с.
13. Сорокин В.М. Специальная психология: учеб. пособие / Под научн. ред. Л.М. Шипицыной. – СПб.: Речь, 2003. – 216 с.
14. Стадненко Н.М., Матвеева М.П., Обухівська А.Г. Нариси з олігофренопсихології / за заг.ред.Н.М.Стадненко – Кам'янець Подільський, 2002.– 200с.
15. Шаповал И.А. Специальная психология: Учеб. пособие. – М.: Сфера, 2005. – 222с.

«ОСНОВИ ПСИХОГІЄНИ ТА ПСИХОСОМАТИКИ»

Тема 1. Загальна психосоматика. Конверсійний симптом. Функціональний синдром, психосоматози.

Взаємозв'язок психічного та соматичного. Патогенез психосоматичних захворювань. Невротичний конфлікт. Ознаки емоційної напруги. Конфліктне переживання 7 психосоматозів. Спадковість.

Схильність до психосоматичних розладів. Психотравматичні події, їх особливості. Види емоційних реакцій як ланка між психологічною і соматичною сферою.

Тема 2. Психосоматичні теорії та моделі.

Психосоматичний симптом як результат конверсії. Конверсійна модель З. Фрейда. Конверсія як зміщення психічного конфлікту едіпальної природи; соматична інервація. Перехід енергії лібідо у соматичну сферу. Порухення довільної моторики, психогенні порухення чутливості, локалізовані болі. Механізми конверсії. Психосоматичний симптом як еквівалент тривоги.

Теорія спеціальної психодинамики конфлікту Ф. Александера.

Теорія стресу У. Кенона, Г. Сельє.

Теорія переживань втрати об'єкта і теорія відмови від віри майбутнє Дж. Енгеля, А. Шмале (втрата об'єкта як нарцистична травма; комплекс «giving up» та «given up»). Ситуації втрати об'єкту як пусковий механізм запуску аутоімунних порухень в організмі (ланцюжок від ситуації втрати до психосоматичного симптому).

Тема 3. Діагностика в психосоматиці. Структура діагностичної бесіди. Мультиmodalний профіль А. Лазаруса.

Сфера використання. Мета діагностики. Види. Принципи вибору тестових методик. Мета діагностичної бесіди. Структура діагностичної бесіди. Скарги клієнта. Хворобливі переживання. Час їх появи, події до хворобливого стану. Діагностична бесіда як провокація. Труднощі діагностичної бесіди з психосоматично хворим.

Тема 4. Діагностика в психосоматиці. Психологічні тести в психосоматичній практиці.

«ЛОБІ» (Лічко, Іванов), «Опитувальник для вивчення самооцінки, соціальної значущості хвороби» (Михайлов, 2002), тест-опитувальник Г. Айзенка («ЕРІ»), «Методика багатофакторного дослідження особистості» Р. Кеттела.

Опитувальник А. Бека для діагностики депресивних станів. Гіссенський опитувальник соматичних скарг. Тест для самооцінки функціонального стану «САН».

Тема 5. 7 основних джерел психосоматичних захворювань. Психотерапія у психосоматиці.

Внутрішній конфлікт, конфлікт частин особистості. Основна вигода хвороб. Алекситимія. Травматичний досвід минулого. Специфічність психосоматозів. Методи психотерапії в психосоматиці.

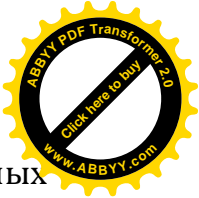

Основна література:

1. Блохіна В. П., Вітенко І. С., Спіріна І. Д., Лисиця Г. І., Кетков Д. Ф. Загальна та медична психологія: (практикум): Навч. посібник для студ. вищ. мед. навч. закладів III-IV рівнів акредитації / Дніпропетровська держ. медична академія. Кафедра психіатрії, загальної та медичної психології / І.Д. Спіріна (заг.ред.), І.С. Вітенко (заг.ред.). — Д. : АРТ-ПРЕС, 2002. — 176с.
2. Бройтигам В., Кристиан П., Рад М. Психосоматическая медицина. - М.:Мысль, 1999, с. 58- 65.
3. Исаев Д.Н. Психосоматическая медицина детского возраста. – СПб.: Речь, 1996. - 454 с.
4. Кулаков С.А Основы психосоматики. – С.Пб.: Речь, 2005.
5. Любан-Плоцца Б. И др. Психосоматические расстройства в общей медицинской практике. - СПб.: Речь, 2000.
6. Малкина-Пых И.Г. Психосоматика: Справочник практического психолога. – М.: Издательство Эксмо, 2004. – 992 с.
7. Тополенский В.Д., Струковская М.В. Психосоматические расстройства. -М.: Просвещение, 1986. - 384 с.

Додаткова література:

1. Браун Дж. Психосоматический подход. // Психосоматика: Взаимосвязь психики и здоровья. Хрестоматия. / Сост. Сельченко К.В. - Минск, 1999. С. 42-69.
2. Вассерман Л.И., Вуке А.Я., Иовлев Б.И. и др. О психологической диагностике типов отношения к болезни. В кн.: Психологическая диагностика отношения к болезни при нервно-психической и соматической патологии. — Л., 1990, с. 8-16.
3. Грановская И.М., Никольская Р.М. Психологическая защита у детей. – СПб.: Речь, 2006 – 352 с.
4. Кермани К. Аутогенная тренировка: Эффективная техника расширения потенциала возможностей сознания и снятия стрессов. – М.: Эксмо-пресс, 2006. – 448 с.
5. Киришбаум Э. И., Еремеева А. И. Психологическая защита. 2-е изд. – М.: Смысл. 2000. – 181 с.
6. Лазарус А. Краткосрочная мультимодальная психотерапия. - СПб.: Речь, 2001. - 256 с.
7. Осипова А.А. Общая психокоррекция: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: ТЦ «Сфера», 2000. – 512 с.
8. Ромек В.Г., Конторович В.А., Крукович Е.И. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. – С.Пб.: Речь, 2006. – 256 с.
9. Самосознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия. – Самара: БАХРАХ-М, 2000. – 656 с.
10. Система роботи з психофізичного розвитку дитини / В.В.Єфремова. – Тернопіль: Мандривець, 2006 – С. 62.

11. Чехлатый Е.И. Оценка качества жизни и копинг-поведения у больных невротическими расстройствами. – Вестник психотерапии. - №26 (31), 2008. – С.89-96.

«ОСНОВИ КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ»

Тема 1. Клінічна психологія як наука про психологію здоров'я.

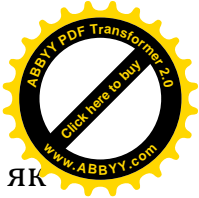
Психологія здоров'я як важливий аспект наукової і практичної діяльності клінічних психологів. Основні критерії загального здоров'я. Критерії психологічного здоров'я за ВООЗ: усвідомлення і відчуття безперервності, постійності і ідентичності свого фізичного і психічного «Я»; відчуття постійності і ідентичності переживань в однотипних ситуаціях; критичність до себе і своєї власної психічної продукції (діяльності) і її результатів; відповідність психічних реакцій (адекватність) силі і частоті средових дій, соціальним обставинам і ситуаціям. Ступені стану психічного здоров'я (С.Б. Семічов): ідеальне, середньостатистичне, конституціональне, акцентуація, передхвороба. Нездорова поведінка. Її типи та способи зміни.

Тема 2. Поняття внутрішньої картини хвороби (ВКХ).

Загальномедичні та психологічні підходи до її вивчення. 4 рівня розвитку ВКХ. Структура ВКХ. Когнітивний аспект ВКХ. Психологічна діагностика типів ставлення і хвороби - ТОБОЛ (Лічко, Іванова, 1980). Типи психологічного захисту. Причини зміни особистості під час хвороби. Основні складові ВКХ у дітей.

Тема 3. Історія зародження і становлення клінічної психології.

Витоки наукової медицини, два підходи до трактування загальної концепції хвороби: школа Гіпократів. Запити медичної практики і досягнення психологічної науки як передумови народження клінічної психології. Стародавні філософи про зв'язок тілесного і «душевного». Мозок є «сідницею душі» (Алкмеон з Кротона). Мозок є «осереддям психічної діяльності» (Піфагор). Психічні хвороби є результатом порушення роботи мозку (Гіппократ, Гален). Погляди Арістотеля на суть душі. Погляди учених на зв'язок душі і тіла в середньовіччі. Епоха Відродження - «мислення є властивість матерії» (Д. Локк, Ж. Кабаніс). Еволюційне вчення Ч. Дарвіна про зв'язок людини з навколишнім середовищем. Погляди Т. Гекслі - «основи психології треба шукати у фізіології вищої нервової діяльності».

Запити медичної практики і досягнення психологічної науки як передумови народження клінічної психології. Зародження і розвиток клінічної психології як області професійної діяльності психологів (В. Вундт). Внесок вітчизняних психологів в розвиток клінічної психології (І.П. Павлов, І.М. Сеченов). Перше керівництво з клінічної психології (Л.І. Бернштейн). Значення праць Б.Г. Ананьева, О.М. Леонтьева, С.Л. Рубінштейна, В.Н. М'ясищева для клінічної психології. Внесок московської, ленінградської, тбіліської, харківської шкіл в клінічну психологію.

Сучасні теорії в клінічній психології: теорія відносин О.Ф. Лазурського, - В.Н. М'ясищева; біхевиоризм; психодинамічні теорії; екзистенціальний аналіз.

Тема 4. Роль клінічної психології у вирішенні загальнопсихологічних завдань.

Співвідношення термінів «медична» і «клінічна» психологія. Сучасні уявлення про предмет клінічної психології. Клінічна психологія як наука, що вивчає психологічні особливості людей, страждаючих різними захворюваннями, методи і способи діагностики психічних відхилень, диференціацію психологічних феноменів і психопатологічних симптомів і синдромів, психологію взаємин пацієнта і медичного працівника, психопрофілактичні, психокорекційні і психотерапевтичні способи допомоги пацієнтам, а також теоретичні аспекти психосоматичних і соматопсихічних взаємовпливів. Провідні області клінічної психології, їх предмет і завдання: патопсихологія; нейропсихологія; психологія соматичних хворих; вікова клінічна психологія (психологія аномального онтогенетичного розвитку). Діагностика, експертиза, корекція, профілактика, реабілітація, консультація, науково-дослідна сфери діяльності клінічного психолога.

Основна література:

1. Александров А.А. Современная психотерапия. М: Мысль 1998.-335 с.
2. Кабанов М.М., Смирнов В.М., Личко А.Е. Методы психологической диагностики и коррекции в клинике. - Л., 1997. – 496 с.
3. Клиническая психология: Учебник / Под ред. Б.Д. Карвасарского - СПб: Питер, 2006. - 960 с.
4. Лакосина Н.Д., Сергеев И.И., Панкова О.Ф. Клиническая психология. – М.: Медпресс-информ, 2003. – 467 с.
5. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: Учебное пособие. – М.: МЕДпресс-информ, 2005. – 432 с.
6. Овчинников Б.В. Основы клинической психологии и медицинской психодиагностики. – СПб.: «ЭЛБИ-СПБ», 2005. – 320 с.

Додаткова література:

1. Волкова Е.В. Психологическая помощь в преодолении психологического кризиса, вызванного тяжелой болезнью. – Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. - № 1, 2004. – С.55-70
2. Волкова Е.В. Психологическая помощь в преодолении психологического кризиса, вызванного тяжелой болезнью. – Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. - № 2, 2004. – С.62-70.
3. Караськова Е.А., Завьялов В.Ю. Значение тревожных расстройств в генезе нарушений ритма сердца и психотерапевтическая работа с пациентами аритмологического центра. – Психотерапия. - № 12, 2006.- С.34-40.
4. Клиническая психология: Учебник / Под ред. Б.Д. Карвасарского -СПб: Питер, 2006. - 960 с.
5. Клинические ролевые игры и психодрама/ Дэвид Киппер; пер. с англ. М.Ю. Никуличева, Ю.Г. Григорьевой. – М.: «Независимая фирма «Класс», 1993. – 224 с.
6. Мягков И.Ф., Боков С.Н. Медицинская психология: основы патопсихологии и психопатологии: Учебник для вузов.- М.: Издательская корпорация „Логос“, 1999.

«РЕАБІЛІТАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. Реабілітаційна психологія як прикладна галузь.

Визначення, мета та завдання психологічної реабілітації. Основні компоненти реабілітації. Фази реабілітаційного процесу. Організація реабілітаційної допомоги. Основні характеристики психолога-реабілітолога.

Тема 2. Психологічна реабілітація дітей-інвалідів та осіб з вродженими вадами розвитку.

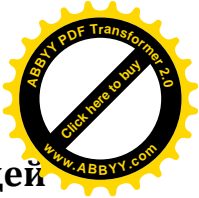
Специфіка дитячої інвалідності. Завдання та методи психологічної реабілітації. Вроджені вади розвитку. Особливості психічного розвитку та соціалізації інвалідів дитинства та осіб з вродженими вадами розвитку.

Тема 3. Індивідуальна програма реабілітації (ІПР). Вимоги до розробки ІПР дітям з особливими потребами.

Види корекційних програм. Вимоги до складання програми реабілітації інвалідів. Оцінка ефективності корекційних заходів.

Тема 4. Реабілітаційний потенціал.

Критерії визначення реабілітаційного потенціалу. Реабілітаційна карта. Установча поведінка. Рентна мотивація.

Тема 5. Завдання та методи психологічної реабілітації людей похилого віку.

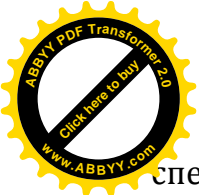
Криза похилого віку. Особливості формування рекомендацій з психологічної реабілітації людей похилого віку.

Основна література:

1. Александров А.А. Современная психотерапия. М: Мысль 1998.- 335 с.
2. Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях / А.А. Осипова. - Изд. 2-е. - Ростов на Дону: Феникс, 2006. - 315 с.
3. Войтенко Р.М. Социальная психиатрия с основами медико-социальной экспертизы и реабилитации: Руководство для врачей и психологов. – СПб: ИКФ «Фолиант», 2002. – 256 с.
4. Менделевич В.Д. Клиническая и медицинская психология: Учебное пособие. – М.: МЕДпресс-информ, 2005. – 432 с.
5. Оверчук В.А. Реабілітаційна психологія: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Вінницький соціально-економічний ін-т Ун-ту "Україна". — Вінниця : Міленіум, 2007. — 295с.
6. Овчинников Б.В. Основы клинической психологии и медицинской психодиагностики. – СПб.: «ЭЛБИ-СПБ», 2005. – 320 с.
7. Основы медико-социальной экспертизы. – М.: Медицина, 2005. – 448 с.

Додаткова література:

1. Андреева О.С. Принципы формирования и реализации индивидуальной программы реабилитации инвалида. – Медико-социальная экспертиза и реабилитация. - №4, 2004. – С. 20-27.
2. Бурлак А.М. Философские аспекты адаптации реабилитируемых в процессе медико-психологической реабилитации. – Философия и общество. - № 1, 2004. – С.138-153.
3. Демиденко Т.Д., Ермакова Н.Г. Основы реабилитации неврологических больных. – СПб, ООО «Издательство ФОЛИАНТ», 2004. – 304 с.
4. Комплексная реабилитация детей с психическими заболеваниями. Методические рекомендации. – М.-СПб: ООО Мединформатика, 2000. – 289 с.
5. Модестов А.А., Иванов О.Ю. и др. Особенности профессиональной реабилитации подростков-инвалидов. – Вестник Всероссийского общества специалистов по медико-социальной экспертизе, реабилитации и реабилитационной индустрии. – М., №3, 2004. – С. 43-47.
6. Момот В.А. Тренинг уверенного поведения и общения в психологической реабилитации инвалидов по зрению. - Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. - №3, 2007. – С.9-18
7. Модестов А.А., Иванов О.Ю. и др. Особенности профессиональной реабилитации подростков-инвалидов. – Вестник Всероссийского общества

специалистов по медико-социальной экспертизе, реабилитации и реабилитационной индустрии. – М., №3, 2004. – С. 43-47.

8. Мурзина Т.Ф. Социально-психологический статус семей детей-инвалидов и необходимость семейной психотерапии. – Медико-социальная экспертиза и реабилитация. - №4, 2005. – С.55-57.

9. Назарова Т.А., Дымочка М.А. Организационные аспекты деятельности учреждений медико-социальной экспертизы на современном этапе.- «Медико-социальная экспертиза и реабилитация». - № 1, 2006 - с.9-10.

Законодавча база:

1) № 875-XII Закон України Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні (21.03.1991).

2) № 2961 Закон України Про реабілітацію інвалідів в Україні (06.10.2005)

3) № 1891-VI Закон України Про внесення зміни до Закону України "Про соціальний захист дітей війни" щодо права на стаціонарну медичну допомогу в госпіталях ветеранів війни (16.02.2010)

4) №2457-IV Закон України Про внесення змін до Закону України "Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам"(03.03.2005)

5) №1771-IV Закон України Про внесення змін до Закону України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні" (15.06.2004)

6) №624-IV Закон України Про ратифікацію Конвенції про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів № 159 (06.03.2003)

ПОЛОЖЕННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ ІЗ КОМПЛЕКСНОГО ІСПИТУ З «ОСНОВ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ» ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 7.03010301 ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

1. Оцінка результатів складання державного екзамену здійснюється за 100-бальною системою контролю знань, прийнятою в університеті, та національною шкалою, що відображається у відповідних відомостях і протоколах роботи державної екзаменаційної комісії (ДЕК).

Орієнтовна шкала оцінювання

100-бальна шкала	Оцінка за національною шкалою університету	Визначення
90-100	відмінно	Відмінно – відмінна відповідь
82-89	добре	Дуже добре – суть питань розкрита на високому рівні, але з незначними недоліками
74-81		Добре – суть питань розкрита на вищому за середній рівень
64-73	задовільно	Задовільно – суть питань розкрита на достатньому рівні
60-63		Задовільно – відповідь задовольняє мінімальні критерії
1-59	незадовільно	Незадовільно – відповідь не задовольняє мінімальних критеріїв

2. Усі екзаменаційні завдання, зазначені в екзаменаційному білеті з комплексного державного іспиту є рівнозначними за їх внеском до загальної оцінки за іспит. Підсумкова оцінка комплексного державного іспиту є середньозваженою оцінок за кожен складову екзаменаційного завдання.

3. Повторне складання (перескладання) державного іспиту з метою підвищення оцінки не дозволяється.

4. Критерії оцінювання знань по кожному з екзаменаційних питань комплексного державного іспиту, визначені кафедрою практичної психології (Протокол № 8 від 22.02.2013):

1) Оцінка «відмінно» - (90 – 100 балів - А) виставляється студенту за:

- глибоке та стійке засвоєння програмного матеріалу;
- логічний, послідовний виклад питання з опорою на різноманітні джерела, з використанням знань інших наук;
- здатність самостійно критично оцінювати основні концепції, визначення власної позиції у розкритті різних підходів до проблеми;
- спроможність пов'язувати у відповіді теорію з практикою;
- демонстрацію обізнаності з монографічною літературою та періодичними джерелами (фахові журнали);
- вірне й повне визначення понятійного апарату;
- вичерпні відповіді на додаткові запитання.

2) Оцінка «добре» (89 – 82 бали – В, 81-74 балів - С) виставляється студенту за:

- ґрунтовне знання програмного матеріалу, аргументований виклад різних підходів до певної проблеми, але з допущенням незначних неточностей у відповіді на питання;
- переважну опору на обов'язкову літературу;
- правильне застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних питань і завдань;
- не достатньо вичерпні, але вірні відповіді на переважну частину додаткових питань.

3) Оцінка «задовільно» (73 – 64 бали – Д, 63-60 балів - Е) виставляється студенту за:

- володіння основним матеріалом з висвітленням одного з можливих підходів до розв'язання проблеми та виявлення певних утруднень і неточностей у його викладі;
- недостатньо вірне формулювання провідних понять;
- суттєві помилки при відповідях на додаткові запитання.

4) Оцінка «незадовільно» (59 – 35 балів – FХ, 34-1 бал – F) виставляється студенту за:

- неспроможність продемонструвати володіння основним навчальним матеріалом;
- суттєві помилки, невірні відповіді на більшу частину додаткових запитань;

ПИТАННЯ ДО ДЕРЖАВНОГО ЕКЗАМЕНУ З ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ПСИХОЛОГІЇ

I. Основи знань з фундаментальних психологічних дисциплін

1. Поняття психіки. Мозок як матеріальна основа психіки. Будова нервової системи людини. Взаємозв'язок психіки і мозку людини. (Теорії І.П.Павлова, П.К.Анохіна, Н.О.Бернштейна, К.Халла, О.Р.Лурії).

2. Структура та основні характеристики свідомості. Роль праці у розвитку свідомості людини. Концепція О.М.Леонтьєва. Поняття про несвідоме, його головні особливості. Зміст несвідомого за Ю.Б.Гіппенрейтер.

3. Самосвідомість особистості. Її структура, функції, та етапи формування. Розвиток та формування особистості.

4. Основні етапи розвитку уваги дитини. Фактори розвитку уваги за Л.С.Виготським. Основні шляхи управління та формування уваги.

5. Класифікація емоцій за Б.І.Додоновим. Поняття про фундаментальні емоції згідно з К. Ізардом. Почуття, їхня характеристика. Види вищих почуттів, їх сутність.

6. Психологічні теорії волі. Фізіологічні основи волі. Апраксія і абулія. Значення потреб, емоцій, інтересів і світогляду у формуванні вольових дій.

7. Психологічні характеристики темпераменту та особливості діяльності. Роль темпераменту в праці та навчанні. Темперамент і проблеми виховання. Вимоги діяльності та тип темпераменту.

8. Співвідношення загальних і спеціальних здібностей. Обдарованість. Майстерність і талант. Геніальність. Основні теорії здібностей. (Ф. Галла, Ф. Гальтона, К.А. Гельвеція та ін..)

9. Теоретичні та експериментальні підходи до дослідження характеру. Формування характеру.

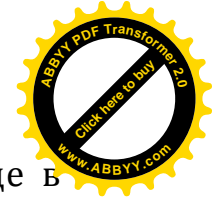
10. Поняття про акцентуації характеру. Типи акцентуацій за К. Леонгардом та О. Є. Лічко. Класифікація характеру за Е.Фроммом.

11. Типи пам'яті та індивідуальні особливості пам'яті, їх характеристика. Основні порушення пам'яті. Амнезія. Закон Рібо.

12. Основні види діяльності. Ігрова діяльність, її характеристика. Роль гри в розвитку дитини. Спілкування і навчання як види діяльності. Психологічні компоненти трудової діяльності.

13. Класифікація галузей психології за основними психологічними принципами. Коротка характеристика різних психологічних наук. Поняття про загальну психологію, її структуру.

14. Об'єкт, предмет, цілі та задачі психології праці.

15. Історія, стан, перспективи розвитку психології праці, її місце в системі наук про людину як суб'єкта діяльності.

16. Методологія психології праці: характеристика основних дослідницьких методів у психології праці.

17. Трудовий пост, робоче місце та професія. Психологічний аналіз професійної діяльності та класифікація професій.

18. Принципи, структурні компоненти, процедура професіографічного аналізу у психології праці.

19. Формування професійних знань, умінь, навичок, образів виконання руху, дії, діяльності.

20. Професійне самовизначення суб'єкта та професійна кар'єра.

21. Професійний стрес та технології ресурсозбереження.

22. Професійна придатність та психологічні механізми адаптації людини до діяльності.

23. Методи оцінки професійного потенціалу суб'єктів праці.

24. Предмет, завдання, періодизація історії психології. Методи, що використовуються в історії психології. Функції історії психології, її роль в розвитку знань.

25. Розвиток психології в Стародавньому і Середньовічному світі.

26. Психологічні вчення епохи Просвітництва і Нового часу

27. Розвиток психології як самостійної науки: психологія XIX–XX ст.

28. Розвиток психології до періоду відкритої кризи (60-і рр. XIX ст. – 10-і рр. XX ст.).

29. Розвиток психології періоду відкритої кризи (10-і рр. XX ст. – сер. 30-х рр. XX ст.)

30. Розвиток української психології у XIX ст. – XX ст.

II. Основи знань з психології особистості

1. Фактори, закономірності та рушійні сили психічного розвитку.

2. Поняття про вікові періоди психічного розвитку, їх психологічні характеристики та механізми зміни.

3. Особливості психічного розвитку немовляти та дитини раннього віку.

4. Загальна характеристика психічного розвитку дитини-дошкільника. Завдання практичного психолога в роботі з дошкільниками.

5. Загальна характеристика психічного розвитку дитини молодшого шкільного віку. Завдання практичного психолога в роботі з молодшими школярами.

6. Загальна характеристика психічного розвитку у підлітковому віці.

Завдання практичного психолога в роботі з підлітками.

7. Загальна характеристика психічного розвитку у юнацькому віці.

Завдання діагностичної та консультативної роботи практичного психолога з учнями юнацького віку.

8. Молодість як організаційна фаза розвитку людини.

Характеристика основних ліній онтогенезу у період молодості.

9. Психологічна періодизація зрілого віку в акмеології та в системі вікової психологічної періодизації.

10. Провідна діяльність особистості зрілого віку та особистісна зрілість як її новоутворення.

11. Психологічні кризи особистості (детермінанти, протиріччя, потреба, симптомокомплекс та новоутворення) з позицій акмеології.

12. Особистісні особливості чоловіків і жінок з позицій диференційної психології.

13. Особливості спілкування і поведінки чоловіків і жінок з позицій диференційної психології.

14. Оперантне обумовлення як форма інструментального наочіння у людей і тварин. Підкріплення та їх різновиди.

15. Комунікативна функція мови людини та сигнальні системи вищих тварин.

16. Типи агресії у тваринному світі. Функціональна значущість агресії.

17. Структура особистості та основні механізми захисту за Зигмундом Фрейдом. Стадії психосексуального розвитку за теорією З.Фрейда.

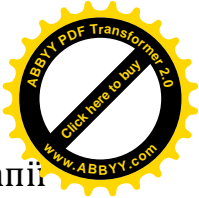
18. Структура особистості та психічні функції за Карлом Юнгом. Колективне несвідоме, архетипи, інтроверсія - екстраверсія в аналітичній психології.

19. Стиль життя та типи особистості в індивідуальній психології. Почуття неповноцінності та компенсація. Прагнення до переваги як основний мотив за А. Адлером.

20. Психологія самореалізації особистості А.Маслоу та недирективна клієнт-центрована психотерапія К.Роджерса.

21. Генеза неврозу в психоаналізі З.Фрейда. Ідея психічного розвитку особистості через трансформацію енергії «Ід», «Его», «Супер-Его». Катектована енергія. Мета і завдання психоаналітичної психотерапії.

22. Визначення невротичного розвитку в аналітичній психології. Індивідуація як мета розвитку особистості. Мета і завдання аналітичної психології К.Юнга.

23. Основні ідеї і базові поняття індивідуальної психотерапії А.Адлера. Умови розвитку та фактори, за яких формується невротичний стиль життя. Гіперкомпенсація. Соціальний інтерес як умова здорового розвитку особистості.

24. Основні ідеї і мета когнітивної психотерапії А.Бека. Причини виникнення автоматичних дезадаптивних думок. Показання до когнітивної психотерапії та обмеження в її застосуванні. Метод А,В,С як спосіб розпізнання дезадаптивних думок.

25. Загальна характеристика поведінкового напрямку в психотерапії. Неадаптивна, невротична поведінка як результат невірною навчання. Мета поведінкової психотерапії.

26. Роль і значення міжособистісних відносин і ставлення до дитини у сім'ї як умова продуктивного розвитку особистості і як механізм розвитку неврозу.

27. Кризовий розвиток особистості. Загальні підходи до надання психологічної допомоги при особистісних кризах.

28. Вікові кризи дитинства та дорослості. Основні психотехнології роботи з кризовими станами.

29. Довіра як предмет психологічного аналізу у зарубіжній та вітчизняній психології. Структура, функції довіри.

30. Експериментально-психологічні методи дослідження та корекції довіри і довірчих стосунків особистості.

III. Основи знань з соціально-політичних галузей психології

1. Поняття соціалізації та соціальної орієнтації особистості. Механізми та інститути соціалізації.

2. Механізми соціальної регуляції поведінки. Структура та функції соціальних установок особистості.

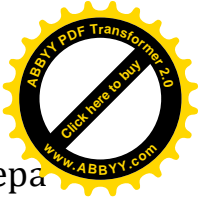
3. Соціальні та міжособистісні стосунки. Типи міжособистісних стосунків. Феномен міжособистісних впливів (принцип реципрокності міжособистісних стосунків, ефект очевидця).

4. Форми соціального впливу у міжособистісних стосунках (атракція, соціальна фасилітація/ інгібіція, конформність, підпорядкування)

5. Мала група, її основні соціально-психологічні характеристики. Класифікація малих груп.

6. Динаміка групоутворення. Лідерство і керівництво в малих групах.

7. Соціально-психологічний клімат колективу (СПК). Його прояви і структура. Вплив мобінгу на соціально-психологічний клімат у колективі.

8. Етнос як велика соціальна група. Психічний склад і емоційна сфера етнічних спільностей.

9. Психологічні особливості етнічного характеру та етнічної самосвідомості.

10. Психологічні характеристики соціальних рухів (ознаки, стадії розвитку, співвідношення позицій більшості-меншості). Мотиви і причини приєднання людей до соціальних рухів.

11. Психологічні особливості публіки і аудиторії як великих соціальних груп. Ефекти впливу, що виникають в аудиторії.

12. Психологічна характеристика натовпу як великої стихійної соціальної групи. Різновиди натовпів, етапи їх формування та соціально-психологічні особливості.

13. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації.

14. Психологічна сутність поняття "нація", значення та основні етнічні і культурологічні особливості націй.

15. Феномен релігійної віри в психології релігії.

16. Релігійні почуття як компонент релігійно-психологічного комплексу. Особливості використання релігійної молитви у психотерапевтичному напрямку.

17. Міжособистісне спілкування. Основні поняття теорії міжособистісного спілкування їх характеристика.

18. Комунікативна сторона спілкування. Вербальна комунікація. Слухання, його види. Структура комунікативного процесу. Невербальна комунікація.

19. Перцептивна сторона спілкування. Перцептивні механізми: ідентифікація емпатія, егоцентризм, рефлексія, стереотипізація. Каузальна атрибуція. Ефекти соціальної перцепції.

20. Становлення і сучасний стан психологічної служби в правоохоронній системі та основи її функціонування.

21. Структура і функції правосвідомості.

22. Психологічні фактори та характеристики злочинної групи.

23. Психологія злочинних груп і кримінальних спільнот.

24. Різновиди судово-психологічної експертизи та питання, які вирішує експерт-психолог. Фактори, що впливають на повноту та правдивість показань. Врахування психологом-експертом віку свідка.

25. Призначення судово-психологічної експертизи емоційних станів. Поняття «афект», «фізіологічний афект», «патологічний афект», «душевне хвилювання, що виникло раптово».

26. Судово-психологічна експертиза у справах сексуального насильства і статевої недоторканності.

27. Психологічні особливості управлінської діяльності. Зміст функцій керівника. Психологічна підготовка управлінських кадрів до нововведень в організації.

28. Етапи психологічного забезпечення прийняття управлінських рішень. Чинники ефективності управління.

29. Психологія політичної свідомості і політичної культури. Психологія політичного спілкування.

30. Психологія поведінки людини у політиці. Психологія влади. Психологічні основи ведення політичної кампанії.

IV. Основи знань зі спеціальної та медичної психології

1. Психофізіологічна характеристика стану функціональної напруги. Функціональні зміни організму при перенарузі та перевтомі. Психофізіологія стресу.

2. Вікова психофізіологія. Функціональні особливості організму на ранніх і пізніх етапах індивідуального розвитку людини.

3. Причини виникнення психічних порушень. Розлади сприйняття та пам'яті.

4. Розлади інтелекту. Олігофренія. Ступені олігофренії. Деменція. Форми деменції.

5. Основні типи розладів мислення. Форми порушення уваги.

6. Основні сексуальні порушення та розлади потягів. Розлади харчового потягу.

7. Систематика емоційних та вольових розладів. Структура та форми маячення.

8. Розлади свідомості. Приголомшена і потьмарена свідомість.

9. Розлади особистості (психопатії) та шизофренія.

10. Види невротичних розладів. Суїцидальна поведінка.

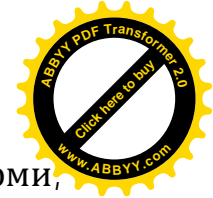
11. Психіатрична експертиза. Симуляція психічного захворювання.

12. Поняття «середньостатистична норма розвитку» і «функціональна норма розвитку». Їх значення для роботи практичного психолога у спеціальній освіті.

13. Порівняльна характеристика «первинних» і «вторинних» дефектів розвитку.

14. Особливості розвитку пізнавальної сфери розумово відсталих дітей.

15. Особливості розвитку особистості та емоційно-вольової сфери дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР).

16. Загальна психосоматика. Визначення. Конверсійні симптоми, функціональні синдроми, психосоматози. Патогенез психосоматичних захворювань.

17. Психосоматичні теорії і моделі. Конверсійна модель З.Фрейда. Теорія специфічного психодинамічного конфлікту Ф. Александера. Теорія стресу (У. Кенон, Г. Сельє).

18. Діагностика в психосоматиці. Структура діагностичної бесіди. «Мультиmodalний профіль» А. Лазаруса.

19. Психологічні тести у психосоматичній практиці («ЛОБІ», «Опитувальник для вивчення самооцінки, соціальної значущості хвороби», «Опитувальник Міні-мульти», «Гіссенський опитувальник соматичних скарг», «Торонтська алекситимічна шкала» тощо).

20. Загальні питання терапії психосоматичних пацієнтів. Джерела емоційно обумовлених захворювань. П'ять груп пацієнтів.

21. Визначення, мета, та завдання психологічної реабілітації. Організація реабілітаційної допомоги. Основні характеристики психолога-реабітолога.

22. Психологічна реабілітація інвалідів дитинства та осіб з вродженими вадами розвитку.

23. Індивідуальна програма реабілітації. Вимоги до її розробки. Скласти ІПР дітям з особливими потребами.

24. Реабілітаційний потенціал. Критерії оцінки реабілітаційного потенціалу.

25. Особливості формування рекомендацій по психологічній реабілітації. Скласти рекомендації по психологічній реабілітації людей похилого віку.

26. Внутрішня картина хвороби (ВКХ). Загальномедичні і психологічні підходи до її вивчення. Чотири рівня розвитку ВКХ. Основні складові ВКХ у дітей.

27. Психологія здоров'я як проблема, аспект наукової і практичної діяльності клінічних психологів. Основні критерії загального здоров'я. Критерії психічного здоров'я (за ВООЗ).

28. Історія зародження і становлення вітчизняної і зарубіжної клінічної психології.

29. Практичні завдання та функції клінічного психолога. Клініко-психологічна діагностика, корекція та консультування.

30. Психологія у клініці внутрішніх захворювань. Особливості психології пацієнтів у зв'язку із соматичними захворюваннями (кардіоневрози, захворювання травлення, онкозахворювання та ін.).

Наукове видання

ПРОГРАМА ДЕРЖАВНОГО ЕКЗАМЕНУ

з підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня **спеціаліст**
зі спеціальності 7.03010301 **Практична психологія**
галузь знань 0301 **Соціально-політичні науки**

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ

Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013 р.
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальний за випуск: **А. А. Сбруєва**
Комп'ютерна верстка: **І. Є. Трифонова**

Здано в набір 20.02.13. Підписано до друку 21.03.13.
Формат 60x84/16. Гарн. Cambria. Друк ризогр. Папір офсет.
Умовн. друк. арк. 5,5. Обл. вид. арк. 5,5. Тираж 100 прим. Вид № 21.

Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено у видавництві СумДПУ імені А. С. Макаренка